

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

UROŠ TOVORNIK

**SLOVENSKI IN AMERIŠKI KONTEKST POLITIČNEGA
ORGANIZIRANJA STAREJŠIH**

POSEBNOSTI DeSUS KOT POLITIČNE STRANKE

MAGISTRSKO DELO

Ljubljana, 2005

Hvala

mentorju izr. prof. dr. Samu Kropivniku,

očetu Borisu, mami Jasni in sestri Ani,

Tini in Zineti,

*koordinatorju študija red. prof. dr. Bogomilu Ferfili, Ivanu Kebriču in vsem ostalim
neimenovanim, ki so mi na kakršen koli način pomagali ali me vzpodbujali pri pisanju
magistrske naloge.*

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Študent: Uroš TOVORNIK

Mentor: izr. prof. dr. Samo KROPIVNIK

**SLOVENSKI IN AMERIŠKI KONTEKST POLITIČNEGA
ORGANIZIRANJA STAREJŠIH**

POSEBNOSTI DeSUS KOT POLITIČNE STRANKE

MAGISTRSKO DELO

Ljubljana, 2005

KAZALO

1 UVOD.....	5
2 TEORIJA POLITIČNEGA ORGANIZIRANJA.....	8
2.1 IZVORI POLITIČNE MOČI	8
2.2 POLITIČNE STRANKE IN INTERESNE SKUPINE	13
3 SLOVENSKI POLITIČNI KONTEKST	23
3.1 POLITIČNI SISTEM REPUBLIKE SLOVENIJE	23
3.2 DEMOKRATIČNA STRANKA UPOKOJENCEV SLOVENIJE (DeSUS).....	26
3.2.1 VOLIVCI DeSUS-a	26
3.2.2 PROGRAM DeSUS-a.....	34
3.2.3 DELOVANJE DeSUS-a	40
3.2.3.1 Začetki DeSUS-a (1989–1992).....	40
3.2.3.2 Mandat v okviru ZLSD (1992–1996)	44
3.2.3.3 Prvi mandat DeSUS-a (1996–2000)	46
3.2.3.4 Drugi mandat DeSUS-a (2000–2004).....	53
3.2.3.5 Tretji mandat DeSUS-a (2004–2008)	64
4 AMERIŠKI POLITIČNI KONTEKST	70
4.1 POLITIČNI SISTEM ZDRUŽENIH DRŽAV AMERIKE	70
4.2 ZDRUŽENJE AMERIŠKIH UPOKOJENCEV (AARP)	72
4.2.1 ČLANSTVO AARP-ja	73
4.2.2 PROGRAM AARP-ja.....	74
4.2.3 DELOVANJE AARP-ja	77
5 PRIMERJAVA DESUS-A IN AARP-JA	89
6 PRISPEVEK DESUS-A V SLOVENSKE POLITIČNE KONTEKST	92
7 ZAKLJUČEK.....	95
8 LITERATURA IN OSTALI VIRI	98
9 PRILOGA.....	102

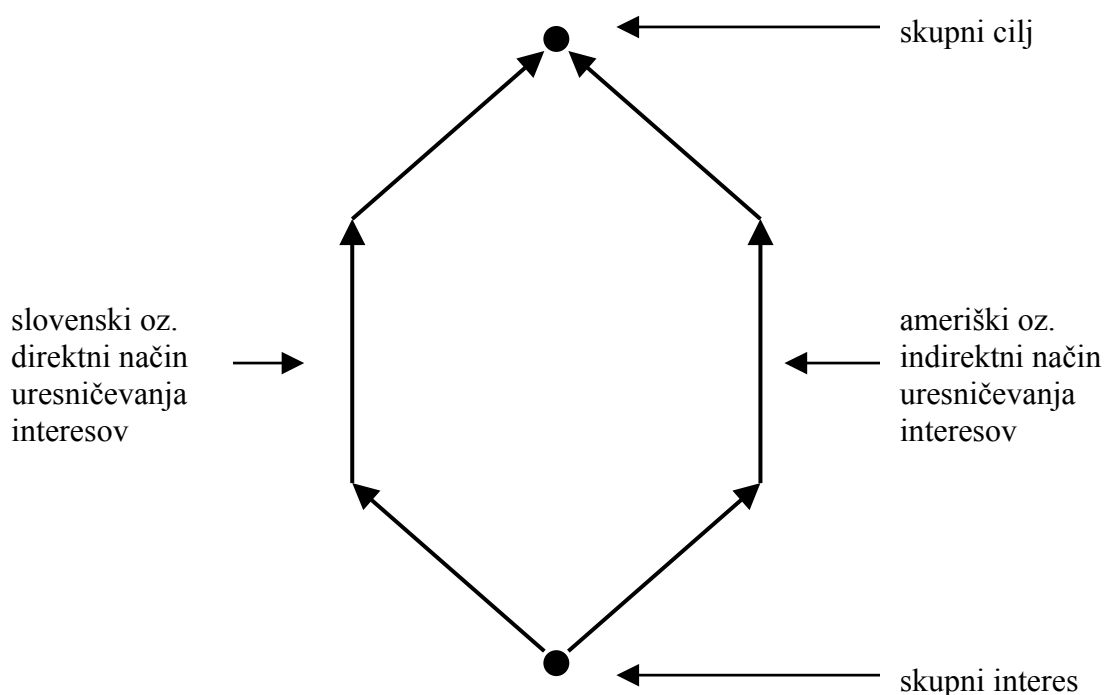
1 UVOD

V obstoječi slovenski ustavi je zapisano, da ima v Sloveniji oblast ljudstvo.¹ Takšna opredelitev vrhovnega nosilca oblasti je za laičnega državljana na videz nepomembna, a dejansko skriva ves moderni demokratični ustroj družbe in države, ki se je v Evropi in svetu razvijal stoletja. Pri nas se je v današnji obliki ponovno pojavil po letu 1990, ko so bile razpisane prve večstrankarske volitve po drugi svetovni vojni. Suvereno ljudstvo danes vlada preko svojih predstavnikov, tako na zakonodajnem nivoju, kakor tudi na nivoju izvršilne in sodne veje oblasti. Sprememba različnih pojmovanj suverenosti je bistveno prispevala k političnim spremembam, saj so se politični subjekti identificirali in legitimirali skozi percepcijo lastne poklicanosti, da rešujejo oziroma rešijo določen politični problem v državi. V današnjem času so ti politični subjekti politične stranke, ki tekmujejo za glasove ljudi. Vsaka od njih pridobi ali izgubi del politične moči na rednih, periodičnih volitvah, na katerih ljudstvo suvereno odloča, komu bo zaupalo oblast v naslednjem mandatnem obdobju. To v preteklosti ni bilo vedno tako. Danes gledamo zgodovino z drugačnimi očmi in z druge pozicije. V mislih imamo nosilce oblasti, katerih forma se je v našem civilizacijskem prostoru spreminjala od božje (bogovi, bog) preko individualne (vladar) in nazadnje do kolektivne (narod, ljudstvo).

V nalogi se bomo osredotočili na dva različna načina uveljavljanja interesov na nivoju zakonodajne veje oblasti. Pogojujeta ju različna sistema in različni tradiciji. Prvi sistem je slovenski (evropski), drugi pa je ameriški (ZDA). Oba temeljita na demokratičnih principih, kjer je vrhovni princip suvereno ljudstvo (narod, nacija), ki oblast na periodičnih volitvah preda v roke predstavnikom ljudstva. Oblast se v obeh sistemih deli na zakonodajno, izvršno in sodno vejo. Kljub temu obstajajo razlike v kontekstu političnega sistema, kar pomeni torej tudi v načinu vplivanja na oblast. V nalogi bomo pokazali dve obliki organiziranja enega interesa, interesa starejših oziroma upokojencev, ki se v dveh različnih sistemih, slovenskem in ameriškem, zavzema za enak cilj. To je zaščita interesov starejše oziroma upokojene populacije. Prva, slovenska oblika, je direktna parlamentarna participacija s pomočjo politične stranke (Demokratične stranke upokojencev Slovenije – DeSUS), druga, ameriška oblika, pa je indirektna parlamentarna

¹ Drugi odstavek 3. člena Ustave Republike Slovenije se glasi: "V Sloveniji ima oblast ljudstvo. Državljanke in državljani jo izvršujejo neposredno in z volitvami, po načelu delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno."

participacija, kar pomeni, da starejši in upokojenci vplivajo na oblast s pomočjo interesne skupine (Ameriškega združenja upokojencev – AARP), ki lobira za njihove interese (Slika 1).

Slika 1.1: Model magistrske naloge: slovenski in ameriški način uresničevanja upokojenskih interesov.

Namen naloge je pokazati, da obstajata dva med seboj težko primerljiva politična sistema ter interes ene populacije, ki se uresničuje skozi dve različni politični praksi. Zanima nas primerjava razvoja, delovanja in rezultatov dveh organizacij, predstavnic enega (skupnega) interesa, pri čemer je prva politična stranka (DeSUS) in druga interesna skupina (AARP).

S ciljem globljega poznavanja slovenskih političnih strank, ki sestavljajo in sooblikujejo politični prostor, bomo ob tem podrobneje pogledali delovanje DeSUS-a in njegovo intervencijo v slovenski politični prostor.

Postavili bomo naslednje hipoteze, ki jih bomo v nalogi preverjali in na koncu presodili:

1. Demokratična stranka upokojencev Slovenije je stranka, ki jo volijo izključno upokojenci in je po strukturi volivcev enaka članstvu Ameriškega združenja upokojencev (AARP).
2. Politični program Demokratične stranke upokojencev Slovenije nagovarja vse generacije volivcev in ne samo upokojene generacije, dokumenti AARP pa izključno populacijo starejših ter tiste, ki se ukvarjajo z njenim delovanjem.
3. Demokratična stranka upokojencev Slovenije se na kontinuumu levo – desno uvršča med leve stranke, AARP pa se v dvopolnem ameriškem sistemu uvršča na demokratski politični pol.
4. Demokratična stranka upokojencev Slovenije je s svojo intervencijo v slovenski politični prostor okrepila levi pol slovenske politične scene, tako da je z izsiljevalskim potencialom, ki ga je imela kot koalicijska stranka v mandatu 1996–2000, dosegla spremembe pokojninske reforme v skladu s svojimi programskimi usmeritvami. AARP pa uresničuje politične cilje, ne da bi krepil katerega od političnih polov v ZDA.

2 TEORIJA POLITIČNEGA ORGANIZIRANJA

2.1 IZVORI POLITIČNE MOČI

Da bi pojasnili vlogo političnih strank in interesnih skupin v sistemu, v katerem živimo, moramo najprej zarisati prostor in pogoje, v katerih te delujejo. V tem pogledu se zdi smiselno predstaviti bistvene komponente, ki določajo demokracijo kot prostor, v katerem poteka moderno politično življenje. Ta je produkt evolutivne poti, ki jo je družba prehodila v zgodovini. Nastavki političnega življenja, kot ga poznamo danes, izvirajo iz političnih tradicij, ki jih je hkrati s svojim razvojem svet prikrojil v okviru časa in prostora. Ta razvoj, pri čemer mislimo na znanstvene in tehnične inovacije, je pripomogel k družbenopolitičnim spremembam in obratno. Kolo zgodovine se je vedno vrtelo okrog oblasti in prestižnega boja za prisvajanje legitimnosti, ki je vladarjevo oblast opravičevala. Ta vladar ali *suveren*² je nekoč vladal po božji volji, kar pomeni, da mu je bila oblast dana od boga oziroma (v času srednjega veka) od njegovega pooblaščenca, papeža v Rimu. Suveren je imel absolutno in neomejeno oblast na teritoriju, ki ga je obvladoval. Beseda *suverenost* v svojem osnovnem pomenu izhaja iz srednjeveške besede *suveren*, s to razliko, da v današnjem času ne poznamo več suverena v obliki osebe,³ temveč ljudstvo samo kot nosilca suverenosti.

Prvi elementi teorije o suverenosti so se pojavili že v starem Egiptu. Kasneje, bolj parcialno pa v okviru grške antične misli (zlasti Platon in Aristotel) ter v starem Rimu (Grad, 1999: 20). Pojem suverenosti je bil oblikovan šele v kasnejšem obdobju fevdalne države, ko si je monarh uspel podrediti pod svojo oblast do takrat bolj ali manj neodvisne fevdalce. Konec šestnajtega stoletja ali natančneje, 1576 leta, je pojem "suverenost" prvi opisal Jean Bodin v delu *Six livres de la Republique*⁴. Z izrazom suverenost ali vrhovnost je želel označiti najvišjo ukazovalno oblast v neki *republiki*⁵ in tako razlikovati politično družbo od vseh drugih človeških združb, v katerih ni takšne vrhovne, izključujoče in

² Lat. *superanus*, prevedeno kot najvišji.

³ Francoski kralj Ludvik IV. ali poimenovan tudi "sončni kralj" je poosebljal pojem absolutne suverenosti, ki se je kazala v njegovih besedah: "L'etat c'est moi" ali država, to sem jaz.

⁴ Fr. Šest knjig o republiki. Njegova teorija suverenosti je imela izrazito političen cilj, saj je podpirala prizadevanja monarhistične politične centralizacije zoper katoliško cerkev (ki je težila po univerzalni dominaciji) in njene notranje nasprotnike.

⁵ Republika je oblika vladavine v državi, kjer vodja države ni monarh. Beseda izvira iz latinskega izraza *res publica* ali "javna zadeva" in nakazuje, da si prebivalstvo lasti oblast ter nadzor nad državo.

izvirne oblasti. Z izrazom *suveren* so v srednjem veku označevali oblast kralja (*Le rois est souverains par dessus tout*),⁶ vendar pa tudi "sleherni izstopajoči položaj v hierarhičnem sistemu fevdalne družbe, zaradi česar so bili v svojih grofijah suvereni tudi grofje" (Matteucci, 1999: 104). Za to obdobje je značilno, da so vladarji imeli neomejeno oblast. Monarh je bil božji odposlanec na zemlji, lahko je storil vse, njegova volja pa je bila za njegove podanike zakon (koncept absolutne monarhije). Znotraj države ni bilo nikogar, ki bi bil vladarju politično enakovreden.

Kot odgovor na prakso absolutne monarhije je pri njenih nasprotnikih nastala teorija o ljudski suverenosti. V celoti jo je razložil Johannes Althusius⁷. Menil je, da z družbeno pogodbo med vsemi člani družbe nastane država.

"Družba, ki je nosilec celotne oblasti, prenese to oblast na vladarja ali druge organe. Na tej osnovi je trdil, da lahko suverenost pripada samo ljudstvu v celoti, ne pa kralju ali plemstvu. Ljudska suverenost je zato nedeljiva, enotna, neprenosljiva in nezastarljiva, vendar je pod vplivom idej nasprotnikov absolutne monarhije in interesov meščanstva. Menil je, da je ljudstvo ne more izvrševati samo, temveč v imenu ljudstva efori (stanovska skupščina in od nje izvoljeni organi)" (Grad, 1999: 21).

S tem je Althusius zarisal temeljni okvir predstavniške politične demokracije⁸.

Teoretiki suverenosti v sedemnajstem in osemnajstem stoletju (od Jeanna Bodina do Thomasa Hobbesa) so imeli v mislih predvsem suverenost kralja, kljub temu pa niso izključevali aristokratskih in demokratičnih oblik vladanja, v katerih bi bila vrhovnost prepuščena skupščini.

"Pri njih je bila zaznavna potreba po odkritju telesnega sedeža oblasti oziroma tistega institucionalnega sedeža, v katerem se oblast kaže na zakonit način. Kasneje je na tej točki prišlo do razhajanja med politiko in pravom. Politični

⁶ Fr. Kralj je nad vsemi suverena oblast.

⁷ Razložil jo je v svojem delu *Politica methodice digesta* iz leta 1603.

⁸ John Locke se je ogibal besede suverenost in je namesto nje govoril o *najvišji oblasti*, ki pa je, ker je zaupana parlamentu, po eni strani omejena s pogodbo oziroma ustavo in naravnimi pravicami, ki jih ustava varuje. Po drugi strani pa jo nadzoruje ljudstvo, katerega mandatar je parlament.

teoretiki so ustvarjali realistične politične teorije, s katerimi so dokazovali, da ima dejansko oblast tista politična skupina, ki je gospodarsko prevladujoča, ter družbene skupine, ki imajo določeno moč v družbi. Pravni misleci pa so oblikovali abstraktne pravne teorije, ki so govorile o brezosebnosti suverenosti in ki so jo pripisovale bodisi državi ali ljudstvu ali pa obema. Začetke omenjenega razhajanja najdemo npr. že pri Bodinu, ki je razlikoval med kraljem kot telesno osebo in kraljem kot pravno osebo ter med kraljevim osebnim premoženjem in premoženjem krone. V njegovih mislih torej prvič najdemo začetke nekega novega pogleda, ki v vladarju vidi organ države, v kralju pa njenega prvega služabnika. Raztelesenje kralja kot utelešenje države je v končni instanci pomenilo depersonificiranje suverenosti. To je privedlo do spoznanja, da se organi države lahko preprosto naredijo iz kralja, ali iz ljudstva. Ta ideja se je realizirala v Kantovi teoriji ločevanja oblasti, ki je kralju prepuščala izvršilno oblast, predstavniški skupščini pa zakonodajno. Bistvo vsega je, da sta obe funkciji bili samostojni in neodvisni v okviru višje enotnosti, republikanske pravne države'' (Matteucci, 199: 175).

Pri tem so se postavljali dve bistveni vprašanji, in sicer kdo vlada v prej omenjenem primeru ''razosebljanja oblasti''. Kdo je torej novo telo in kdo je potemtakem suveren? Na ta vprašanja so politični teoretiki odgovarjali, da vlogo odločevalca prevzema ljudstvo. Na tej točki se tudi sami zapletejo v abstrahiranje, kakor so se pri institucionalnih pojasnitvah zapletali pravniki. ''Zatorej ljudstvo vlada kot pravno organiziran organizem, ki se samo organizira v stanove, sloje ter v politične stranke, ki tekmujejo za naklonjenost državljanov s ciljem zastopanja njihovih ineteresov v predstavniški skupščini (parlamentu)'' (Matteucci, 1999: 181). Suverena oblast je tista, ki ima monopol nad ''pravno proizvodnjo''. Monopol nad ''pravno proizvodnjo'' pa ima večina v predstavniškem organu (zakonodajni veji oblasti), ki lahko oblikuje pravila, ki veljajo za vse (Matteucci, 1999: 181). Montesquieu je v svojih razmišljanjih govoril o treh oblikah družbenopolitične ureditve. Prva je despotija, ki temelji na principu strahu, druga je monarhija, ki poudarja čast in občutek pripadnosti, tretja je republika, ki temelji na vdanosti državljanov. Montesquieujeva ideja o delitvi oblasti predpostavlja, da se tri veje oblasti (zakonodajna, izvršilna in sodna) prepletajo in tako preprečijo despotizem. Predvideval je, da bo zakonodajna oblast v rokah meščanstva, izvršilna oblast v rokah

uradništva, sodno vejo pa bodo izvrševali fevdalni gospodarji. Ta ideja je trajno vplivala na oblike državne ureditve.⁹

Skozi politični razvoj je zakon vse bolj postajal pglavitno orodje organiziranja družbe. Potreba po pravičnosti in po varovanju pravic posameznikov, ki je bila vgrajena v srednjeveški pojem prava, se je spet pojavila najprej v velikih doktrinah naravnega prava, ki so zagovarjale predstatutarno oziroma naravno pravo. Bistvo tega je bilo, da naj bi bila resnica (*veritas*) tista, ki naj bi upravičevala zakon in ne veljavo (*auctoritas*)¹⁰. Temu so sledile velike ustave, sestavljene v obdobju demokratičnih revolucij, te pa so suverenosti nadele "uzde" in oklicale nedotakljivost pravic državljana.

Ena prvih takih ustav, ki v popolnosti velja še danes, je ameriška ustava, sprejeta 1787. Pri tem gre razlikovati med dvema tradicijama, ki zgodovinsko gledano sicer imata vzročno posledično povezavo, nista pa neposredno povezani. Pri Američanih je namreč svoboda zelo star ideal, enakost pa sorazmerno nov¹¹. Nasprotno velja za Evropo, kjer je enakost, ki jo je uvedla absolutna oblast pod budnim očesom kraljev, prodrila v navade ljudstev že dolgo pred tem, ko je v njihove misli vstopila ideja svobode (glej Tocqueville, 1996: 295-296). Za ljudi, ki živijo v Združenih državah Amerike je značilno, da jih nikoli ni ločeval noben privilegij; nikdar niso poznali odnosa med podrejenim in gospodarjem, in ker se drug drugega ne bojijo in se med seboj ne sovražijo (kot se je in se še pogosto dogaja v evropskih državah), se jim ni bilo nikoli potrebno obračati na suverena, da naj odloča o podrobnostih njihovih zadev.

"Mentaliteta ameriške politične misli je izjemna. Od angleške aristokracije je prevzela idejo o pravicah posameznika in nagnjenje do lokalnih svoboščin. Hkrati pa so Američani imeli možnost obe ideji ohraniti, saj se jim zaradi specifičnega razvoja ni bilo potrebno bojevati proti aristokraciji. Tradicija ameriške politične misli se nam razkriva skozi politične prakse in pa predvsem strukturo ljudi, ki so naselili to celino. Le ti so v osnovi bili predvsem politični in verski preganjanci

⁹ V nasprotju z Montesquijem je Rousseau zahteval, da je ljudstvo tisto, ki opravlja vse državne funkcije.

¹⁰ Nastop nove teorije suverenosti je prinesel popoln zasuk. Razlika je bila ogromna, saj je bilo pravo nekoč dano, s spremembo pa je bilo ustvarjeno. Pravo ni več temeljilo na pravičnosti (*ius*), temveč na sodbi, razsodbi (*iussum*).

¹¹ Kljub trdnemu ameriškemu stališču o neodtuljivosti ideala svobode, je ta do konca državljanske vojne med severom ZDA (Zvezo) in jugom ZDA (Konfederacijo) 1865 veljala za belce, ne pa za ostale prebivalce (črnci, indijanci), saj so do takrat prakticirali suženjstvo (formalno sicer do leta 1863).

ter ekonomski migranti, ki so v novem svetu videli priložnost za vzpostavitev družbe na drugačnih temeljih kot je bila tista, od koder so prihajali. Dejansko se je zgodilo, da nova družba temelji, kot že rečeno, prvenstveno na idealu svobode, temeljnemu elementu klasičnega liberalizma'' (Tocqueville, 1996: 298).

To jo razlikuje od klasičnega evropskega diadnega pogleda¹² na ideal enakosti oziroma neenakosti. Klasična evropska vprašanja o enakosti so pripeljala do konstituiranja dveh pogledov na enakost ideologij, ki sta v politični misli in praksi prevladujoči v Evropi. To sta socialistična (leva) in konzervativna (desna) ideologija.

Nosilci ideologij v modernih državah so običajno politične stranke, ki na rednih, periodičnih volitvah tekmujejo za zaupanje volivcev. Volivci, ki predstavljajo ljudstvo (narod oziroma nacijo), so tisti vrhovni suveren v moderni državi, ki svojo suverenost na volitvah prenesejo na predstavnike, ki v njihovem imenu odločajo. Vsak predstavnik je nosilec nekega interesa, bodisi individualnega bodisi (v okviru politične stranke, ki ji pripada) kolektivnega.¹³ Vsi predstavniki skupaj predstavljajo interes in voljo celotnega ljudstva (naroda, nacije). Politično (parlamentarno) predstavništvo je zatorej najvišji suvereni organ v državi. Vsak posameznik znotraj države predstavlja delček celotne suverenosti, skupina posameznikov pa predstavlja del celotne suverenosti. Vsakršen interes neke skupine ima zatorej legitimno pravico biti predstavljen in realiziran, v kolikor ta interes prepozna kot svojega dovolj velika skupina posameznikov.

Načini realizacije takšnih interesov so različni. V nadaljevanju predstavljamo dva od večih možnih načinov, kjer vrhovni suveren – parlament – prizna in sprejeme nek interes v obliki kodificiranega zapisa – zakona, ki predstavlja politični konsenz glede posameznih zadev. Prvi način je slovenski s participacijo politične stranke ter njenim neposrednim angažmajem na nivoju predstavnikov ljudstva – suverena. Drugi način je ameriški (ZDA), kjer interesi participirajo na predstavniškem nivoju posredno, to je preko vzvodov pritiska na predstavnike ljudstva, seveda s konceptualno enakim ciljem kot v slovenskem primeru – realizacijo legitimnega interesa, ki ga predstavlja del ljudstva – vrhovnega suverena.

¹² O diadah v evropski politiki je obširneje govoril italijanski politolog Norberto Bobbio v eseju *''Levica in Desnica''*.

2.2 POLITIČNE STRANKE IN INTERESNE SKUPINE

Politične stranke so glasnogovorniki volje ljudstva. Ta volja se načeloma manifestira periodično vsake štiri leta na rednih volitvah. Volitve so institut prenosa oblasti s strani suverena (ljudstva) na njene predstavnike, ki v praksi nastopajo v okviru političnih grupacij z modernim imenom politične stranke. Od razporeditve moči, ki ga ljudstvo – suveren razdeli na politične stranke, je odvisno upravljanje z državo v imenu suverena, ki ga zagotovi trenutna politična večina. Ne glede na moč posamezne politične stranke pa ta predstavlja del volje suverena, kar ji zagotavlja popolno legitimnost v okviru njenega delovanja. Vse politične stranke skupaj¹⁴ pa predstavljajo celotno voljo suverena – ljudstva.

''V našem času se politične stranke ponujajo predvsem kot posredniki med javnimi institucijami in civilno družbo, med državo in državljani. Vendar niso edini. Povezavo med državljani in državo ponujajo tudi interesne skupine. Bistvena razlika, ki loči politične stranke od interesnih skupin, je njihov cilj. Cilj političnih strank je kandidirati na volitvah in prevzeti (participirati na) oblast(i), s čimer uresničijo svoj program. Poleg tega se stranke ukvarjajo s tem, da združijo politične zahteve v splošno predstavništvo, interesne skupine pa težijo k temu, da bi artikulirale posebne interese in vplivale na politično moč'' (Della Porta, 2003: 92).

Stranke so neizogibne za organiziranje javne volje in opravljajo poenostavitev zapletenih individualnih interesov. Medtem ko predstavljajo interesne skupine in skupine pritiska sorazmerno specifične interese, težijo k temu, da bi jih strnile v sklope in zadeve predstavile čim širše. Po Maxu Weberu ''je treba pod strankami pojmovati združenja, ki temeljijo na (formalno) svobodnem včlanjevanju in so ustanovljena zato, da bi lastnim voditeljem zagotavljala položaj moči v okvirih neke družbene skupine, lastnim aktivistom pa (duhovne ali gmotne) možnosti za doseganje objektivnih ciljev ali za doseganje osebnih prednosti, ali obojega hkrati'' (Weber v Della Porta, 2003: 119). Po Sartoriju so politične stranke ''družbene organizacije, ki poskušajo vplivati na izvolitev in imenovanje

¹³ To je večkrat pogojeno tudi z volilnim sistemom, ki o(ne)mogoča izvolitev posameznikov z izdelanim lastnim političnim konceptom

¹⁴ Ne glede na tiste, ki se volitev niso udeležili.

kandidatov in politiko parlamenta, ki naj bi bila skladna z nekaterimi splošnimi principi ali pa vsaj usmerjena tako, da se bo s tem strinjala večina članov'' (Sartori, 1976: 59).

Kot predstavnice kolektivnih interesov, ki na podlagi obče sprejetih pravil tekmujejo za zaupanje volivcev, pa politične stranke iz tega zaupanja črpajo politično moč, v primeru dovoljšnjega zaupanja pooblastilo za vladanje. Vladanje oziroma (so)udeležba pri oblasti je temeljni razlog obstoja političnih strank. Vsaka od njih predstavlja političen konsenz določene skupine ljudi, katerega širina in vpliv sta odvisna od dejavnikov, ki oblikujejo politično realnost v neki družbi. Demokratični principi, ki to realnost pogojujejo, predvidevajo nenehno soočanje različnih političnih konceptov, katerim legitimnost podajo volivci na volitvah. Legitimiranje je periodično, navadno vsake štiri leta¹⁵ in predstavlja proces delitve politične moči. Zato je cilj vsake politične stranke pridobiti čim več volivcev. Volivce pa stranke pridobivajo na načine, ki so vezani na reševanje potreb in izpolnjevanje interesov ljudi. Seznam potreb in perečih vprašanj družbe, države, itd., predstavljajo v programih in programskih dokumentih,¹⁶ ki so pomembni za razumevanje ciljev, delovanja in strukture volivcev, ki jih nagovarjajo. Ti programi služijo kot sidro, s katerim se politične stranke ideološko pozicionirajo. Pri tem program razumemo kot konkretizacijo ideologije, istočasno pa tudi kot dejavnik, ki vsaki stranki daje teoretično podlago, iz katere črpa svojo legitimnost in svoj *raison d'être*¹⁷. Program jo torej razlikuje od tistih strank, ki so podobnega ali različnega ideološkega profila.

Politične stranke zbirajo ljudi s podobnimi pogledi in vrednotami ter v večini primerov zastopajo več interesov. Tako naj bi dejansko sestavljale več družbenih interesov, zato težijo k temu, da bi različne interese povezovali. Ni pa to nujno. V literaturi zasledimo, da sta Burke in Hum že konec 18. stoletja politične stranke razvrščali tako, da sta razlikovali med tistimi, ki se zavzemajo samo za koristi, in tistimi, ki imajo pred očmi splošnejše ideale (Matteucci, 1999: 133). S povezovanjem več interesov pridemo do zastopanja splošnih idealov in politične integracije, medtem ko zagovarjanje predvsem enega interesa, ne oziraje se na kompleksnost političnega prostora, dolgoročno vodi v konflikt in politično dezintegracijo.

¹⁵ Z legitimiranjem mislimo na redne parlamentarne volitve, ki po Ustavi Republike Slovenije potekajo vsake štiri leta.

¹⁶ Resolucijah, deklaracijah, sklepih itd.

Nastanek (funkcija) političnih strank je zgodovinsko vezan na nujnost, da se konflikti v moderni družbi, ki nastajajo zaradi materialnih in drugih objektivnih in subjektivnih konfliktov v družbi in politiki – predvsem glede politične oblasti – razrešujejo po mirni in predvidljivi poti. S pojavom političnih strank so se politični centri moči institucionalizirali, njihovo delovanje pa se je formaliziralo. Polje spopada se je preneslo na institucionalno raven, poimenovano parlament. Politične stranke so nastale in zrasle iz evropske politične tradicije. Zаметki prvih strank so se pojavili v Franciji še pred francosko revolucijo leta 1789, predhodnice modernih strank pa najdemo tudi v Angliji 17. stoletja. Razcvet so politične stranke doživele v 19. in 20. stoletju, najprej v ZDA in Evropi, kasneje pa tudi drugod.

Osnovna predpostavka¹⁷, ki izhaja iz izkušnje formiranja strank in strankarskih sistemov med večstoletnim procesom izgradnje nacionalnih držav in demokratičnih političnih institucij v Zahodni Evropi je, da zahodnoevropski strankarski sistemi temeljijo na nizu družbenih in političnih konfliktov ali razcepov (*cleavages, cleavage structures*)¹⁹ med centrom in periferijo, med državo in cerkvijo, med urbanimi trgovsko-industrijskimi interesi in agrarnimi interesi, med delom in kapitalom, komunizmom in socializmom itd; in da so se zaradi teh razcepov oblikovale moderne evropske stranke in strankarski sistemi. Strankarski sistemi v vzhodni Evropi so do druge svetovne vojne sledili trendu na zahodu po padcu železne zaves, v devetdesetih pa so ponovno sprejeli nekatere vzorce, ki so obstajali že pred uvedbo komunističnega sistema. Ohranili pa so nekaj političnih vzorcev iz tega obdobja. Za vzhodnoevropske politične stranke, kamor štejemo tudi slovenske stranke, je značilno, da so se ob koncu osemdesetih in na začetku devetdesetih let XX. stoletja znašle v nekem političnem vakumu. Ta vakum razumemo kot politično tranzicijo, pri kateri je komunistična stranka sprejela politični pluralizem, spremenila program in doktrino ter sestopila z oblasti. V večini primerov so se te stranke preimenoval v socialdemokratske stranke. Organizacijsko gledano so naslednice komunističnih strank bile kadrovske dobro popolnjene, medtem ko so nove stranke kadrovski, članski in organizacijski potencial večinoma šele izgrajevale. Politična situacija je legitimnost in oblast prenesla v roke novih strank, ki so politični program in

¹⁷ (Fr.) razlog za obstoj, razlog obstoja.

¹⁸ Ta predpostavka izhaja iz teoretskega pristopa, ki sta ga leta 1967 razvila Lipset in Rokkan v delu z naslovom: *Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments: An Introduction*.

politično vizijo šele vzpostavljale. Politični prostor je bil dokaj nejasen in nekonsolidiran, zato je nastalo mnogo političnih strank, ki so bile nosilke parcialnih interesov. Ustanovitelji takšnih političnih strank so njihov nastanek opravičevali z ekonomsko in politično nesigurnostjo, ki je bila prisotna v na novo obujenih demokracije. Te stranke bomo poimenovali interesne politične stranke²⁰.

Interesne politične stranke so interesne skupine, ki sodelujejo na volitvah. To še ni popolnoma razvita stranka, hkrati pa ni več le interesna skupina. Po drugi strani je interesna politična stranka očitno politična stranka, ker sodeluje na volitvah. Osredotoča se na zagovarjanje zasebnih koristi in/ali posamičnih (parcialnih) interesov. Za vsako politično stranko sicer velja, da daje vsaj majhno prednost zagovarjanju nekega ožjega dela družbe ali ožjim interesom, vendar je poudarek na zagovarjanju omenjenih interesov pri interesni politični stranki bistveno večji ali pa celo kar bistven element njenega delovanja. Primer interesnih političnih strank v Sloveniji bi predstavljali Demokratična stranka upokojencev Slovenije in Stranka mladih Slovenije.

Temeljnega pomena za politično stranko je ideologija, saj uveljavlja dolgoročne interese in s tem tudi samo identiteto udeležencev. "Z njo je moč okrepiti solidarnost med člani stranke, saj prispeva k oblikovanju in utrjevanju prepričanja članov, da imajo skupne cilje. Ne nazadnje, ideologija krepi moč voditeljev, ti pa so vse bolj tisti, ki v moderni politiki hkrati poznajo (kreirajo) doktrino stranke in so jo zmožni (in sposobni) uveljavljati" (Della Porta, 2003: 127). Je nekakšno vezno tkivo, ki stranko povezuje navznoter in razlikuje od ostalih navzven. Vsak program katerekoli politične stranke predstavlja sebi lastno ideologijo, ki v osnovi vsebuje komponente poglavitnih ideologij, nastalih v 19. stoletju.

Zgodovinsko gledano se sam pojem politične ideologije pojavi s francosko revolucijo, natančneje leta 1796 v Franciji kot znanost o idejah. Prvi ga je uporabil Antoine Destutt de Tracy, ki je v svojem delu *Elementi ideologije (1801–1814)* ideologijo definiral kot svojevrstno nadznanost, ki se ukvarja z analizo vseh človeških idej in je nadrejena drugim

¹⁹ Družbene cepitve (cleavages) so temelj za razumevanje izvora političnih strank kot tudi strankarskih sistemov (Beyme, 1982). Beyme sodi, da je tipologija družbenih cepitev in konfliktov skozi zgodovino najpomembnejša za razumevanje geneze političnih strank.

znanostim. V tem času se pojavi večina pglavitnih političnih ideologij, medtem, ko so preostale nastale v 20. stoletju. Pojem je s prihodom Napoleona dobil negativni prizvok, saj je francoski cesar ideologe označil kot teoretike in metafizike, ki nimajo vedenja o politični realnosti, v njih pa je videl "ljudi nevarnih misli in akcije". Leta 1812 jih je obdolžil krivde za svoj vojaški in politični poraz. S tem je prvi v zgodovini pojmu ideologije dodal vrednostno konotacijo in element "nevarnosti". Pojem se tega ni otresel vse do današnjih dni.

V modernem času je ideologija pojmovana kot določen sistem verovanja, ki se ohranja s socializacijo posameznika, njegovim družbenim položajem, možnosti pridobivanja političnih informacij ter z izobrazbo. Po Mannheimu moč ideologije ne temelji toliko na moči družbenih razredov, temveč na moči izobrazbe, zaradi česar v političnem procesu prevladujejo intelektualci. Ideologije so v velikem delu proizvod intelektualnih elit. Vsaka moderna stranka sledi določenim idejam oziroma ideologijam ter s pomočjo teh črpa legitimnost za svoj politični obstoj, katerega cilj je osvojiti oblast. Razlikujemo med strankami klasičnega profila glede na ideološki profil: liberalne, konzervativne, socialistične ter nacionalistične. Ob tem dodajmo še stranke, ki so nastale na ideologijah novega tipa kot so feministične in ekološke. Trendi v moderni politiki brišejo ideološke programske razlike med političnimi strankami s ciljem pridobiti čim širši spekter volilnega telesa (catch all parties). V programih večine političnih strank najdemo elemente zgoraj naštetih ideologij. Tako se je na primer v devetdesetih letih 20. stoletja govorilo o t. i. komunitarnem liberalizmu (izraz Johna Graya), novi obliki socialnega liberalizma, ki ga simbolizira politika "tretje poti" demokrata Billa Clintona, laburista Tonya Blaira in socialdemokrata Gerharda Schroederja. V teh programih se individualna iniciativa (koncepti liberalizma) povezuje z večjo socialno senzibilnostjo, ki rezultira v novih politikah zaposlovanja, socialnega skrbstva in izobraževanja (koncepti socializma).

Stari ideološki koncepti se torej mešajo v iskanju novih političnih rešitev, ki svojo legitimacijo iščejo v ideologijah nove dobe. Pri analizi vzrokov in posledic za spremembe političnega okolja, ki vplivajo na (pre)oblikovanje političnih ideologij, moramo nedvomno upoštevati tudi fizične, geopolitične, tehnološke in druge dejavnike. Ti

²⁰ Med te stranke uvrščamo: kmečke, upokojenske, mladinske in druge stranke. Kot zanimivost naj navedemo, da je v devetdesetih letih na Poljskem delovala Stranka ljubiteljev piva, ki je prestopila prag poljskega parlamenta, imenovanega Sejem.

dejavniki pomembno sooblikujejo politično realnost. Za namene naloge bomo izpostavili enega izmed njih in sicer povečano naraščanje števila upokojencev tako na nivoju Evrope kakor tudi Slovenije. Številčnost tega segmenta populacije je privedla do aktivnega posega v sam politični prostor Slovenije z ustanovitvijo politične stranke, ki temelji na lastnih ideoloških izhodiščih, zapisanih v programu stranke²¹.

Politične stranke (kot jih razumemo danes) so nastale v 19. stoletju v času oblikovanja nacionalnih držav, kriz legitimitete starih režimov, prenašanja oblasti na voljene predstavnike (parlamente), uveljavljanja in širjenja volilne pravice, drugih velikih družbenih in ekonomskih sprememb ter še posebej industrijskih revolucij. "V močno razcepljenih družbah devetnajstega stoletja so različne politične stranke sprva zastopale povsem nasprotno interese med seboj močno ločenih družbenih skupin, npr. interese starega plemstva proti interesom nastajajočega meščanstva" (Kropivnik, 1998: 19). V naslednjih desetletjih pa so se zmanjšale razlike med družbenimi skupinami in med političnimi strankami.

"Dolgoročno so se uveljavile le stranke, ki so poleg funkcije prevajanja interesov izvajale tudi funkcije selekcioniranja in agregiranja interesov in se tako niso vezale le na interese ene družbene skupine proti vsem drugim, ampak čim bolj skušale predstavljati volivce kot celoto. Za sodobne politične stranke (t. i. Catch-All-Parties) je značilno, da si skušajo pridobiti volilne glasove različnih družbenih skupin. Vendar to še ne pomeni, da se volivci različnih sodobnih strank med seboj ne razlikujejo. Te razlike še vedno obstajajo in še vedno odražajo temeljne družbene konflikte, na podlagi katerih so stranke nastale, se uveljavile in obstale, vendar v manjši meri kot nekoč" (Kropivnik, 1998: 20).

Tako kakor podjetje, ki v poslovnem svetu išče kupce svojih proizvodov oziroma storitev, je tudi politična stranka odvisna od glasov volivcev, ki jih prejme na periodičnih volitvah. Njeno blago je politični program, pozicija v političnem prostoru ter preteklo delovanje. Njeni "kupci" pa so volivci, ki tvorijo volilno telo stranke. Za vzdrževanje prisotnosti med ljudmi in na vseh političnih ravneh, stranke razvijajo in izpopolnjujejo teritorialno,

²¹ Kljub temu, da DeSUS sebe v programu definira kot neideološko stranko, trdimo, da takšne stranke ne obstajajo, saj je vsak politični subjekt, torej tudi politične stranke, vezan na neko ideologijo. Ta

kadrovsko, programsko in ostalo infrastrukturo, s čimer ohranjajo in hkrati poskušajo utrditi vezi s svojimi in vzpostaviti stike z ostalimi, potencialnimi volivci. To je v veliki meri odvisno od imena in preteklih političnih delovanj stranke in njenih vidnih predstavnikov. Zato se vsaka moderna stranka zaveda pomembnosti identifikacije volivcev z njenim programom (ideologijo), v novejšem času pa tudi s strankinim imidžem ter imidžem voditelja samega. Identifikacija volivcev s stranko ter posameznikove splošne politične predstave imajo močan vpliv na njegovo volilno obnašanje (Ippolito, 1980: 100).

''Von Beyme je na podlagi Rokkanove tipologije družbenih cepitev razvrstil stranke na deset vrst: konservativne (za ohranitev starega avtoritarnega monarhičnega režima), liberalne (v konfliktu s konservativnimi), delavske stranke (proti boržuaznemu sistemu), agrarne stranke (proti industrializaciji – Skandinavija, Vzhodna Evropa), regionalne stranke (proti centralističnemu sistemu), krščanske stranke (proti sekularnemu sistemu), komunistične stranke (proti socialdemokratskim), fašistične stranke (proti demokratičnim sistemom), protestne stranke (drobna boržuazija proti birokratskemu sistemu države blaginje), ekološka gibanja in stranke (proti upravljanju družb v duhu pojmovanja družbenega razvoja kot ''rasti'')'' (Fink Hafner, 2001: 48).

Nove družbene cepitve se lahko izrazijo tudi v novih zvrsteh političnih strank. Kot primer naj navedemo nastanek generacijskih strank, predvsem upokojenskih, ki so se pojavile kot produkt naglega povečanja starejše populacije. Nastale so kot posledica potencialnega konflikta med aktivnim in upokojenim prebivalstvom. Potencial volilnega telesa upokojenskih strank se povečuje in bo predvidoma dosegel vrh z upokojitvijo povojne, t.i. ''baby boom'' generacije.

V Sloveniji ta tip politične stranke poznamo od ponovne uvedbe večstrankarskega sistema leta 1990. Stranka je nastala kot odgovor na strah (volilnega telesa) upokojencev pred znižanjem pravic iz dela, ki so ga nekdanje upravljali kot aktivni zaposleni. Temeljni konflikt se je odražal v odnosu delo – kapital, natančneje povedano na osi pravic iz dela – nasproti kapitalu.

ideologija je lahko tej politični stranki lastna (izvirna) ali pa prevzeta. Med prevzete ideologije spadajo vse klasične in novodobne ideologije iz XIX. in XX. stoletja.

Ameriška politična tradicija je od ustanovitve ZDA konec 18. stoletja²² utemeljena na principu svobode, ki si jo je v neposrednem spopadu z angleško krono izborilo trinajst takratnih angleških kolonij²³. Princip svobode je črpal svojo legitimnost iz (samo)percepcije t.i. Novega sveta kot sveta, kjer je bila, za razliko od Stare Evrope, zagotovljena verska in ostala politična svoboda. Ta je bila tudi vodilo piscem ameriške Ustave, ki z amandmaji k Ustavi neprekinjeno velja vse do danes. Za nas je posebej pomemben Prvi amandma, ki govori o tem, da nobena oblast (niti Kongres niti Vlada) ne sme sprejeti nobenega akta, ki bi omejeval svobodo govora, svobodo veroizpovedi ali pravice do miroljubnega združevanja (Waldman, 2000: 202). Iz tega so črpala in še črpajo pravico do zastopanja lastnih ali nelastnih interesov vse skupine in posamezniki, ki so se sklicevali na omenjeno ustavno pravico pred institucijami zakonodajne in izvršilne veje oblasti v ZDA²⁴.

Prvi amandma k Ustavi je dejansko omogočil politično združevanje na nivoju parcialnih interesov, ki tako niso bili prisiljeni organizirati se v politično stranko, in s participacijo na oblasti uveljavljati svoje interese. Po definiciji so interesne skupine "organizirana skupina posameznikov, ki jih povezujejo enaki interesi s ciljem vplivanja na institucionalne centre političnega odločanja" (Ippolito, 1980: 414). So politične organizacije, ki se vključujejo v politično igro za doseg zastavljenih ciljev, vendar brez interesa prevzemanja ali sodelovanja v oblasti. Njihov *raison* je v permanentnem stiku in pritisku na nosilce oblasti, pri čemer je pozornost v največji meri posvečena zakonodajni veji oblasti. Opravljajo funkcijo povezovalnega člena med državljani in njihovo oblastjo.

V ZDA igrajo interesne skupine posebej pomembno vlogo v političnem procesu kot aktivni politični akterji. Politična stvarnost na zveznem nivoju ZDA pozna dvostrankarski politični sistem, ki ga sestavljata Demokratska in Republikanska stranka, ki se izmenjujeta na oblasti. Kljub ideološkim razlikam težita k temu, da pritegneta čim večji del interesno diverzificiranega volilnega telesa tako na zveznem kakor tudi na lokalnem nivoju. Predstavniki ljudstva so voljeni po sistemu absolutne večine, pri čemer so pri

²² Razglasitvi neodvisnosti 4. julija 1776 je sledila vojna za neodvisnost, ki se je končala s porazom Anglije in priznanjem neodvisnosti ZDA.

²³ To so bile: Connecticut, Delaware, Georgia, Massachusetts, Maryland, New Hampshire, New Jersey, New York, North Carolina, Pennsylvania, Rhode Island, South Carolina in Virginia.

²⁴ Zaradi narave moje naloge bom obravnaval samo tisti tip interesnih skupin, katerih cilj je permanenten stik in pritisk na organe zveznih oblasti.

(re)elekciji²⁵ odvisni na eni strani od sredstev za predvolilno kampanijo, ki jim jih zagotavljajo politični sponzorji kot predstavniki ene vrste parcialnih interesov, ter na drugi strani interesov lokalnega okolja, ki ga na zveznem nivoju predstavljajo²⁶. Tako prihaja v Kongresu do paradoksalnih situacij, ko strankarsko disciplino nadomestijo različne interesne koalicije med Demokrati in Republikanci, ki so plod uspešnega prepričevanja (lobiranja) predstavnikov interesov ali/in interesnih skupin²⁷. Prav ta politična dejanja, ki presegajo ozko strankarsko disciplino, omogočajo fleksibilnejši model *decision making* procesa, v katerega so aktivno vpleteni tudi *policy akterji*, ki v drugih političnih sistemih (npr. v Sloveniji) nimajo tako širokega maneverskega prostora in posledično tudi politično-mobilizacijskega naboja²⁸. To (ameriško) politično tradicijo je v svojih delih opisoval že Alexis de Tocqueville v 19. stoletju, ko je zapisal, da "se v Ameriki združevanje s ciljem doseganja političnih ciljev ne omejuje" (Tocqueville, 1997: 128).

Številne interesne skupine so se pojavile kot posledica takšnega političnega razvoja. Glede na namen svojega delovanja jih je Ippolito (1980) razvrstil v osem skupin. S ciljem osredotočenja na problem našega raziskovanja bomo vrste interesnih skupin samo našeli. V prvo skupino spadajo interesne skupine, ki predstavljajo in zagovarjajo interese kapitala, industrije in trgovine. V drugo sodijo interesne skupine, ki zagovarjajo interese dela, sledijo še kmetijski interesi, profesionalni interesi, javni interesi, vladni interesi, interesne skupine, ki so osredotočene na izpolnjevanje enega cilja ter interesne skupine, ki predstavljajo in zagovarjajo posebne situacijske interese (Ippolito, 1980: 273-309). Posebne situacijske interesne skupine so skupine, katerih člani delijo podobne življenjske izkušnje (Ippolito, 1980: 297). Za njih je značilno, da so osredotočeni na probleme, ki nimajo povezave z zaposlitvijo ali profesionalnim oziroma aktivnim kariernim življenjem.

²⁵ Ponovni izvolitvi ali izvolitvi.

²⁶ Oziroma tistega okolja, kjer kandidirajo.

²⁷ Za zastopanje interesov tako interesnih skupin kakor tudi ostalih, predvsem korporativnih interesov, interesne skupine in korporacije najemajo lobiste, ki so v dnevnem kontaktu z vsemi akterji na katere poskušajo vplivat v skladu s cilji naročnika (interesnih skupin, korporacij itd). Po podatkih, ki so bili avtorju te naloge razkriti, je samo v Washingtonu D.C. preko 30.000 delujočih lobistov, ki lobirajo na nivoju zakonodajne in izvršilne veje zvezne oblasti.

²⁸ Kot konkreten primer v Sloveniji navedimo stranko DeSUS in upokojsko populacijo, ki je bila pred vstopom v parlament minorni politični igravec, po vstopu pa je tako v svojem prvem kakor tudi tretjem mandatu igrala jeziček na tehtnici, kot koalicijska stranka pa je vseskozi aktivno participirala na oblasti. Upokojenci (kot tudi marsikatera druge interesne skupine) kot interesna skupina sistemsko niso prepoznane kot *policy akter* temveč le kot potencialno volilno telo vseh političnih strank, pri čemer njihov primarni politični interes po volitvah za politične stranke postane sekundarnega političnega pomena. O tem smo podrobneje govorili v prejšnjih poglavjih.

V to skupino spadajo interesne skupine veteranov, razne skupine, organizirane na religioznem, etničnem, rasnem ali nacionalnem principu, sem sodijo tudi skupine, ki se zavzemajo za enakost spolov, ženska gibanja ipd. Nenazadnje v to skupino spadajo še interesne skupine, organizirane za predstavljanje in zaščito interesov starejše generacije. Največja med njimi, ki je hkrati organizacija z najdaljšo tradicijo v ZDA je AARP²⁹ oziroma Ameriško združenje starejših od 50 let³⁰. Številčnost tega upokojenskega združenja je, tako kakor v Evropi, posledica demografskega staranja prebivalstva, pri čemer so ZDA zaradi visoke stopnje rodnosti predvsem hispanskega dela prebivalstva v nekoliko boljšem položaju od stare celine. Kljub temu organizacije, ki zastopajo interese upokojencev, predstavljajo politično relevantno interesno skupino, ki v danem političnem sistemu in okoliščinah participira na političnem polju, ne da bi ustanovila politično stranko.

²⁹ American Association of Retired Persons (Ameriško združenje upokojencev).

³⁰ Poleg nje obstajajo še druge upokojenske organizacije kot so: Nacionalni svet starejših državljanov (*National Council of Senior Citizens*), ustanovljena 1961, Sivi panterji (*Gray Panthers*), ustanovljena 1970 ipd.

3 SLOVENSKI POLITIČNI KONTEKST

3.1 POLITIČNI SISTEM REPUBLIKE SLOVENIJE

Politični sistem Republike Slovenije kot ga poznamo danes, je bil vzpostavljen v začetku 90-ih let XX. stoletja, po padcu komunističnega sistema v Sloveniji in takratni Jugoslaviji. S sprejetjem nove ustave leta 1991 so bili dani temelji za popolno preobrazbo političnega sistema, saj je bila do takrat, skupaj z amandmaji k republiški ustavi iz leta 1989, v veljavi republiška ustava iz leta 1974. Kljub vzpostavitvi lastne države in parlamentarne demokracije je bil zgled za oblikovanje tega sistema do neke mere lastna politična tradicija v okviru dveh Jugoslavij (1918–1941) in (1943–1991), politične tradicije Slovencev v okviru Avstro-Ogrske monarhije ter srednjeveške demokratične tradicije Karantanije, znamenite zaradi postopka in načina ustoličevanju karantanskih knezov.

Model parlamentarne oblike državne oblasti, kakršnega imamo v Sloveniji, izhaja iz klasične delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno vejo oblasti. Zakonodajno vejo predstavlja parlament, sestavljen iz Državnega zbora in Državnega sveta. Največja politična teža je prepuščena Državnemu zboru (sestavljenemu iz političnih strank)³¹, ki je v postopku sprejemanja zakonov superioren Državnemu svetu³². Ta lahko predlaga zakone, vendar ni nujno, da jih državni zbor potrdi. Državni svet lahko (v roku 8 dni) vloži veto na zakon, ki ga Državni zbor sprejme, vendar lahko Državni zbor veto preglasuje z absolutno večino glasov vseh poslancev³³. Državni svet ima še možnost razpisa referendumu, vendar se tega v dosedanji praksi, razen izjemoma pri referendumu o volilni zakonodaji, še ni poslužil. Državni zbor poleg zakonodajne funkcije opravlja še volilno funkcijo, saj voli vlado, sodnike (na predlog sodnega sveta), podeljuje imuniteto, nadzorno funkcijo, saj nadzoruje delo izvršne veje (vlade) ter reprezentativno funkcijo. Ta je konkretno definirana v 82. členu Ustave, ki govori, da so poslanci predstavniki vsega ljudstva in pri svojem odločanju niso vezani na navodila ali stališča strank, na katerih listah so bili izvoljeni (koncept svobodnega poslanskega mandata). "Delovanje političnih

³¹ Dejansko je državni zbor sestavljen iz 88 poslancev, voljenih po proporcionalnem volilnem sistemu s prohibitivno klavzulo 4% za mandatno dobo 4 let.

³² Sestavljenemu iz 40 svetnikov predstavnikov različnih interesov (lokalni interesi, predstavniki delodajalcev in delojemalcev, predstavniki negospodarskih dejavnosti ter predstavniki kmetov, obrtnikov in samostojnih poklicev), ki so voljeni posredno za mandatno dobo petih let (98. člen Ustave RS). Zanimivo je tudi to, da je funkcija državnih svetnikov neprofesionalna.

³³ Absolutna večina vseh poslancev znaša 46 poslancev v DZ.

strank v parlamentu ureja zlasti poslovnik državnega zbora, praviloma sicer ne neposredno, temveč posredno s tem, da ureja poslanske skupine kot organizirano obliko delovanja političnih strank v parlamentu'' (Grad, 1999: 317).

Institucija predsednika republike je v Sloveniji bolj protokolarne narave, kljub temu pa ima v izrednem ali vojnem stanju pooblastila za izdajanje uredb z zakonsko močjo, ki jih parlament potrdi takoj, ko se sestane (108. člen Ustave). Pomembno vlogo igra tudi v času po državnozborskih volitvah, ko predlaga mandatarja za sestavo nove vlade³⁴. Najpomembnejša funkcija predsednika republike je reprezentativna, saj predstavlja narod in državo navznoter in navzven.

Volilni sistem v Sloveniji, ki ga na podlagi ustave ureja zakon in ga sprejme Državni zbor z dvotretjinsko večino glasov vseh poslancev (80. člen Ustave), omogoča vstop v Državni zbor več političnim strankam (proporcionalni volilni sistem). V tekočem mandatu (2004–2008) je prag za vstop v Državni zbor preseglo sedem političnih strank,³⁵ kar je enako mandatu 1996–2000). Pretekli mandat (2000–2004) je parlamentarni prag preseglo osem političnih strank³⁶. Posebnost političnega prostora Slovenije so tiste parlamentarne stranke, ki večinoma predstavljajo in zagovarjajo izključno parcialne interese. Med te sodijo Demokratična stranka upokojencev Slovenije DeSUS (interesi upokojene populacije), ki je že desetletje prisotna v parlamentu in vladi, Stranka mladih Slovenije SMS (interesi mlade populacije), ki je v državnem zboru prebila en mandat in je leta 2000 podpisala poseben sporazum o sodelovanju s takrat vladajočo LDS ter Slovenska ljudska stranka SLS (interesi kmečke in podeželske populacije), ki tako kot DeSUS, sicer z nekajmesečnim presledkom v letu 2004, participira na oblasti že deveto leto.

³⁴ Ostale pristojnosti predsednika republike (v skladu s 107. členom Ustave RS) so: razpisuje volitve v državni zbor, razglašajo zakone, postavlja in odpoklicuje veleposlanike in poslanike republike in sprejema poverilna pisma tujih diplomatskih predstavnikov, imenuje državne funkcionarje, kadar je to določeno z zakonom, izdaja listine o ratifikaciji, odloča o pomilostitvah in podeljuje odlikovanja in častne naslove (107. člen Ustave RS).

³⁵ To so: Slovenska demokratska stranka (SDS), Liberalna demokracija Slovenije (LDS), Združena lista socialnih demokratov (ZLSD) (preimenovana v Socialne demokrate SD na kongresu, 2. aprila 2005), Nova Slovenija (NSi), Slovenska ljudska stranka (SLS), Slovenska nacionalna stranka (SNS) in Demokratična stranka upokojencev Slovenije (DeSUS).

³⁶ Osma je bila Stranka mladih Slovenije (SMS), ki se je v DZ ohranila do konca mandatnega obdobja in je na volitvah 2004 iz DZ izpadla.

Za vse omenjene stranke, kakor tudi za mnoge druge,³⁷ je značilno, da poskušajo prestopiti parlamentarni prag zaradi možnosti uveljavljanja interesa(-ov), ki ga(jih) predstavljajo. Politična realnost interesnim skupinam in neparlamentarnim političnim strankam namreč ne omogoča potrebnega vpliva na *policy* odločevalce, zato tudi v okviru zakonodajnega postopka težko uveljavijo svoje interese. Posledica tega je reorganizacija interesnih skupin v formo političnih strank in njihova udeležba na volitvah. Izkušnje DeSUS-a, do neke mere pa tudi SMS kažejo, da v kolikor takšna stranka prestopi parlamentarni prag in vstopi v vladajočo koalicijo, ima možnost političnega preživetja, saj si s koalicijsko pogodbo zagotovi minimum potrebne podpore za dosego konsenza, ki zadeva njene specifične parcialne zahteve. DeSUS, ki je od vstopa v parlament vseskozi član vladajočih koalicij (z izjemo Bajukove vlade leta 2000), je primer političnega preživetja, medtem ko SMS ni bila članica vladne koalicije in je na naslednjih volitvah izpadla iz parlamenta.

³⁷ Od 37 registriranih političnih strank v Sloveniji po registru političnih strank Ministrstva za notranje zadeve.

3.2 DEMOKRATIČNA STRANKA UPOKOJENCEV SLOVENIJE (DeSUS)

Na parlamentarnih volitvah 3. oktobra 2004 je Demokratična stranka upokojencev Slovenije (v nadaljevanju: DeSUS) tretjič prestopila parlamentarni prag in (p)ostala parlamentarna stranka. Po volitvah je podprla kandidata za mandatarja desnosredinske vlade, sopolpisala koalicijsko pogodbo in vstopila v vlado Janeza Janše, pri čemer ji je po koalicijski pogodbi pripadel obrambni resor.³⁸ Po volitvah, na katerih je stranka dobila več kot 1,1 odstotne točke manj glasov³⁹ kot na predhodnih parlamentarnih volitvah leta 2000, je prišlo znotraj stranke do polariziranja in pritiskov dela stranke na predsednika in vodstvo, da zaradi slabega volilnega rezultata ponudi odstop. Nezadovoljstvo je rezultiralo v sklepu sveta stranke, najvišjega organa med dvema kongresoma, o izvedbi predčasnega volilnega kongresa stranke 20. maja 2005 v Ljubljani, na katerem so izbrali novega predsednika in vodstvo in katerega namen je bil doseči nov politični konsenz o nadaljnjem delovanju ter politični poziciji stranke. Eden od vzrokov za nezadovoljstvo članstva je bila tudi odločitev vodstva o vstopu v desnosredinsko vlado ter prevzemu obrambnega resorja⁴⁰. Za razjasnitev in poglobitev v takratno situacijo ter za razumevanje bistvenih političnih odločitev ter reakcij stranke se bomo ozrli v preteklost in prikazali njen nastanek in razvoj do sredine leta 2005. DeSUS bomo analizirali skozi ideološki profil njenega programa, sprejetega na V. kongresu stranke leta 2002. Prikazali bomo delovanje stranke v zadnjih petnajstih letih ter definirali volivca DeSUS skozi dve raziskavi Slovenskega javnega mnenja.

3.2.1 VOLIVCI DeSUS-a

V tem delu naloge bomo analizirali in orisali profil volivca DeSUS-a skozi dve raziskavi Slovenskega javnega mnenja (SJM)⁴¹. Predstavili bomo profil volivca na podlagi dveh raziskav javnega mnenja, in sicer raziskave SJM 98/2 po volitvah 1996 (iz leta 1998) in

³⁸ Zanimivo je, da je tudi štiri leta pred tem, ko se je DeSUS pogajal o razdelitvi ministrskih resorjev z levosredinsko koalicijo, takratni mandatar Janez Drnovšek DeSUS ponujal "polovico" obrambnega resorja, ki bi si ga DeSUS delil z LDS.

³⁹ DeSUS je prejela 4,04 % glasov in tako presegel parlamentarni prag za "dlako" oziroma za borih 0,4 % glasov.

⁴⁰ Nasprotniki vstopa v desnosredinsko vlado so zastopali stališče, da je DeSUS stranka politične leve in kot taka programsko nekompatibilna s politično desnico.

⁴¹ Toš, N. in skupina: Slovensko javno mnenje 1998/2, Fakulteta za družbene vede, CJMMK, Ljubljana, 1998. Toš, N. in skupina: Slovensko javno mnenje 2000/1, Fakulteta za družbene vede, CJMMK, Ljubljana, 2000.

raziskave SJM 00/1 po volitvah 2000 (iz leta 2000). Nabor vprašanj, na podlagi katerih smo pridobili odgovore, ki so nam pomagali pri definiranju volivcev DeSUS-a, se nahaja v prilogi naloge. V nadaljevanju predstavljamo tabelaričen pregled odgovorov dveh raziskav z obrazložitvami.

Raziskava SJM 1998/2

Tabela 3.1: Katero stranko ste volili na volitvah leta 1996?

Katero stranko ste volili na volitvah leta 1996? (SJM 98/2)		
	ŠTEVILO	ODSTOTEK
DeSUS	20	3,1%
Druge stranke	635	96,9%
SKUPAJ	655	100,0%

Vir: Slovensko javno mnenje

V celotni analizi je upoštevanih 1018 anketirancev. Vseh anketirancev, ki so odgovorili na vprašanje "Katero stranko ste volili na volitvah decembra 1996?" (SJM 982; 5.09c) je 655. Od tega jih je 20 (oziroma 3,1 %) volilo DeSUS, 635 (oziroma 96,9 %) pa druge stranke. To je zelo malo. Iz majhne skupine (20 volivcev DeSUS-a) bomo v nadaljevanju prikazali sliko vseh volivcev DeSUS-a.

Nadaljnja analiza je narejena na bazi podatkov, ki zajemajo izključno tiste respondente, ki so na vprašanje "Katero stranko ste volili na volitvah decembra 1996?" odgovorili "DeSUS".

Tabela 3.2: Starost.

Katerega leta ste bili rojeni (starost)? (SJM 98/2)		
	ŠTEVILO	ODSTOTEK
1 - do 1930	5	25%
2 - od 1931 do 1945	13	65%
3 - od 1946 do 1960	2	10%
4 - nad 1961	0	0%
SKUPAJ	20	100%

Vir: Slovensko javno mnenje

Respondentov, ki so na volitvah 1996 volili DeSUS (SJM 982; 9.02) je 20. Od tega jih je bilo 5 (oziroma 25 %) rojenih do leta 1930 let, 13 (oziroma 65 %) je bilo rojenih od 1931 do 1945 leta, 2 (oziroma 10 %) pa sta bila rojena med 1946 in 1960 let. V naši majhni skupini volivcev DeSUS-a lahko ocenimo, da jih je velika večina rojenih pred letom 1945 (90 %). Iz tega je razvidno, da so bili volivci DeSUS-a leta 1996 v veliki večini starejši.

Tabela 3.3: Opisne statistike.

OPISNE STATISTIKE (SJM 1998/2)			
	Minimum	Maksimum	Povprečje
Leto rojstva	1920	1952	1935

Vir: Slovensko javno mnenje

Najstarejši volivec DeSUS-a je bil rojen leta 1920, najmlajši pa leta 1952. V povprečju je bil volivec DeSUS-a rojen leta 1935, kar pomeni, da je bil leta 1998 star 63 let, na volitvah 1996 pa 61 let. Povprečna starost volivca DeSUS-a je bila leta 1996 torej višja od povprečne starosti slovenskega volivca 1996. Ta je leta 1998 (v času anketiranja) znašala 45,5 let. Povprečni slovenski volivec je bil rojen leta 1952 (Tabela P1 v prilogi).

Tabela 3.4: Sloj oziroma razred.

Kateri družbeni skupini - sloju ali razredu - pripadate? (SJM 98/2)			
	ŠTEVILO	ODSTOTEK	VELJAVNI %
1 - Čisto spodnji	0	0%	0%
2 - Delavski	8	40%	44,40%
3 - Srednji	10	50%	55,60%
4 - Višji srednji	0	0%	0%
5 - Zgornji	0	0%	0%
Skupaj opredeljeni	18	90%	100%
Neopredeljeni	2	10%	
SKUPAJ	20	100%	

Vir: Slovensko javno mnenje

Na vprašanje "Kateremu sloju pripadate" (SJM 982; 9.22) se je od 20 volivcev DeSUS-a opredelilo 18 (oziroma 90 %) vprašanih. Dva (10 %) na vprašanje nista odgovorila. Osem respondentov (44,4 %) je odgovorilo, da pripadajo delavskemu sloju, 10 (55,6 %) srednjemu sloju. Nihče od respondentov ni odgovoril, da pripada čisto spodnjemu (vrednost 1), višjemu srednjemu (vrednost 4) ali zgornjemu (vrednost 5) sloju. Ocenimo lahko, da se volivci DeSUS-a uvrščajo v srednji in delavski sloj. Pri tem so se opredelili enako kot ostali slovenski volivci, ki so se v povprečju uvrstili med delavski in srednji

sloj, pri čemur je srednja vrednost nekoliko bližja srednjemu kakor delavskemu sloju (Tabela P2 v prilogi)⁴².

Tabela 3.5: Ali ste aktivni ali upokojeni?

Ali ste zaposleni (aktivni) ali upokojeni? (SJM 98/2)		
	ŠTEVILO	ODSTOTEK
0 - Aktivni	2	10%
1 - Upokojeni	18	90%
SKUPAJ	20	100%

Vir: Slovensko javno mnenje

Od 20 volivcev DeSUS-a iz leta 1996 (SJM 982; 9.07) je 18 anketirancev (90 %) upokojencev in 2 (10 %), ki nista upokojena. Velika večina volivcev DeSUS-a 1996 je torej upokojencev. Povprečni slovenski volivec iz tega leta pa je aktiven⁴³ (Tabela P3 v prilogi).

Zanimal nas je dohodek volivcev DeSUS-a. Po podatkih Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (www.zpiz.si) je najnižja pokojninska osnova za polno delovno dobo v letu 1998 (v času anketiranja) v povprečju znašala 61.290 SIT. V analizi smo podatke razvrstili v dva razreda. V prvi razred smo uvrstili dohodke do vključno višine 60.000 SIT, v drugi razred pa smo uvrstili dohodke nad višino 61.000 SIT.

Tabela 3.6: Redni mesečni dohodek.

Kakšen je bil vaš zadnji redni mesečni dohodek? (SJM 98/2)			
	ŠTEVILO	ODSTOTEK	VELJAVNI %
1 - Do 60.000 SIT	5	25%	35,7%
2 - Nad 61.000 SIT	9	45%	64,3%
Skupaj opredeljeni	14	70%	100,0%
Neopredeljeni	6	30%	
SKUPAJ	20	100%	

Vir: Slovensko javno mnenje

Od volivcev DeSUS-a 1996 se jih je na vprašanje "Kolikšen je bil vaš zadnji redni mesečni dohodek?" (SJM 982; 9.15) opredelilo 14 (70 % vseh vprašanih volivcev DeSUS-a). Šest (30 %) anketiranih volivcev ni odgovorilo na to vprašanje. Od opredeljenih jih 5 (35,7 %) spada v prvi razred (do vključno 60.000 SIT), v drugi razred

⁴² Srednja vrednost je znašala 2,61.

(nad 61.000 SIT) pa 9 (64,3 %). Skoraj polovica od vseh volivcev DeSUS-a leta 1996 (45 %) jih prejema višje dohodke od najnižje pokojninske osnove, medtem ko jih nižje dohodke prejema četrtina (25 %). Višina dohodkov povprečnega slovenskega volivca je bila malo višja kot najnižja pokojninska osnova (Tabela P4 v prilogi). To pomeni, da je povprečen slovenski volivec imel nižji dohodek od povprečnega dohodka, ki je v tem letu znašal 74.720 SIT. Glede na to, da je povprečen slovenski volivec aktiven (in ne upokojen) ugotovimo, da so imeli volivci DeSUS-a (v primerjavi s povprečnim slovenskim volivcem) višje dohodke.

Raziskava SJM 2000/1

Tabela 3.7: Katero stranko ste volili na volitvah 2000?

Katero stranko ste volili na volitvah leta 2000? (SJM 00/1)		
	ŠTEVILO	ODSTOTEK
DeSUS	33	95,6%
Druge stranke	718	4,4%
SKUPAJ	751	100,0%

Vir: Slovensko javno mnenje

V analizi je upoštevanih 1097 anketirancev. Vseh anketirancev, ki so odgovorili na vprašanje "Katero stranko ste volili na volitvah decembra 2000?" (SJM 001; 3.26) je 751. Od tega jih je 33 (oziroma 4,4 %) volilo DeSUS, 718 (oziroma 95,6 %) pa druge stranke. Tudi ta vzorec je mali. Iz majhne skupine (33 volivcev DeSUS-a) bomo v nadaljevanju, tako kot za leto 1996, prikazali sliko vseh volivcev DeSUS-a.

Nadaljnja analiza je narejena na bazi podatkov, ki zajemajo izključno tiste respondente, ki so na vprašanje "Katero stranko ste volili na zadnjih parlamentarnih volitvah 2000?" odgovorili "DeSUS".

⁴³ 71,8 % slovenskih volivcev je bilo leta 1996 aktivnih, 28,2 % pa jih je bilo upokojenih.

Tabela 3.8: Starost.

Katerega leta ste bili rojeni (strost)? (SJM 00/1)			
	ŠTEVILO	ODSTOTEK	VELJAVNI %
1 - do 1930	10	30,3%	32,3%
2 - od 1931 do 1945	19	57,6%	61,3%
3 - od 1946 do 1960	1	3,0%	3,2%
4 - nad 1961	1	3,0%	3,2%
Skupaj opredeljeni	31	93,9%	100,0%
Neopredeljeni	2	6,1%	
SKUPAJ	33	100,0%	

Vir: Slovensko javno mnenje

Respondentov, ki so na volitvah 2000 volili DeSUS (SJM 001; 8.17) je 33. Od tega jih je bilo 10 (oziroma 32,3 %) rojenih do leta 1930, 19 (oziroma 61,3 %) je bilo rojenih od 1931. do 1945. leta, 1 (oziroma 3 %) je bil rojen med letoma 1946 in 1960, 1 (oziroma 3 %) pa je bil rojen po letu 1960. V naši majhni skupini volivcev DeSUS-a lahko ocenimo, da jih je velika večina rojenih pred letom 1945 (87,9 % od vseh volivcev DeSUS-a 2000). Iz tega je očitno, da so volivci DeSUS-a leta 2000 bili tako kot leta 1996 v veliki večini starejši.

Tabela 3.9: Opisne statistike.

OPISNE STATISTIKE (SJM 2000/1)			
	Minimum	Maksimum	Povprečje
Leto rojstva	1914	1979	1934

Vir: Slovensko javno mnenje

Najstarejši volivec DeSUS-a je bil rojen leta 1914, najmlajši pa leta 1979. Povprečni volivec DeSUS-a je bil rojen leta 1934, kar pomeni, da je bil na volitvah leta 2000 v povprečju star 66 let. Povprečna starost volivca DeSUS-a leta 1996 je bila veliko višja od povprečne starosti slovenskega volivca leta 2000. Ta je istega leta znašala 45 let. Povprečni slovenski volivec je bil rojen leta 1955 (Tabela P5 v prilogi).

Tabela 3.10: Ali ste aktivni ali upokojeni?

Ali ste zaposleni (aktivni) ali upokojeni? (SJM 00/1)		
	ŠTEVILO	ODSTOTEK
0 - Aktivni	7	21,2%
1 - Upokojeni	26	78,8%
SKUPAJ	33	100,0%

Vir: Slovensko javno mnenje

Od 33 volivcev DeSUS-a iz leta 2000 (SJM 001; 8.05) je 26 anketirancev (78,8 %) upokoјencev in 7 (21,2 %), ki niso upokoјeni. Torej tudi leta 2000 je velika večina volivcev DeSUS-a upokoјencev. Povprečni slovenski volivec iz tega leta pa je, prav tako kakor leta 1996, aktiven⁴⁴ (Tabela P6 v prilogi).

Tabela 3.11: Sloj oziroma razred.

Kateri družbeni skupini - sloju - pripadate? (SJM 00/1)		
	ŠTEVILO	ODSTOTEK
1 - Čisto spodnji	1	3,0%
2 - Delavski	13	39,4%
3 - Srednji	19	57,6%
4 - Višji srednji	0	0,0%
5 - Zgornji	0	0,0%
SKUPAJ	33	100,0%

Vir: Slovensko javno mnenje

Na vprašanje "Kateremu sloju pripadate?" (SJM 001; 8.26) se je vseh 33 volivcev DeSUS-a opredelilo (oziroma 100 % vprašanih). Eden respondent (3 %) se je opredelil za čisto spodnji sloj (na volitvah leta 1996 se ni opredelil nihče), 13 respondentov (39,4 %) je odgovorilo, da pripadajo delavskemu sloju, 19 (57,6 %) pa jih pripada srednjemu sloju. Nihče od respondentov ni odgovoril, da pripada višjemu srednjemu (vrednost 4) ali zgornjemu (vrednost 5) sloju. Velika večina volivcev DeSUS-a 2000 se je torej uvrstila predvsem v srednji pa tudi v delavski razred. Pri tem so se opredelili enako kot ostali slovenski volivci, ki so se v povprečju uvrstili med delavski in srednji sloj, pri čemur je srednja vrednost nekoliko bližja srednjemu kakor delavskemu sloju⁴⁵ (Tabela P7 v prilogi).

Zanimal nas je dohodek volivcev DeSUS-a. Po podatkih Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (www.zpizs.si) je najnižja pokojninska osnova za polno delovno dobo v letu 2000 v povprečju znašala 74.439 SIT. V analizi smo podatke razvrstili v dva razreda. V prvi razred smo uvrstili dohodke do vključno višine 74.000 SIT, v drugi razred smo uvrstili dohodke nad višino 75.000 SIT.

⁴⁴ 73,2 % slovenskih volivcev je bilo leta 2000 aktivnih, 26,8 % pa jih je bilo upokoјenih.

Tabela 3.12: Redni mesečni dohodek.

Kakšen je bil vaš zadnji redni mesečni dohodek? (SJM 00/1)			
	ŠTEVILO	ODSTOTEK	VELJAVNI %
1 - Do 74.000 SIT	12	36,4%	40,0%
2 - Nad 75.000 SIT	18	54,5%	60,0%
Skupaj opredeljeni	30	90,9%	100,0%
Neopredeljeni	3	9,1%	
SKUPAJ	33	100,0%	

Vir: Slovensko javno mnenje

Od volivcev DeSUS-a leta 2000 se jih je na vprašanje "Kolikšen je bil vaš zadnji redni mesečni dohodek?" (SJM 001; 8.15) opredelilo 30 (90,9 % vseh vprašanih volivcev DeSUS-a). Trije (9,1 %) anketirani volivci niso odgovorili na to vprašanje. Od opredeljenih jih 12 (36,4 %) spada v prvi razred (do vključno 74.000 SIT), v drugi razred (nad 75.000 SIT) pa 18 (54,5 %). Več kot polovica vseh volivcev DeSUS-a leta 2000 (54,5 %) jih prejema višje dohodke od najnižje pokojninske osnove, medtem ko jih nižje dohodke od najnižje pokojninske osnove prejema dobra tretjina (36,4 %). Višina dohodkov povprečnega slovenskega volivca je bila, tako kot leta 1996, malo višja kot najnižja pokojninska osnova (Tabela P8 v prilogi). To pomeni, da je imel povprečen slovenski volivec nižji dohodek od povprečnega dohodka, ki je v tem letu znašal 101.090 SIT. Glede na to, da je povprečen slovenski volivec aktiven (in ne upokojen) ugotovimo, da so imeli volivci DeSUS-a (v primerjavi s povprečnim slovenskim volivcem) višje dohodke.

Primerjava volivcev DeSUS-a v dveh časovnih točkah, leta 1996 in leta 2000 je pokazala, da obstaja neki tipični volivec DeSUS-a, rojen pred letom 1945 (v povprečju leta 1934 oziroma 1935), ki je upokojen. Ta volivec ima mesečne dohodke v povprečju nekoliko višje od najnižje pokojninske osnove za polno delovno dobo, kar pomeni, da se ne uvršča med tiste, ki bi bili socialno ogroženi. To se potrdi tudi z njegovo uvrstitvijo v glavnem v srednji, v manjši meri pa tudi v delavski razred. Povprečna starost volivca DeSUS se je v dveh časovnih točkah dokaj sorazmerno spremenila (na volitvah 1996 je bil volivec DeSUS v povprečju star 61 let, štiri leta kasneje, leta 2000, pa 66 let). Zato sklepamo, da se volilno telo v tem obdobju ni bistveno spremenilo. V primerjavi s povprečnim slovenskim volivcem pa je volivec DeSUS v povprečju starejši, upokojen ter prejema

⁴⁵ Srednja vrednost je znašala 2,60.

višje dohodke ne samo glede na najnižjo pokojninsko osnovo, temveč tudi glede na dohodke, ki jih prejema povprečni slovenski volivec. Za oba (za povprečnega volivca DeSUS in za povprečnega slovenskega volivca) je značilno približno enako uvrščanje v razred oziroma sloj. Oba sta se uvrstila nekje med delavski in srednji razred oziroma sloj.

3.2.2 PROGRAM DeSUS-a

Program Demokratične stranke upokojencev Slovenije, sprejet na V. kongresu stranke leta 2002 v Postojni, je ideološko gledano zelo kompleksen, saj vsebuje tako elemente liberalizma, socializma kakor tudi konzervativizma. Vsebinsko se nedvomno uvršča izrazito na levi pol slovenskega političnega prostora, saj so vsi politični protagonisti ter ciljna populacija, ki jo s tem nagovarjajo, posamezniki, ki so jim blizu ideje, katere so bile v veljavi v času njihovega aktivnega življenja. Za lažjo predstavo in utemeljitev te pozicije bomo pri analizi programa opredelili bistvene elemente omenjenih ideologij in jih prikazali v programu DeSUS-a.

Uvodno poglavje programa DeSUS govori o "ideološko neobremenjeni stranki",⁴⁶ ki bi "brez ideološke vezanosti" želela "sklepati politična zavezništva". Predpostavljamo lahko, da so se avtorji besedila s tako formulacijo želeli pozicionirati izven klasičnih slovenskih ideoloških opredelitev po vzoru mahničevske "delitve duhov", vendar so prav s to potezo ustvarili prostor za novo ideološko opredelitev, ki vsebuje ideje in koncepte obstoječih ideologij. Poudarimo naj, da je vsaka politična stranka, ne glede na politični profil (mladinska, kmečka, upokojenska ipd.) nosilka neke politične ideologije, s katero je prepoznavna in iz katere črpa legitimnost za svoj obstoj. Zatorej ne more obstajati neideološka stranka, predvsem pa ne takšna, ki se zavzema za človeka vreden socialni položaj, zaščito ter stabilen politični sistem, ki bo dolgoročno zagotavljal koriščenje socialnih pravic v času upokojitve, na osnovi obveznosti, ki jih posameznik ima v svoji aktivni dobi. Takšna stranka se mora uvrščati na levi pol politične scene, saj bi v nasprotnem primeru z neopredeljenim položajem oslabila svojo temeljno politično pozicijo.

⁴⁶ Negativni predznak, ki se še zmeraj drži pojma ideologije, lahko opazimo v samem naslovu prvega, uvodnega poglavja programa DeSUS.

Osnovni elementi liberalizma so svoboda, toleranca, enakost (ni mišljena ekonomska enakost), lastništvo, individualizem, država, konstitucionalizem in demokracija. Svoboda je temeljni element liberalizma. Po definiciji je liberalec tisti, ki verjame v svobodo (Ravlič, 2003: 247). Konzervativizem (izhaja iz latinske besede *conservatio*) se pojavi v obdobjih velikih družbeno-političnih sprememb. Za Huntingtona je konzervativizem sklop idej, ki pomagajo pri obrambi vzpostavljenih institucij, ko so te izpostavljene napadom. Elementi, ki to ideologijo definirajo, pa so oblast, avtoriteta, tradicija, organicizem, religija, domoljubje in lastništvo. Socializem kot tretja velika ideologija je najširši in pokriva mnogo teorij in tradicij. Bistveni elementi so nacionalizacija, kooperacija, bratstvo, enakost (mišljena je tudi ekonomska enakost) in svoboda.

Stranka si prizadeva za "ekonomsko uspešno, socialno pravično ter pravno državo" (elementi socializma in liberalizma), ki bo spoštovala "človekove pravice in svoboščine državljanov" (liberalizem), bolje reševala "položaj sedanjih in bodočih upokojencev, invalidov, ovdovelih in osamelih" (socializem) ter "delovala odgovorno, v korist vseh generacij in starosti" (elementi konzervativizma). Radi bi tudi "soodločali o usodi slovenske države" ter dosegli "višjo kakovost življenja v družbi in to za vse generacije, v kateri bo več demokracije, spoštovanja človekovih pravic in solidarnosti" (elementi socializma in liberalizma).

Drugo poglavje programa DeSUS govori o "učinkoviti in pravični družbi", kjer je poleg močne socialne in socialno-liberalne komponente opazna še ekološka. Prvo opazimo v prizadevanjih, "da se ohranijo prednosti globalnih trgov", vendar z varovalko, "da se zagotovi, da bo prednosti globalizacije lahko užival vsak človek kot posameznik v zdravem življenjskem okolju". Ekološki element v navedenem tekstu, čeprav skoraj neopazen, je bistven za razumevanje poglavja in programa. Najlažje bi ga uvrstili v umirjeni ali "pragmatični" ekologizem. Pojavlja se kot prevladujoča smer modernega ekologizma in ga pojmuje kot poseben tip politike, ki jo mora voditi vlada, da bi dolgoročno zagotovila kvalitetno življenje svojim državljanom. Deseta točka tega poglavja je v celoti posvečena varovanju in ohranitvi okolja.

V nadaljevanju sledi program tipičnim socialističnim (socialdemokratskim) idealom. Tako si DeSUS prizadeva za udeležbo zaposlenih v gospodarstvu pri delitvi dobička, za socialno partnerstvo (korporativizem) in soupravljanje. Zavzemajo se za povečevanje

deleža neposrednih davkov in zmanjševanje posrednih (tradicionalna socialistična prizadevanja). Poleg tega socialistično pozicijo utrjuje še element podržavljenja. Ideja podržavljenja je ena od osnovnih ciljev socializma. Ti so prepričani, da je privatna lastnina nepravilna, saj je proizvedena s kolektivnimi, skupnimi naporom vseh, zato mora kolektivu tudi pripadati. V tem kontekstu je moč razumeti zagovarjanje kolektivnih nacionalnih interesov Slovenije. Program namreč govori, da "ni nujno, da je država slab gospodar. Zaradi tega nasprotujemo prodaji državnega premoženja s tem izgovorom."

Tretje in četrto poglavje predstavlja posebnost stranke, saj sta posebej obravnavani politiki do področja pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter zdravstvenega varstva. Osnovna ideja je, da je pokojnina nadaljevanje plače, da je s prispevki, ki so jih aktivni zavarovanci plačevali v času delovne dobe, trajna in neodtujljiva pridobljena pravica, "ki temelji na medsebojni solidarnosti in se uresničuje na podlagi medgeneracijske pogodbe." Poglavitna nit politike DeSUS-a je absolutno zavzemanje, "da mora biti gibanje povprečnih pokojnin v neposredni soodvisnosti z gibanjem povprečnih plač na zaposlenega v Sloveniji. Ohranjanje tega načela je pomembno za stabilne in uravnotežene družbene razmere in za vzdrževanje solidarnostnih odnosov med generacijami." K temu cilju stremi večina političnih aktivnosti stranke, ki je leta 2002 dosegla spremembo 150. člena Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ), ki zagotavlja sorazmerno usklajevanje pokojnin s plačami. Uskladitev velja za pokojnine in za ostale socialne transferje iz državnega proračuna, ki se valorizirajo v enakem odstotku kot pokojnine. Zato ima omenjena zakonska določba izjemno politično konotacijo, saj poskuša zagotavljati enega ključnih socialističnih idealov, socialno enakost. S ciljem zagotovitve enakopravne participacije upokojencev v ekonomsko-socialnem svetu hočejo svoje zgoraj predstavljene interese zaščititi pred možnimi dogovori na škodo upokojencev.

V poglavju, kjer je govora o trajnostnem in gospodarskem razvoju, je zaslediti elemente socialnega liberalizma, katerega poglavitni predstavnik je John Stuart Mill. Na konceptualnem nivoju se je Mill namreč zavzemal za sindikalno povezovanje delavcev. Zagovarjal je njihovo pravico do stavke. Socialni problemi kapitalizma, predvsem nezaposlenost, se po njegovem mnenju ne morejo rešiti z delovanjem svobodnega tržišča (*laissez faire*) temveč z intervencijo države. Individualno svobodo poskuša torej povezati s potrebo, da država prevzame odgovornost in skrb za materialne in izobrazbene potrebe

manj premožnih slojev. Socialni liberali zastopajo idejo vzpostavitve takšnega sistema socialne varnosti, ki bi vključil vse sloje prebivalstva. Podobno govori tudi omenjeno poglavje programa, da bo DeSUS podpirala "vse ukrepe, ki bodo zagotavljali prispevek vseh generacij k dinamični gospodarski rasti in hkrati zagotavljali, da bodo koristi od takšnega razvoja sorazmerno uživale vse generacije."

Mill pa je poleg že omenjenega razvil in zagovarjal še koncept enakopravnosti žensk z moškimi. V svojem spisu *Ženska podrejenost* iz leta 1869 je družbo pojmoval kot množico razumnih posameznikov. Razum pa, tako Mill, zahteva odpravo razlik, ki nastanejo zaradi t.i. "slučajnosti rojstva". Enakost pravic bo omogočila globlje spremembe v socialnih odnosih med spoloma. John Stuart Mill je tako postal eden od idejnih očetov liberalnega feminizma. Za nas je to zanimivo z vidika vsebine enajstega poglavja (položaj žensk), kjer najdemo elemente liberalnega feminizma, saj se stranka jasno zavzema za enakopravnost med spoloma, pravico žensk o svobodnem odločanju o rojstvu otrok (liberalistični element).

Če v nadaljevanju pogledamo odnos do delovanja političnega sistema, vidimo, da prevladujejo prvine liberalizma. V največji meri so zastopani elementi demokracije, tolerance, države ter delitve oblasti. Odstavek, ki govori, da se bo stranka glede položaja verskih skupnosti "ravnila v skladu z določili ustave", nam našo tezo še utrdi, saj je aktualna slovenska ustava ideološko gledano ustava liberalnodemokratskega tipa, ki ločuje državo od verskih skupnosti.

Temeljna ideja konzervativizma je ohranitev tradicije. Osnova političnega življenja je zgodovinska skupnost, ki jo sestavljajo posamezniki, vzgojeni v duhu tradicije družbe, v kateri so se rodili. Konzervativec Edmund Burke je to slikovito predstavil z besedami, da "preteklost mora oblikovati sedanost". V tem kontekstu vidimo tudi del poglavja o kulturi, znanosti in izobraževanju, kjer DeSUS podpira "varovanje naravne in kulturne dediščine, saj s tem kažemo naš odnos do preteklosti in varujemo našo nacionalno identiteto. To nam nalaga odgovornost do naših potomcev in njihove prihodnosti." Element nacionalne identitete pa se navezuje na ideologijo nacionalizma, v okviru katere najdemo podzvrst pannacionalizma. V tem okviru razlikujemo med več pannacionalizmi. Eden od njih je panslavizem, ki je zajet v tekstu programa. Tako se zavzemajo "za ustrezno ravnotežje med domačo in tujo kulturo. Med tujo kulturno tvornostjo naj bi

imela večji delež kulturna tvornost slovanskih narodov.” Takšna dikcija programa politične stranke je v današnjem času pri nas redkost, kaže pa na določeno stopnjo privrženosti ideji, ki je generirala med (južno)slovanske državne povezave v dvajsetem stoletju, obdobju, s katerim se večina volivcev DeSUS-a najlažje identificira.

Pomemben del političnega angažmana predstavlja socialna politika, zato so vsi politični naporji usmerjeni k vzpostavljanju in utrjevanju socialne države, saj se zavedajo, da je to osnova za ohranjanje in ohranitev socialnih pravic iz naslova pokojninskega in invalidskega zavarovanja. V tem poglavju namreč jasno nastopajo proti individualizmu, zagovarjajo državni intervencionizem in solidarnost, še posebej v primeru, ”ko gre za mlade družine in socialno ogrožene”. Pozicioniranje socialističnega elementa enakosti je posebej izraženo in razvidno iz dikcije, kjer njihove (DeSUS) organizacije ”ne bodo dopuščale ravnodušnega odnosa uradnih in za to pristojnih institucij do ekstremnih primerov revščine.” Izrazit je tudi antiindividualizem (antiliberalistična pozicija) v tistem delu, kjer poudarjajo, da ne sprejemajo ”poenostavljenega pojmovanja, da mora za svoje potrebe v celoti skrbeti najprej vsak sam.”

Izpostavili bi še element tolerance, ki ga najdemo v naslednjem odstavku: ”Sovraštvo do tujcev, šovinizem in pojave rasizma je še vedno čutiti v našem političnem in socialnem prostoru. Tega ne odobravamo.” Zanimivo je, da je v to poglavje inkorporiran tudi odstavek, ki govori naslednje: ”Terorizem je postal velika grožnja stabilnosti in krepitvi demokratičnih odnosov v svetu. Za terorizem ni opravičila in ga obsojamo.” Vidimo, da ima diskurz o terorizmu kot nov programski element po 11. septembru 2001 močan ideološki naboj in ga za svoje politično pozicioniranje uporablja tudi DeSUS.

V zadnjem, dvanajstem poglavju, ki govori o zgodovinski utemeljitvi slovenske države, zasledimo močan element države klasičnega teoretičnega nacionalizma. Program nacionalizma je vzpostava nacionalne države. Politično gledano nacionalizem pravzaprav pomeni pojmovanje nacije kot edine realne in legitimne nosilke vladavine ter da morajo meje države sovpadati z mejo nacije. To zasledimo v naslednji dikciji programa: ”Osamosvojitve Slovenije je rezultat vseh prizadevanj slovenskega naroda po ohranitvi lastne samobitnosti in legitimne želje po združitvi vsega narodnega ozemlja.” Nacionalizem je politično načelo in oblika politične organizacije. Obravnavano poglavje govori o utemeljitvi slovenske države na temeljih revolucije 1848, dogodkih po prvi

svetovni vojni ter predvsem na temelju antifašizma ter narodnoosvobodilnem boju. Glede odnosa do dogodkov med drugo svetovno vojno se nedvoumno programsko pozicionirajo na stran narodnoosvobodilnega gibanja, kar je razvidno iz naslednjega citata: "Z antikomunizmom utemeljevano opravičevanje sodelovanja z okupatorjem pomeni ponovno oživljanje razdorov in ideoloških delitev, ki niso v korist slovenskemu narodu." Omenjeno dikcijo je potrebno razumeti v kontekstu dožemanja dogodkov celotne starejše generacije in posledično volivcev, ki jih stranka nagovarja, tako da je ta pozicija ena od ključnih v celotnem programu, saj nedvoumno postavlja DeSUS na levi pol slovenske politične scene. Zanimivo pa je, da v Sloveniji levi politični pol uporablja tipični konzervativni element, tj. domoljubje v okviru upora proti narodnemu okupatorju in njegovim sodelavcem za pozicioniranje na levi pol političnega vesolja⁴⁷.

Program Demokratične stranke upokojencev Slovenije lahko označimo kot klasičen političen program, ki vsebuje elemente vseh pomembnih političnih ideologij ter pokriva večino tistih področij, ki jih pokrivajo tudi ostale politične stranke levega in levosredinskega političnega profila v Sloveniji. Posebnost njenega programa je predvsem na poudarku ureditve pokojninske in zdravstvene problematike ter nemotenem delovanju pokojninske in zdravstvene blagajne. To je bistveni element, ki stranko politično in programsko loči od drugih slovenskih strank.

⁴⁷ Izraz "politično vesolje" je uporabil italijanski politolog Norberto Bobbio v svojem famoznem eseju "Levica in desnica" (Bobbio 1995: 23).

3.2.3 DELOVANJE DeSUS-a

3.2.3.1 Začetki DeSUS-a (1989–1992)

Začelo se je na koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja, ko je po padcu berlinskega zidu zavel veter demokratizacije po vseh državah Vzhodne Evrope. V Sloveniji, ki je bila takrat še sestavni del Jugoslavije, so po letu 1989, ko je bila spremenjena republiška ustava, ki je omogočila politični pluralizem, pričele nastajati politične organizacije, ki so imele naravo političnih strank, vendar so se zaradi takratne obstoječe zakonodaje imenovalе zveze. Jeseni 1989 je Skupščina Republike Slovenije⁴⁸ sprejela dopolnila k republiški ustavi ter Zakon o političnem združevanju, s čimer so bile odpravljene sistemske ovire za uvedbo večstrankarskega sistema in vzpostavljena pravna podlaga za notranjo politično pluralizacijo v Sloveniji⁴⁹. Ti amandmaji in nova volilna zakonodaja (Ur. L. SR Slovenije, št. 42/89) so uvedli neposredne volitve v vse zbornice skupščin družbenopolitičnih skupnosti.

S pojavom političnih strank je nastala situacija, ko so na politično polje neposredno vstopile nekatere stanovske organizacije kot so Kmečka zveza, Obrtno-podjetniška zveza, itd, ki so se kasneje preimenovalе v stranke. Ob teh dejstvih in v času negotovosti glede političnega sistema ter strukture in vsebine socialne države so o lastni politični iniciativi pričeli razmišljati tudi v vrstah upokojene generacije. K temu jih je vzpodbudilo pomanjkanje zanimanja za problematiko starejših in upokojencev v programih in stališčih ostalih na novo ustanovljenih političnih organizacijah, pa tudi spoznanje, da upokojenci v novem političnem sistemu svojih najpomembnejših interesov in zahtev ne morejo uresničevati v nestransko opredeljenih društvih upokojencev in njihovih zvezah ter da z zborovanji in drugimi oblikami protesta ne morejo doseči ničesar. V svojem prvem programskem dokumentu so zapisali, da sociološke raziskave kažejo, da so obrobne družbene skupine, ki nimajo politične in ekonomske moči, praviloma predmet trgovanja raznih političnih posrednikov. S ciljem preprečitve tega stanja je potrebno spoznanje o nujnosti politične organiziranosti upokojencev v Sloveniji (povzeto po tekstu iz IV. kongresa DeSUS). Iz tega je posledično izviralo prepričanje, da je edina možnost v boju

⁴⁸ Skupščina Socialistične Republike Slovenije je bila organ družbenega samoupravljanja in najvišji organ oblasti v okviru pravic in dolžnosti republike. Sestavljali so jo trije zbori: družbenopolitični zbor, zbor občin in zbor združenega dela.

za njihove pravice v ustanovitvi lastne politične stranke, kajti samo na takšen način je možno dobiti svoje predstavnike v organe soodločanja. Drugi razlog pa je bil ta, da je stranka nastala kot odgovor na ustanovitev stranke Sivi panterji (tudi upokojenske stranke),⁵⁰ za katero se je izkazalo, da se nagiba k politični desnici. To je vzpodbudilo drugi del upokojencev (tiste, ki so bili po svetovnonazorskem prepričanju na politični levisi) k samoorganiziranju ter ustanovitvi stranke.

Ideja za oblikovanje politične stranke je nastala v Mariboru, natančneje v Društvu upokojencev Maribor – Center, ki ga je vodil Rafko Žager. Z najožjimi sodelavci iz društev upokojencev Maribor so na sestanku sredi oktobra 1989 v Mariboru⁵¹ sklenili, da soglašajo s predlagano ustanovitvijo, zavedajoč se, da Zveza društev upokojencev Slovenije, kot organizacija civilne družbe, ne more prevzeti vloge politične stranke. Dogovorili so se, da ustanovijo upokojensko politično stranko in jo v najkrajšem času razširijo na celoten slovenski prostor s ciljem ustanovitve vseslovenske upokojenske stranke.

S ciljem pridobitve čim širše podpore med društvu upokojencev je skupina pod vodstvom Rafka Žagerja pozvala društva upokojencev v Mariboru in okolici, da podajo lastna mnenja glede ideje o ustanovitvi upokojenske stranke. Na svojem drugem sestanku, decembra 1989,⁵² je skupina pod vodstvom Rafka Žagerja razpolagala s stališči dvanajstih društev upokojencev iz Maribora in okolice in prav vsa društva so soglašala z ustanovitvijo stranke. Na osnovi prejetih odgovorov in v skladu z odločitvijo skupine je bilo sklenjeno, da stečejo postopki za ustanovitev stranke. Konec leta 1989 in v začetku leta 1990 so se pričele pripravljati programske usmeritve ter predlogi statuta nove stranke. Znotraj društev upokojencev pa so nastajala gibanja, ki so podpirala ustanovitev stranke. Ta gibanja so nastala še v letu 1989 in sicer v društvih upokojencev Maribor – Center, Maribor – Tabor, Zgornja Kungota, Jarenina, Sladki Vrh, Orehova vas – Hotinja vas, Rogoza in Slovenska Bistrica.

⁴⁹ Pri tem je zanimivo, da je Zvezna jugoslovanska skupščina politične stranke uzakonila šele julija 1990.

⁵⁰ Stranka Sivi panterji se je sredi leta 1992 združila z LDS. Njen predsednik je na podlagi dogovora obeh strank ob združitvi na volitvah istega leta kandidiral na listi LDS in bil izvoljen v Državni zbor.

⁵¹ Sestanek je potekal dne 14. 10. 1989 na sedežu DU Maribor – Center, Slomškov trg 5 v Mariboru. Prisotni na sestanku, ki so se odločili za projekt ustanovitve stranke so bili: Rafko Žager, predsednik DU Maribor – Center, Franjo Zorko, član predsedstva ZDUS, Ivan Sisinger, podpredsednik DU Maribor – Tabor in Lojze Vojmajer, predsednik DU Maribor – Tabor.

Do ustanovitve samostojne politične stranke z imenom "Zveze društev upokojencev Maribor" je prišlo 8. februarja 1990 na sedežu društva upokojencev Maribor – Center, Slomškov trg 5 v Mariboru. Od tega dne je stranka uradno registrirana v registru političnih strank kot slovenska upokojenska stranka⁵³. Ustanovitelji stranke so bili Mariborčani Rafko Žager, Ivan Sisinger, Franjo Zorko in Lojze Volmajer. Prvi predsednik stranke je postal Ivan Sisinger, prvi podpredsednik pa Rafko Žager.

Stranka Zveza društev upokojencev Maribor se je dne 29. 6. 1990 preimenovala v Demokratično stranko Zveza upokojencev Maribor. V manj kot letu dni se je ponovno preimenovala v Demokratično stranko upokojencev Slovenije s kratico DeSUS. To ime je obdržala do danes, kljub poizkusom, da bi ime spremenili tako, da bi z njim pričeli nagovarjati tudi populacijo delavcev in socialno ogroženih. Že na IV. kongresu DeSUS-a marca 2002 so delegati s Koroške predlagali spremembo imena, tako da bi vključevala tudi delavce, vendar so bili preglasovani. Januarja 2005 so nekateri vidni posamezniki v stranki predlagali spremembo imena v Delavsko socialno upokojensko stranko, ki bi obdržala dosedanje kratico – DeSUS. Sprememba imena pa na simbolnem nivoju, ki je v politiki izrednega pomena, ponazarja spremembo vsebine same. Ta se v vsej strankini zgodovini ni bistveno spreminjala, saj so bila programska izhodišča, ideološko gledano, izrazito levega političnega miljeja, kljub navzven načelno neideološki drži stranke ter njenih protagonistov⁵⁴. Tako tudi na V. kongresu maja 2005 v Ljubljani imena stranke niso spremenili.

Samo dva meseca po ustanovitvi, 8. 4. 1990, je stranka sodelovala na prvih demokratičnih volitvah po drugi svetovni vojni. Nastopila je s sedmimi kandidati za družbeno-politični zbor Socialistične Republike Slovenije in 17 kandidati za družbeno-politični zbor Skupščine občine Maribor. Na republiškem nivoju stranka ni presegla parlamentarnega praga. Uspešnejša je bila na lokalnem nivoju, kjer je dobila prvega izvoljenega

⁵² Točen datum je bil 10. 12. 1989.

⁵³ Štiri leta kasneje, 29. septembra 1994, je v Mariboru potekala skupščina DeSUS, ki se je preimenovala v I. kongres DeSUS. Pozneje sta bila v Ljubljani II. kongres, ki je potekal 12. marca 1995 (izredni kongres) ter III. kongres, ki je bil 25. septembra 1996. IV. kongres DeSUS je potekal v Celju 23. junija leta 1998. Na prvem kongresu je bilo 169 delegatov in gostov, na drugem 87, na tretjem 131 in na četrtem 167 delegatov in gostov.

⁵⁴ V tem primeru je šlo za poizkus globljega, strateškega posega, ki bi zaradi povolilnega repozicioniranja omogočil razširitev volilne baze. Bistveni razlog je v tem, da je DeSUS po volitvah v državni zbor jeseni 2004 iskala nove politične usmeritve, ki bi nadomestile eventualno izgubo volilega telesa, ki ni bil naklonjen sodelovanju v desnosredinski vladi Janeza Janše.

predstavnik v zgodovini stranke. To je bil Emil Tomažič, ki je bil izvoljen v družbenopolitični zbor Skupščine občine Maribor. S tem so se simbolično pojavili na novonastajajoči politični sceni v Sloveniji ter se na njej, vse do danes, ne samo obdržali, temveč tudi politično konsolidirali.

Kmalu so se upokojenci pričeli politično organizirati tudi drugod po Sloveniji, na Primorskem, Celjskem, v Ljubljani, Koroški, Pomurju itd. Maja 1991 je bila v Ljubljani ustanovna skupščina Demokratične stranke upokojencev Slovenije na vsedržavni ravni. Na njej sta bila sprejeta program in statut, s čimer so bili zakoličeni strankini cilji in njena organiziranost. Izvoljeno je bilo vodstvo stranke s predsednikom Ivanom Sisingerjem⁵⁵ in drugimi organi. Poglavitna usmeritev ustanovnega kongresa je načrtala temeljni kriterij za sodelovanje stranke z Društvi upokojencev in Zvezami borcev Narodnoosvobodilne vojne in drugimi organizacijami civilne družbe, to je interes za varovanje pravic upokojencev. Za najpomembnejšo nalogo si je stranka zadala priprave na volitve v Državni zbor leta 1992, pri čemer je bilo poudarjeno nadaljnje širjenje strankine strukture po Sloveniji, pridobivanje finančnih virov in kadrovske krepitve. S tem je bila tudi dokončno ustanovljena vseslovenska upokojenska stranka DeSUS⁵⁶.

V letu prvih državnozborskih volitev 1992 je vodstvo stranke razmišljalo o skupnem nastopu na volitvah z drugimi strankami, kar bi ji zagotovilo možnost pridobitve mandata v Državnem zboru. Sprejeli so sklep, da vstopijo v skupno predvolilno koalicijo s stranko Socialdemokratske prenovе (SDP oziroma naslednico Zveze Komunistov Slovenije ZKS in Komunistične partije Slovenije KPS), Delavsko stranko in Socialdemokratsko unijo. Vanjo so bili povabljeni tudi Socialisti, ki pa se ji niso pridružili⁵⁷. Koalicija se je imenovala Združena lista socialnih demokratov. Ideja je bila, da v kolikor bi bila ta predvolilna koalicija uspešna, bi se po volitvah vse stranke koalicije združile v enotno politično stranko. To zamisel je podpiral tudi drugi predsednik DeSUS-a, Drago Lipič⁵⁸, ter eden od njenih ustanoviteljev, Franjo Zorko. Ideja je postala še toliko bolj aktualna po

⁵⁵ Ivan Sisinger je stranko vodil od ustanovitve leta 1990 do vključno 1991.

⁵⁶ Še v letu 1990, torej takoj po ustanovitvi in prvih demokratičnih volitvah, so s strani drugih upokojenskih strank, ki so že bile ustanovljene, prihajali predlogi, da se Zveza društev upokojencev Maribor (predhodnica DeSUS) priključi tem upokojenskim strankam. Sivi panterji pod vodstvom Dragana Černetiča so takšen predlog podali prvi, za njimi pa še stranka Unija – gibanje upokojencev Slovenije. Pogovori s predstevniki teh dveh strank so potekali 14. 4. 1990 in 27. 4. 1990. Vse pobude so bile s strani DeSUS-a zavrnjene.

⁵⁷ Pridružili pa so se posamezniki iz Socialistične stranke Slovenije.

⁵⁸ Drago Lipič je vodil DeSUS od leta 1991 do vključno 1993.

volitvah, jeseni 1992, ko je bil na skupni volilni listi izvoljen prvi poslanec DeSUS-a Ivan Sisinger in postal član poslanske skupine predvolilne koalicije Združene liste socialnih demokratov. Kljub temu pa ožje vodstvo s predsednikom ni imelo podpore za združitev v novo stranko. Večina članstva se je uprla. Maja 1993 so sklicali letno skupščino v Celju, kjer je bilo ožje vodstvo stranke razrešeno in izvoljeno novo. Novi predsednik je postal Jože Globačnik, ki je stranko vodil do leta 1999. Na kongresu 29. maja 1993 je iz predvolilne koalicije nastala skupna, nova stranka z imenom Združena lista socialnih demokratov (ZLSD)⁵⁹. Ustanovile so jo Stranka demokratične prenovе Slovenije, Delavska stranka Slovenije, Socialdemokratska unija Slovenije ter skupina iz Socialistične stranke Slovenije in posamezniki iz DeSUS-a, med katerimi sta bila tudi Drago Lipič in Franjo Zorko.

3.2.3.2 Mandat v okviru ZLSD (1992–1996)

Prvi poslanec DeSUS-a izvoljen v Državni zbor, je bil Ivan Sisinger, ki je bil v skladu z dogovorom o skupni predvolilni koaliciji izvoljen na listi ZLSD. V okviru poslanske skupine ZLSD je deloval do konca mandata, tj. do jeseni leta 1996⁶⁰. V tem obdobju je v skladu z možnostmi delovanja v strukturah Državnega zbora profiliral do takrat novo in še nepoznano upokojsko politično opcijo, ter znotraj vladne koalicije⁶¹ in Državnega zbora dosegel, da je bila s 1. 1. 1994 ukinjena zamrznitev plač, ki jo je vlada sprejela s ciljem ukrotitve visoke inflacije⁶² in stabilizacijo makroekonomskih razmer v državi po osamosvojitvi Slovenije. Z uspešno preprečitvijo nadaljnje zamrznitve plač, so se

⁵⁹ Združena lista socialnih demokratov (ZLSD) se je na V. kongresu 2. aprila 2005 preimenovala v Socialne demokrate (SD).

⁶⁰ Po določbah Poslovnika Državnega zbora so za ustanovitev poslanske skupine potrebni minimalno trije poslanci.

⁶¹ Poslanska skupina Združene liste socialnih demokratov, katere poslanec je bil Ivan Sisinger je bila del vladne koalicije strank LDS, ZLSD, SKD in SDSS.

⁶² Do konca leta 1990 so se pokojnine mesečno usklajevale s plačami. Z novelo zakona PIZ z dne 27. novembra 1990 se je ta praksa spremenila in pokojnine so se pričele usklajevati dvakrat letno in sicer januarja ter julija. Poleg tega je v zakonu obstajala tudi določba, ki je predvidevala tudi uskladitev v vmesnem obdobju (in ne samo januarja in julija), vendar samo v primeru, če bi se plače povišale za več kot 5% (opomniti velja, da je bila v tistem času v Sloveniji visoka inflacija). V tem primeru pa se pokojnine niso usklajevale od naslednjega meseca po mesecu, v katerem je bila dosežena tolikšna rast osebnih dohodkov, da je potrebno izvesti uskladitev pokojnin. V letu 1991 je bila ponovna sprememba zakona o PIZ. Z novelo, ki je pričela veljati 22. 3. 1991, je bil vnešen še dodaten pogoj za izvedbo uskladitve pokojnin na podlagi porasta povprečnih osebnih dohodkov vseh zaposlenih. Pokojnine so se s tem lahko uskladile šele tedaj, ko je povprečna starostna pokojnina, preračunana na znesek za polno pokojninsko dobo, dosegla 85% povprečnega osebnega dohodka. Z obema novelama je prišlo do t.i. "zamrznitve" pokojnin, saj se je dogodilo, da je bilo povprečno povečanje pokojnin, izplačano za koledarsko leto, nižje od povprečnega povečanja osebnih dohodkov v tem obdobju.

posledično pričele ponovno usklajevati tudi pokojnine. Pripomogel je k pridobitvi naklonjenosti dela upokojenskega volilnega telesa, kar je bil korak k večji prepoznavnosti DeSUS-a na vsedržavni ravni v luči lokalnih volitev v letu 1994 ter državnoborskih volitvah 1996. Hkrati z njegovimi prizadevanji v Državnem zboru se je stranka kadrovske okrepila ter postopoma krepila v vsej Sloveniji. Prvi rezultati teritorialne krepitve so bili vidni na lokalnih volitvah 1994, ko je DeSUS dosegel pomenljiv odstotek 4 %, kar je nakazovalo, da je zmožna preseči parlamentarni prag, ki je takrat v skladu Zakonom o volitvah v Državni zbor znašal 3 %. Od nastanka do leta 1996 stranka ni imela stalno zaposlenih ljudi, saj je bila brez trajnih finančnih virov. Kljub temu je z lastnim kadrovskim potencialnom in angažmajem lastnih resursov ter lastno politiko do pokojninskega in invalidskega zavarovanja ustvarila pogoje za uspešen samostojen nastop na državnoborskih volitvah v letu 1996. V pomoč so ji bile izkušnje preteklih dveh parlamentarnih volitev, izvolitvi lastnega poslanca v DZ ter lokanih volitev v letu 1994, ki je stranki zagotovila prve predstavnike na nivoju občin in s tem večjo prepoznavnost in konsolidiranje na vsedržavni ravni. Kljub temu pa so za prestop parlamentarnega praga ključno vlogo odigrali zunanji dejavniki, ki so omogočili dovoljšnjo politično konsolidacijo upokojenskega volilnega telesa in v stranki DeSUS prepoznali predstavnika in zaščitnika svojih interesov.

Poleti 1994 je v *Sobotni prilogi Dela* izšel intervju s takratnim svetovalcem vlade na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve⁶³, pristojnim za pokojninska vprašanja,⁶⁴ z naslovom "Pokojnine kot Catch The Cash" (Dela, Sobotna priloga, 30. 7. 1994). Intervju, v katerem je omenjeni svetovalec dokazoval, da upokojena generacija dobiva previsoke pokojnine in da v kolikor se ta sistem ne bo spremenil, lahko pride do zloma pokojninske blagajne, je po eni strani sprožil val nezadovoljstva med upokojenci, po drugi strani pa strah pred spremembami. Zveza društev upokojencev Slovenije (ZDUS) je leta 1995 v Mariboru organizirala množično zborovanje, na katerem so od ministrice Jožice Puhar⁶⁵ zahtevali zagotovilo, da ne bo prišlo do pokojninske reforme in znižanja obsega upokojenskih pravic. Ker ni bilo nobenega konkretnega političnega odziva, poleg tega pa

⁶³ V tem času je bila ministrica za delo, družino in socialne zadeve Jožica Puhar iz ZLSD.

⁶⁴ Svetovalec vlade na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve je bil Marko Štrovs.

⁶⁵ ZLSD je izstopila iz vlade spomladi 1996, šest mesecev pred koncem mandata, po razpravi o interpelaciji o delu in odgovornosti ministra ZLSD Maksa Tajnikarja. Kot ministrica ZLSD je skupaj s Tajnikarjem vlado zapustila tudi Jožica Puhar.

je vlada zaradi nižanja stopnje inflacije ukinila tudi poračun za upokojence,⁶⁶ je ZDUS 26. januarja 1996 organizirala vseslovenski protestni shod upokojencev pred Državnim zborom v Ljubljani, kjer se je zbralo več kot 10.000 upokojencev. Predstavnik protestnikov je sprejel predsednik Odbora Državnega zbora za delo, družino, socialne zadeve in invalide, takratni predsednik DZ Jožef Školč pa delegacije upokojencev ni sprejel.

Politično sporočilo, pospremljeno z ukinitvijo poračuna ter strahom pred pokojninsko reformo, ter odnosom do protestnikov s strani državnih institucij, je bilo med upokojenci razumljeno kot opozorilo, da je edina pot, da so v pogovoru z odločevalci prepoznani kot partnerji ta, da se neposredno angažirajo v političnem procesu kot samostojna politična stranka in prestopijo prag parlamenta⁶⁷. S tem razmislekom in političnim angažmajem ter politično energijo je prišel čas za prvi samostojni mandat poslanske skupine DeSUS-a.

3.2.3.3 Prvi mandat DeSUS-a (1996–2000)

Na volitvah v Državni zbor jeseni 1996 je DeSUS dobil 46.152 oziroma 4,32 % glasov. Po takrat obstoječem volilnem sistemu ji je to zagotovilo prehod parlamentarnega pragu s petimi poslanskimi mandati. Volivci so v stranki, ki je po lokalnih volitvah tudi na državnozborskih volitvah nastopila s predvolilnim sloganom "Nič o nas brez nas", videli garanta uresničitve programa, ki je v luči naznanjajoče diskusije o koreniti pokojninski reformi zagotavljal ohranjanje pravic obstoječe generacije upokojencev. Prva poslanska skupina DeSUS-a je bila ustanovljena po konstitutivni seji Državnega zbora dne 19. novembra 1996. Vodil jo je Anton Delak, poleg njega pa so bili izvoljeni še poslanci Ivan Kebrič, Zoran Lešnik, Franc Žnidaršič in Eda Okretič-Salmič⁶⁸. Poslanska skupina je

⁶⁶ Zaradi visoke inflacije so se plače nenehno poviševale, kar je posledično privedlo tudi do nenehnega usklajevanja pokojnin, ki so bile, zaradi postopka pri statističnem izračunavanju povprečne plače, izplačane z dvomesečnim zamikom. Zaradi visoke inflacije na mesečni ravni je vlada dvomesečno izgubo v razliki izplačala v obliki poračuna. Ko je omenjeni poračun vlada ukinila, je prišlo do upokojenskega protesta.

⁶⁷ Ivan Kebrič, ki je takrat kot podpredsednik ZDUS (kasneje poslanec DeSUS v mandatih 1996–2000 in 2000–2004) soorganiziral množično zborovanje upokojencev v Mariboru in Ljubljani je izjavil, da je trenutek, ko takratni predsednik DZ Jožef Školč ni sprejel delegacije protestirajočih upokojencev v DZ, pomembno vplival na odločitev o nujni podpori DeSUS-a s strani Društva upokojencev na volitvah v DZ leta 1996, saj so upokojenci spoznali, da lahko samo z lastno, neposredno politično navzočnostjo prispevajo k zaščiti svojih pravic.

⁶⁸ Eda Okretič-Salmič je bila izvoljena za podpredsednico Državnega zbora, Zoran Lešnik je postal predsednik Komisije Državnega zbora za peticije, Ivan Kebrič je postal podpredsednik Odbora za

skupaj s stranko sodelovala v koaliciji, ki so jo sestavljale tri stranke, poleg DeSUS-a še LDS in SLS. Pri tem je pomembno poudariti, da je DeSUS podpisala koalicijsko pogodbo samo z LDS, ne pa tudi z SLS. Ta stranka je navedeni podpis DeSUS-a vzela samo v vednost⁶⁹. Zaradi tega DeSUS mnogokrat ni imel podpore SLS, saj ta ni bila koalicijsko vezana za tiste zadeve, ki so bile v interesu DeSUS-a. Prvenstveno pa je to bila problematika, vezana na pokojninsko in invalidsko ter zdravstveno zavarovanje. Reforma pokojninskega sistema je bila zato osrednja tema mandata poslanske skupine DeSUS. Ta tema, ki je bila vezana izključno na interese upokojene generacije, je stranko politično legitimirala ter ji zagotovila reelekcijo v letu 2000. Mednarodni denarni sklad (*IMF*)⁷⁰ in Svetovna banka sta sredi 90-ih let predlagala spremembo slovenskega pokojninskega sistema v samih temeljih, saj sta zastopala stališče, da je za Slovenijo, ki je poznala dokladni ali t. i. *pay as you go sistem* najbolje, da pokojninski sistem preoblikuje po čilenskem zgledu,⁷¹ s katerim bi uvedli tristebni (paradigmatsko mešani)⁷² sistem, osrediščen okoli drugega stebra, tj. zasebno upravljanje poklicnih pokojninskih načrtov s polnim kapitalskim pokritjem (*capital founded system*) (Brščić, Kešeljević: Delo, 30. 4. 2005). Ta predlog, ki sta ga ponujala Mednarodni denarni sklad in Svetovna banka, je bil načrtovan kot poskusni model pokojninske reforme, ki bi služil za izvedbo podobnih reform drugod po državah Srednje in Vzhodne Evrope. DeSUS je imel svoj pogled na reševanje te problematike in je na predlog pokojninske reforme, ki so jo poimenovali ''Bela knjiga'' in jo je vodil takratni minister za delo družino in socialne zadeve Anton Rop, odzvala z lastno rešitvijo, ki so jo poimenovali ''Siva knjiga''. To knjigo so napisali člani ekonomsko-socialnega sveta DeSUS, posebnega organa stranke za vprašanja

zdravstvo, delo, družino in socialne zadeve, Franc Žnidaršič pa je postal podpredsednik Odbora za znanost in tehnologijo.

⁶⁹ DeSUS ni uspelo z SLS podpisati niti bilateralnega koalicijskega sporazuma.

⁷⁰ Ang. *International Monetary Fund*

⁷¹ V Čilu so leta 1981 prvi uvedli sistem dodatnega pokojninskega zavarovanja (10 % od bruto plače) ob obveznem dokladnem pokojninskem zavarovanju.

⁷² Paradigmatsko mešani sistem pomeni mešanje dokladnega *pay as you go* (oziroma Bismarckovega) sistema in sistema naložbenega pokojninskega zavarovanja s polnim kapitalskim pokritjem oz. *capital founded* (oziroma Beveridgeovega) sistema. Prvi (ali Bismarckov) sistem, ki ga uporabljajo tudi v Nemčiji in Avstriji, je konec 19. stoletja utemeljil nemški kancler Oto von Bismarck. Temelji na zaposlitvi in prispevkih delodajalcev in delojemalcev, višina pokojnine pa je odvisna od dolžine delovne dobe, višine vplačanih prispevkov in razmerja med upokojenci in zaposlenimi. Drugi (oziroma Beveridgeov) javni pokojninski sistem je bil uveden v Veliki Britaniji po II. svetovni vojni. Omogoča pridobitev relativno nizke pokojnine, ki ni povezana z zaposlitvijo, zato kot takšna pripada vsem nad določeno starostno mejo. Gre za t. i. državno pokojnino, ki se praviloma financira z davki. Cilj takšnega pokojninskega sistema ni vzdrževanje določene ravni dohodka v starosti, ampak preprečevanje revščine. Zaradi izredno nizkih državnih pokojnin prvi steber praviloma dopolnjujejo privatni pokojninski načrti, s katerimi si je mogoče zagotoviti višje dohodke ob upokojitvi. Beveridgeov sistem je na primer v določeni meri prevzela tudi Švedska, kjer javno pokojninsko zavarovanje zagotavlja minimalno enotno osnovno pokojnino, shemo pa dodatno dopolnjujejo privatni pokojninski načrti.

pokojninskih in invalidskih zadev⁷³. V ''Sivi knjigi'' so nasprotovali določenim preostrim posegom v takratne obstoječe pravice upokojencev. Bistveno pri tem je bilo usklajevanje pokojnin s plačami s temeljno logiko, da želijo upokojenci deliti usodo z zaposlenimi. Kot koalicijska stranka, ki je v tem imela t. i. ''izsiljevalski potencial''⁷⁴, je dosegla, da takrat, ko so plače porasle, so porasle tudi pokojnine, takrat, ko pa so plače statistično padle, pa se pokojnine niso znižale, temveč so ostale enake do naslednje uskladitve⁷⁵. Poleg tega je novi (uzakonjen) slovenski model ohranil elemente Bismarckovega modela okrog (glede na predlog IMF in Svetovne banke) okrepljenega prvega stebra ter vpeljal elemente Beveridgeovega modela z uzakonitvijo državnih pokojnin (in predvsem tretjega stebra). Stranka DeSUS, ki je trdno zagovarjala stališče, da je do pokojnine upravičen tisti, ki je plačeval prispevke za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (Bismarckov model) je nasprotovala uvedbi državnih pokojnin, vendar je moral v koalicijskih pogajanjih popustiti in upoštevati zahteve koalicijske partnerice SLS.

Še pred sprejetjem pokojninske reforme, leta 1997, je Državni zbor, na predlog poslanca Ivana Kebriča izglasoval spremembe in dopolnitve Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Ta zakon, ki so ga mediji poimenovali ''Kebričev zakon'', je uvajal tri bistvene novosti. Prva novost je bila sprememba dotedanjega načina usklajevanja pokojnin po t. i. ''februarski formuli'' ter usklajevanje pokojnin izključno glede na gibanje povprečnih plač⁷⁶. Druga novost, ki je bila uzakonjena, je tripartitna sestava organov Kapitalskega sklada⁷⁷ ter organov skupščine ZPIZ. Bistven dosežek te novosti je bil ta, da so upokojenci znotraj omenjenih organov dobili možnost odločanja v takšnem obsegu, da brez njihovega soglasja s premoženjem omenjenih institucij ni bilo mogoče razpolagati. S tretjo novostjo pa je bilo doseženo omejevanje predčasnega upokojevanja, podražitev odkupa let delovne dobe in finančna razbremenitev pokojninske blagajne.

⁷³ Člani ekonomsko-socialnega sveta DeSUS-a, ki je izdala ''Sivo knjigo'', so bili: Zdravko Praznik, Ivan Kebrič, Franjo Vetrh in Rado Karničnik.

⁷⁴ ''Izsiljevalski potencial'' v politologiji pomeni, da neka stranka kljub majhnemu številu izvoljenih poslancev zaradi specifične politične situacije ali sestava koalicije lahko odigra vidnejšo vlogo kot sicer.

⁷⁵ Poleg navedenega so dosegli tudi zvišanje sredstev za izplačilo dodatka za rekreacijo upokojencem, ki predstavlja nekaj ekvivalent regresu zaposlenih.

⁷⁶ Zakon je določal, da se pokojnine usklajujejo s porastom povprečnih slovenskih plač od prvega dne v mesecu, v katerem je ugotovljen skupen porast plač, ki za 1,5 % presega prag predhodne uskladitve.

⁷⁷ Kapitalski sklad se je kasneje preimenoval v Kapitalsko družbo ali KAD.

Pokojninska reforma v Sloveniji se je pričela izvajati s 1. januarjem 2000, ko je stopil v veljavo novi Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Omenjeni zakon predstavlja zakonsko ureditev prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja, ki pomeni dopolnitev obveznemu zavarovanju. Bela knjiga reforme pokojninskega sistema je predvidevala, da pokojninski sistem temelji na treh stebrih: obveznem dokladnem stebru, obveznem varčevalno-naložbenem stebru in prostovoljnem stebru. DeSUS si je prizadeval reformo pokojninskega sistema utemeljiti ob soglasju vseh socialnih partnerjev o bistvenih vprašanjih sistema, da mora dograjevanje t. i. prvega stebra temeljiti na načelih solidarnosti ter medgeneracijske pogodbe, da morajo v novem sistemu biti pravice, še zlasti iz pokojninskega zavarovanja, v večji meri odvisne od vplačanih prispevkov zavarovancev, ki morajo biti vplačevani na podlagi enakih meril, ter da je uspešnost izvedbe pokojninske reforme pogojena z reformnimi ukrepi na drugih pravnih področjih: davčni sistem, zaposlovanje, podjetništvo, da bi odpravili oziroma vsaj omejili akutni problem sive ekonomije. Pri doseganju svojega cilja je poslanska skupina v Državnem zboru odigrala vlogo pri inkorporiranju programskih izhodišč ter političnih zavez iz Sive knjige v Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Poslanska skupina je v oktobru 1998 "zamrznila" odnose s koalicijsko partnerico LDS, dokler se niso v okviru razprave o predlogu zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju upoštevala programska izhodišča DeSUS-a (vdovska pokojnina, način usklajevanja pokojnin in plač ter določitve višine dodatka za rekreacijo do polne starostne pokojnine). DeSUS je nasprotoval uvedbi drugega, obveznega prostovoljnega stebra,⁷⁸ ki v zakon prav zaradi vztrajanja DeSUS-a ni bil inkorporiran v takšnem smislu kot je bil zamišljen v Beli knjigi, temveč je zasnovan podjetniško, tako da sredstva zanj zagotavlja delodajalec.

Pomemben dosežek za upokoјence iz tega mandata je tudi ta, da starejšim voznikom do dopolnjenega 80. leta starosti ni potrebno hoditi na predhodne zdravniške preglede vsaka tri leta, kakor je to veljalo do tedaj. Poleg tega so bili poslanci DeSUS-a poleg pokojninske politike aktivni tudi na področju kmetijstva in notranjepolitičnih zadev. V postopku sprejemanja Zakona o kmetijsko-gozdarski zbornici je DeSUS nasprotovala obveznemu članstvu v zbornici, vendar je bila preglasovana. Prav tako sta poslanca Zoran Lešnik in Franc Žnidaršič sopolpisala interpelacijo (pobudnica je bila ZLSD) zoper

⁷⁸ Varianta obveznega prostovoljnega zavarovanja je bila izvedena v letu 2003 (sicer samo za javne uslužbence) z uvedbo Obveznega dodatnega kolektivnega zavarovanja za javne uslužbence.

takratnega ministra za kmetijstvo Cirila Smrkolja iz SLS⁷⁹. Zoran Lešnik pa je vložil predlog zakona o divjadi in lovstvu. Predlagal je drugačne ureditve pri sprejemu v lovsko družino, nasprotoval je razbitju lovnih območij, prikazal je svoje konceptualne rešitve pri urejanju koncesij in delitvi dohodka med državo in občino. Ta ravnanja niso bila neposredno povezana s programskimi dokumenti DeSUS-a. Odražala so napeto politično klimo, ki je vladala med takratnima vladnima strankama DeSUS in SLS.

Sredi mandata, jeseni 1998, so potekale druge lokalne volitve po osamosvojitvi, na katerih se je DeSUS dokončno konsolidiral kot stabilen politični subjekt na terenu. Stranka je vložila kandidatne liste svojih kandidatov za člane občinskih in mestnih svetov v 113 občinah. Kandidate je imela v vseh mestnih občinah. Od 192 občin, ki so bile takrat v Sloveniji,⁸⁰ je bilo na listi DeSUS-a leta 1998 leta izvoljenih 140 občinskih in mestnih svetnikov v 86. slovenskih občinah. Edinega kandidata za župana je imela v mestni občini Koper,⁸¹ vendar ni bil izvoljen. Na nacionalni ravni je stranka prejela 40.536 ali 4,92 % glasov. Volilni rezultat iz prejšnjih lokalnih volitev leta 1994 je izboljšala skoraj za odstotno točko, kar je napovedovalo zelo verjetni ponovni vstop v Državni zbor leta 2000.

Poslanska skupina kljub uspešnemu mandatu ter vzpodbudnimi rezultati na lokalnih volitvah 1998 ni uspela obdržati temeljnega političnega konsenza do državnozborskih volitev. Zataknilo se je pri sprejemanju zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o poslancih, ki je predvideval možnost upokojitve poslanca, ki bi se mu ob izpolnjenem pogoju dopolnjenih 30 let delovne dobe in 50 let starosti upoštevalo kot izpolnitev polne delovne dobe. Predlog je bil nekonsistenten s politiko DeSUS-a, ki je zagovarjala, da je za polno pokojnino potrebna polna delovna doba ter plačani prispevki. Stranka je bila v skladu s programom vseskozi proti vsakršnim privilegijem. Poslanka DeSUS-a, Eda Okretič-Salmič, pa je glasovala proti strankinemu stališču in programu. Okretič-Salmič je po tem izstopila iz stranke, iz poslanske skupine pa je izstopila po tem, ko je v nasprotju s stališčem poslanske skupine DeSUS-a spomladi 2000⁸² najprej glasovala proti zaupnici vladi Janeza Drnovška, potem pa je podprla izvolitev desnosredinske vlade Andreja

⁷⁹ Glede na to, da SLS ni podpisala koalicijske pogodbe z DeSUS-a, ti dve stranki formalno nista bili v koaliciji in DeSUS s podporo interpelaciji ni kršil nobenega dogovora.

⁸⁰ Na naslednjih lokalnih volitvah 2002 je število občin naraslo na 193. Ustanovljena je bila ena nova občina, Šmarje pri Litiji.

⁸¹ V Mestni občini Koper so bile lokalne volitve leta 1999. Kandidat za župana DeSUS-a Ivan Jenko je prejel 598 ali 3,41 % glasov.

Bajuka. Njen glas za vlado Andreja Bajuka je bil ključen, saj je zagotovila manjkajoči 46. glas. Poleti 2000 je bil spremenjen tudi 68. člen Ustave RS, ki je kot posledica pritiska Italije na Slovenijo v procesu približevanja Slovenije EU omogočil državljanom EU pod pogoji, določenimi v zakonu, kupovati nepremičnine v Sloveniji⁸³. DeSUS je glasoval za predlagano spremembo 68. člena ustave, hkrati pa se je zavzel, da se normativno zagotovi recipročnost pri pravici do nakupa nepremičnin. To se je kasneje tudi uresničilo. S tem je stranka sledila predlogu vlade in splošni politični klimi, ki je takrat prevevala Slovenijo, ko si je prizadevala za pričetek integracijskih procesov za pridružitvev Evropski Uniji. Konkretnih političnih implikacij za stranko in njeno volilno telo pa to ni pustilo.

Do parlamentarnih volitev oktobra 2000 je bila DeSUS opozicijska stranka in se je pripravljala na volitve⁸⁴. Leto dni pred tem, leta 1999, pa je stranka izbirala novega predsednika, saj je dolgoletni predsednik Jože Globačnik zaradi zdravstvenih težav kar trikrat poskušal odstopiti, vendar je kasneje svojo namero preklical⁸⁵. Še istega leta so se razmere v strankinem vodstvu normalizirale in DeSUS se je s pripravo na volitve formalno pričela ukvarjati na 6. seji sveta stranke⁸⁶, dne 10. 5. 2000. Na njej je bil potrjen predvolilni program, ki ga je v svojem referatu predstavil takratni predsednik stranke Janko Kušar⁸⁷. Bistveno v njem je bilo zavzemanje za utrditev medgeneracijske pogodbe, utemeljene v zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, zdravstveno varstvo državljanov ter delitev usode z vsemi zaposlenimi. Vsa sporočila, ki so bila v predvolilnem času izpostavljena, so odražala jasno politiko stranke, ki se je pozicionirala

⁸² Bajukova vlada je bila izvoljena s 46 glasovi. Za njo sta, poleg združene SLS+SKD in SDS glasovali še poslanka SNS Polonca Dobrajc in poslanka DeSUS-a Eda Okretič-Salmič.

⁸³ Priloga XIII k Sporazumu o pridružitvi med Slovenijo in Evropskimi Skupnostmi (ES) ali t. i. "španski kompromis" je vseboval predpravo italijanskih državljanov, da kupujejo nepremičnine v Sloveniji nekaj let pred ostalimi državljani EU.

⁸⁴ Prav tako DeSUS ni podprla predloga sprememb in dopolnitev zakona o volitvah v Državni zbor julija 2000, ki so ga na podlagi rezultatov referendum o volilnem sistemu predlagali v SDS. Predlog je predvideval opustitev proporcionalnega volilnega sistema in uvedbo dvokrožnega večinskega volilnega sistema. DeSUS je ocenila, da bi uveljavitev dvokrožnega večinskega volilnega sistema zanjo pomenil izpad iz parlamenta. Poslanci pa so spremenili prag (oziroma prohibitivna klavzula) za vstop v državni zbor, ki se je zvišal iz obstoječih 3 % na sedanjih 4 %.

⁸⁵ Eden od poizkusov predstavitve morebitnega kandidata za novega predsednika je bil na velikem zborovanju upokojencev v Lovrencu na Dravskem polju leta 1999, kjer se je kot eden od kandidatov za predsednika DeSUS predstavil tudi takratni starosta slovenske diplomacije Ignac Golob.

⁸⁶ Svet stranke, ki je po statutu DeSUS najvišji organ med dvema kongresoma, je med IV. in V. kongresom vodil Emil Tomažič.

⁸⁷ Predsednik stranke Janko Kušar je bil izvoljen na 5. seji sveta DeSUS leta 1999, po tem, ko je takratni predsednik Jože Globačnik, ki je stranko vodil od leta 1993, odstopil z mesta predsednika stranke. V Vladi Republike Slovenije je v mandatu 1996–2000 opravljal funkcijo ministra brez resorja in postal prvi minister v vladi DeSUS-a. Zanimivo je, da si je DeSUS v začetku mandata prizadeval zasesti ministrski resor za turizem ali pa za lokalno samoupravo, vendar ni uspel.

na levi pol politične scene z zagovarjanjem prepričanja, ki so nosila elemente enakosti, pravičnosti in solidarnosti. Pred volitvami se je stranka pogovarjala o možnih koalicijah z drugimi, neparlamentarnimi strankami in društvi, pri čemer gre izpostaviti predvsem društva upokojencev, saj so upokojenci predstavljali glavno ciljno skupino volivcev. Kljub temu dejstvu je stranka ostala odprta tudi za sodelovanje z drugimi političnimi organizacijami, saj je hotela na strankarsko listo pridobiti čim več kandidatov, ki so bili delovno še aktivni. Pri tem je potrebno izpostaviti sodelovanje s stranko DEUS – Liga za Slovenijo, Istrskim demokratičnim zborom IDZ, Krščansko socialno unijo, Zelenimi Slovenije in društvom Občanski forum⁸⁸. DeSUS se je s temi strankami pogovarjala o uvrstitvi njihovih kandidatov na listo DeSUS, vendar dokončnega dogovora, razen pri stranki DEUS - Liga za Slovenijo,⁸⁹ niso sklenili. Ta je podala predlog za pripojitev k DeSUS-u (na volitvah leta 1996 je dobila okrog 2000 glasov). Ta korak je bila pripravljena storiti pod pogojem, da bi imela vsaj enega kandidata za poslanca na listi DeSUS-a. Ta predlog je Izvršni odbor stranke sprejel in predlagal, da naj bi v Svet DeSUS-a kooptirali enega člana. Vendar se na koncu Liga za Slovenijo DEUS za ta korak ni odločila in do združitve ni prišlo. Z Istrskim demokratičnim zborom IDZ so sklenili poseben sporazum o sodelovanju na parlamentarnih volitvah 2000. Dogovor je bil, da se sodeluje na vseh ravneh in v vseh okrajih, posebej pa bi Istrski demokratski zbor podprl kandidate DeSUS-a v volilnih okrajih Piran, Izola, Koper, Sežana in Ilirska Bistrica, pri čemer naj bi tamkaj na plakatih DeSUS-a objavili tudi logotip njihove stranke. To se je tudi zgodilo, saj so podpisali sporazum z DeSUS-om, IDZ pa je javno podprl listo kandidatov DeSUS-a.

Celotno politiko DeSUS-a pred volitvami 2000 lahko označimo kot politiko, ki je predstavljala izrazito upokojensko linijo leve politične provinience, saj se je sicer predstavljala kot nosilka interesov upokojene generacije in tudi nekaterih drugih interesov, ki so značilni za levico: zavzemanje za decentralizacijo države, zaščita pridobljenih pravic, sodelovanje s sindikati, urejanje odnosov s sosednjimi državami po načelu enakopravnosti, predvsem glede avtohtonih pravic manjšin itd. Prav tako je bila odprta tudi za druge, neupokojenske interese, saj je izkazala pripravljenost sodelovanja v

⁸⁸ Z društvom občanski forum so kasneje sodelovali predvsem v kadrovske povezavah, vendar je bilo to število minimalno, s Krščansko-socialno unijo pa so imeli pogovore ter načelen dogovor o sodelovanju na volitvah, vendar se je Krščansko-socialna unija nekaj mesecev pred volitvami odločila za sodelovanje z ZLSD.

⁸⁹ Kandidat DEUS je leta 2000 kandidiral na listi DeSUS.

predvolilnih koalicijah z različnimi izvenparlamentarnimi strankami. Prvenstveno pa je bil prvi mandat DeSUS-a namenjen prizadevanjem za sprejem takšne pokojninske reforme, ki bi obstoječim upokojencem zagotavljala nivo pokojninskih pravic kot so jih poznali do tedaj.

3.2.3.4 Drugi mandat DeSUS-a (2000–2004)

Volitve v Državni zbor (v nadaljevanju DZ) so potekale 15. oktobra 2000. Na njih je Demokratična stranka upokojencev Slovenije (v nadaljevanju DeSUS) dosegla 55.696 ali 5,17 % glasov in prestopila 4 % parlamentarni prag. Kljub boljšemu volilnemu rezultatu kot štiri leta prej (leta 2000 so dobili za 20,7 % več glasov kot leta 1996) so ji po volilnem izračunu pripadli štirje poslanski mandati (oziroma eden manj kot leta 1996), ki so jih zasedli naslednji poslanci: Anton Delak (nadomestil ga je Franc Lenko),⁹⁰ Ivan Kebrič, Valentin Pohorec in Vojko Čeligoj. Poslanska skupina DeSUS (v nadaljevanju PS DeSUS) je bila ustanovljena 27. 10. 2000. Po izvolitvi Antona Delaka⁹¹ za podpredsednika DZ je vodja PS DeSUS postal Ivan Kebrič.

Po razglašeni uradni rezultati so se pričeli pogovori o oblikovanju nove vladajoče koalicije. Na osnovi sklepa izvršnega odbora DeSUS-a (v nadaljevanju IO), je predsednik DeSUS-a Janko Kušar s predsednikom LDS in mandatarjem za sestavo vlade dr. Janezom Drnovškom dne 6. 11. 2000 podpisal namero o sodelovanju. Ta sporazum je bil mišljen kot začetek sodelovanja med strankama LDS in DeSUS-a s ciljem oblikovanja vladne koalicije. DeSUS je na podlagi izkušenj iz leta 1996, ko takratna SLS ni podpisala koalicijskega sporazuma z DeSUS-om, temveč samo z LDS, zahtevala, da podpiše enotno koalicijsko pogodbo z vsemi strankami, ki bodo sodelovale v vladi. Poleg tega je DeSUS izrazila pričakovanje enega mandata v novi vladi.

Dne 15. 11. 2000 sta zasedala IO in svet DeSUS. IO je svetu predlagal, da podpre predlog za vstop stranke v vladno koalicijo, kar je svet s 43 glasovi za in dvema proti tudi storil. Stranka je s tem pooblastila predsednika, da podpiše koalicijsko pogodbo. Svet DeSUS-a je zavzel stališče, da je v predlog koalicijske pogodbe, ki je bil posredovan 8. novembra 2000, potrebno vnesti nekatere popravke glede socialne politike in volilnega sistema.

⁹⁰ Franc Lenko je 19. 3. 2002 nadomestil preminulega Antona Delaka.

⁹¹ Po smrti Antona Delaka je mesto podpredsednika DZ zasedel Valentin Pohorec.

Poleg tega so izrazili pričakovanje, da DeSUS-u pripada eno od ministrskih mest, pri čemer so omenjali Ministrstvo za zdravstvo, promet ali pravosodje. Zahtevali so tudi določeno število državnih sekretarjev v skladu z odstotkom mandatov v okviru vladne koalicije.

Predsednik Janko Kušar je še istega dne skupaj s predsedniki LDS, ZLSD in SLS+SKD podpisal koalicijsko pogodbo.

V njej je bilo določeno, da DeSUS-u pripada mesto podpredsednika DZ, dvojce podpredsedniških mest delovnih teles DZ ter štiri državne sekretarje. Na podlagi tega je Anton Delak postal podpredsednik DZ, Valentin Pohorec je postal podpredsednik Odbora DZ za gospodarstvo in predsednik Pododbora za turizem, Vojko Čeligoj pa je postal podpredsednik Odbora DZ za kulturo, šolstvo, mladino, znanost in šport. Od štirih dogovorjenih mest državnih sekretarjev jih je DeSUS zasedel le tri. Franc Žnidaršič je postal državni sekretar na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve (v nadaljevanju MDDSZ), pristojen za področje vojnih invalidov, vojnih veteranov in žrtev vojnega nasilja, Branko Omerzu je postal državni sekretar MDDSZ, pristojen za področje preprečevanje dela in zaposlovanja na črno ter Ignac Golob,⁹² ki je postal državni sekretar na Ministrstvu za zunanje zadeve (v nadaljevanju MZZ), pristojen za multilateralo. Janez Drnovšek ni pristal na zahtevo DeSUS-a po enem ministrskem resorju. Ponujal je rešitev, po kateri bi dr. Anton Grizold postal skupni minister za obrambo LDS in DeSUS-a. Ministrski resor bi si DeSUS in LDS razdelila na polovico, Janko Kušar pa bi postal član Drnovškovega kabineta. Predsednik DeSUS-a bi s tem postal šele tretji človek na hierarhični lestvici, s čimer se niti on osebno niti pristojni organi stranke niso strinjali. Za DeSUS je bila nesprejemljiva tudi ponudba glede delitve obrambnega ministra.

Na predsedniških volitvah decembra 2002 je Janez Drnovšek postal predsednik republike. Mandatar za sestavo nove vlade je postal Anton Rop. V zvezi s predlogom Aneksa h koalicijski pogodbi, s katero bi potrdili in nadgradili obstoječo koalicijsko pogodbo, je DeSUS izpostavil željo po dveh ministrskih resorjih. Dogovorjeno je bilo, da bo DeSUS-u pripadlo ministrstvo brez resorja, pristojno za strukturno politiko in regionalni razvoj. To

⁹² Ignac Golob je umrl 12. 11. 2002. Na izpraznjeno mesto državnega sekretarja MZZ, pristojnega za multilateralo, je minister dr. Dimitrij Rupel imenoval Samuela Žbogarja, DeSUS pa ni bil pozvan, da imenuje nadomestnega sekretarja, kar bi mu po koalicijski pogodbi tudi pripadalo.

je bilo tudi izpolnjeno, ministrica pa je postala Zdenka Kovač,⁹³ ki ni bila članica stranke in se niti ni hotela vanjo včlaniti. Pogovori so tekli tudi o tem, da naj bi DeSUS-u pripadlo še mesto ministrskega svetnika, pristojnega za varstvo starejših in usklajevanje socialnih politik, vendar to ni bilo realizirano. Vlada Antona Ropa je bila potrjena 19. decembra 2002 in DeSUS je v njej teoretično dobil en ministrski resor.

Politika DeSUS-a je v skladu s koalicijsko pogodbo, v času celotnega mandata zasledovala načelo, da *"upokojeanci delijo usodo z vsemi zaposlenimi"*. Na videz enostaven stavek definira bistvo strankine politike. Ta obsega celotno politiko na področju plač, pokojnin in ostalih socialnih transferjev, ki so po zakonu vezani na rast pokojnin. Poleg tega ta politika zajema tudi področja, ki se tičejo državnega intervencionizma in prizadevanja, da se država kot lastnik ne bi povsem umaknila iz gospodarstva. Zagovarjanje načela enakosti pred zakonom in preprečevanje diskriminacije je bila ena od prioritet stranke, kar je pokazala pri problemu t. i. izbrisanih, ki sicer niso neposredno povezani s koalicijsko pogodbo. Povezava je lahko posredna, preko tretjega cilja koalicijske pogodbe, ki je govorila o "vključujoči družbi in odprti državi". Podobne zadeve so potekale tudi na drugih nivojih. Politično najbolj odmevni temi v prvem letu koalicije sta bili: Zakon o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo, kjer je DeSUS potrdil svojo levo pozicijo s podporo predlogu zakona. Druga takšna tema je bila v zvezi s Holdingom Slovenske elektrarne, kjer je stranka zastopala stališče, da naj bo sedež Holdinga v Mariboru. DeSUS je zagovarjal stališče, da je potrebna decentralizacija v gospodarstvu (v tem primeru na področju energetike), saj je to pozitivna vzpodbuda tudi za politično decentralizacijo, kar bi pripomoglo k enakomernejšemu regionalnemu razvoju. V končni fazi pa skladen regionalni razvoj pozitivno vpliva na celotno gospodarsko rast v državi, kar daje politično stabilnost in zagotavlja prosperiteto. Bistvo je v vzpodbujanju ustvarjanja novih možnosti, kar je temeljno poslanstvo države. To je DeSUS zagovarjal, saj je izhajal iz stališča, da razvoj pomeni višji nivo socialne varnosti za vse generacije⁹⁴.

V zvezi z višino pokojnin je DeSUS sledil konceptu, ki je izhajal iz predvolilnega slogana "delitve usode z vsemi zaposlenimi". V tem smislu je v letu 2001 stranka znotraj koalicije

⁹³ Vodja kabineta ministrice Kovačeve je postala članica DeSUS Mojca Stjepanovič.

dosegla spremembo Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (v nadaljevanju ZPIZ) v zvezi z usklajevanjem pokojnin. S spremembo 150. člena ZPIZ je bila izpolnjena zaveza v koalicijski pogodbi in volivcem, ki govori o "skladnosti gibanja pokojnin in plač" ter dvakratni letni valorizaciji⁹⁵. Julija 2004 je DeSUS vložil novelo obstoječega 150. člena ZPIZ z namenom skladnejšega (mesečnega preverjanja) gibanja plač in pokojnin. Predlog je ohranil dvakrat letno usklajevanje, kot je to zapisano v že v obstoječem zakonu, vendar se rast plač glede na pokojnine preverja iz meseca v mesec.

Velik dosežek DeSUS-a je nedvomno sprememba 50. člena Ustave Republike Slovenije (v nadaljevanju RS) s prvopodpisanim Valentinom Pohorcem, ki je bila vložena skupaj z ostalimi predlogi v paketu sprememb Ustave konec leta 2001. S tem je DeSUS dosegel, da je obstoječi tekst 50. člena (pravica do socialne varnosti) dopolnjen tako, da zagotavlja državljanom pod pogoji, "določenimi z zakonom, pravico do socialne varnosti, vključno s pravico do pokojnine"⁹⁶. Ustava kot najvišji pravni akt v državi istočasno predstavlja najvišji politični konsenz. Tega je DeSUS uspel artikulirati in zagotoviti v vseh postopkovnih fazah tako znotraj koalicije kakor tudi na sejah Ustavne komisije in na sejah DZ. S sprejetjem tega je na simbolični način dosegel politično zmago, saj je s tem volilni bazi (volivcem), pa tudi političnim nasprotnikom demonstrirala, da je tista politična sila, ki znotraj koalicije deluje v interesu ohranjanja vseh atributov socialne države, obenem pa poskrbi tudi za interese upokojencev. Pri tem je potrebno dodati, da so bili sprejeti samo trije⁹⁷ predlogi za spremembo ustave, ostali predlogi pa niso dobili dovolj širje politične podpore.⁹⁸

⁹⁴ Strankino predvolilno geslo "DeSUS za vse generacije" je stranka pričela formalno uporabljati na lokalnih in predsedniških volitvah 2002. Geslo ima močan politični naboj, saj stranko pozicionira izven generacijske domene in ji razširi politični prostor, hkrati pa utrdi prvenstvenost njenega poslanstva.

⁹⁵ Po noveli zakona, sprejeti leta 2001 (v veljavo je stopila s 1. 1. 2002), se pokojnine usklajujejo dvakrat letno, februarja in septembra, v kolikor pa niso izpolnjeni pogoji v mesecu septembru, se pogoji za izpolnitev preverjajo v mesecih oktobru, novembru in decembru. Sistem je torej nastavljen tako, da na vsak način poskuša zagotoviti dvakrat letno uskladitev. V podporo tej trditvi naj navedemo še novelo 150. člena ZPIZ, ki je bila sprejeta (na pobudo DeSUS) decembra 2002 in je stopila v veljavo 1. januarja 2003. S to novelo je bilo predvideno usklajevanje tudi v mesecu marcu v primeru da februarja niso izpolnjeni zakonski pogoji. Z marčevsko uskladitvijo 2003 so se upokojencem pokojnine zvišale za 5,5 % (oziroma za 4,9 %). V primeru, da ta novela zakona ne bi bila sprejeta, bi bila uskladitev šele septembra 2003.

⁹⁶ Rezultat glasovanja o sprejemu Ustavnega zakona o spremembi 50. člena Ustave RS je bil naslednji: prisotnih je bilo 73 poslancev, ZA je glasovalo 69 poslancev, nihče ni glasoval proti.

⁹⁷ Enakost pred zakonom (14. člen), sodelovanje pri upravljanju javnih zadev (44. člen), pravica do socialne varnosti (50. člen). Vse tri spremembe Ustave so hkrati skladne s programskimi izhodišči DeSUS-a.

⁹⁸ Vseh predlogov za spremembo Ustave je bilo 12.

V skladu s programskimi izhodišči in predlogom ustavnih sprememb na področju regionalizacije si je stranka prizadevala za spremembo 121., 140. ter 143. člena Ustave, s katerimi bi omogočila ustanovitev pokrajin in realizirala politično decentralizacijo države. Zadeva je bila neuspešna, saj je predlog sprememb zaradi nasprotovanja Slovenske ljudske stranke (SLS), ki je nekaj dni pred glasovanjem v DZ izstopila iz koalicije⁹⁹, ostal brez dovoljšnje absolutne kvalificirane večine v DZ (60 poslancev).

V zvezi z ukrepi glede zaposnitve privatizacijske vrzeli in preoblikovanju Pooblaščenih investicijskih družb (PID-ov) je DZ 25. 10. 2002 obravnaval predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o Prvem pokojninskem skladu Republike Slovenije in preoblikovanju Pooblaščenih investicijskih družb. Predlog zakona, ki so ga v parlamentarno proceduro vložili trije poslanci takratne vladajoče koalicije, je bil zavrnjen. Predlagali so, da se minimalno število pokojninskih bonov, ki je potrebno za spremembo v police dodatnega pokojninskega zavarovanja, v katero se bo spremenilo s 1. 1. 2003 in se je pričelo izplačevati 13. 7. 2004¹⁰⁰, iz takratnih minimalno 10.000 poveča na 30.000 pokojninskih bonov. S 13. 7. 2004 se je pokojninska renta pričela izplačevati tistim, ki so dopolnili 60 let starosti, mlajšim pa predstavlja pravico življenjskega zavarovanja, dokler zavarovanec ne bi dobil pravice do mesečne rente (60 let starosti). DeSUS je iz konceptualnih razlogov nasprotoval predlaganim rešitvam in aktivno lobiral za zavrnitev tega predloga. Pri svojih aktivnostih je izpostavljал zakonsko določeno razmerje med najnižjo in najvišjo pokojnino, ki znaša ena proti štiri. S sprejetjem tega zakona bi se lahko to lahko razmerje porušilo (čeprav ta renta ne spada v prvi pokojninski steber temveč v dodatno pokojninsko zavarovanje), s tem pa tudi vzajemnost ter osnovni koncept socialne države, kar bi privedlo do povečanja razlik med upokojenci, saj bi samo premožnejšim omogočili, da si zvišajo rento¹⁰¹. DeSUS je zagovarjal svojo politiko, ki pravi, da je pokojnina odvisna od delovne dobe in prispevkov v tem času, kar je zastopal tudi v vsebinskih pogajanjih pri sestavljanju koalicijske pogodbe. Zakon na glasovanju v DZ ni dobil potrebne podpore predvsem zaradi angažmaja poslancev DeSUS-a, ki so s tem obranili svojo pozicijo in preprečili povečevanje socialnih razlik, ki bi v primeru izglasovanja tega zakona nastale.

⁹⁹ SLS je iz vlade in koalicije izstopila v začetku aprila 2004.

¹⁰⁰ Omenjene pokojninske bone je prejel del državnih uslužbencev namesto plač.

¹⁰¹ Pri tem je potrebno dodati, da je Kapitalska družba (KAD) kot upravljalca Prvega pokojninskega sklada nagovarjala tiste imetnike bonov, ki so jih imeli okrog 1000, da jih prodajo ali dokupijo, saj bi s

Posebno poglavje, ki se navezuje na zgoraj omenjene zadeve, je politika plač in njihovo zajemanje na Statističnem uradu republike Slovenije (v nadaljevanju SURS). V procesu približevanja Evropski uniji ter v procesu približevanja Evropskemu monetarnemu sistemu v okviru ERM II (Evropski mehanizem menjalnih tečajev, ki predvideva najmanj dvoletno prehodno obdobje za vstop v območje evra) je takratna koalicija, kljub nasprotovanju poslanske skupine DeSUS-a izpeljala deindeksacijo plač. DeSUS se je zavedal, da to pomeni realno nižanje povprečnih plač, kar se sicer sklada z načelno politiko iz koalicijske pogodbe glede vključevanja v Evropsko unijo, posledično pa to hkrati pomeni nižje uskladitve pokojnin in ostalih socialnih transferjev. Pri tem je bistveno, da so tako iz koalicije kakor tudi iz opozicije uspeli pridobiti dovolj glasov za splošno razpravo o plačah. Razprava je bila politični dogodek, kjer je stranka opozorila, da se delodajalci izogibajo plačilu. Plače bodisi niso izplačane bodisi se statistično ne morejo prikazovati. Zaradi tega se povišanje plač statistično ne povečuje dovolj, posledice pa nosijo upokoјenci in ostali, ki prejemaјo tiste socialne dajatve, ki so vezane na usklajevanje plač.

Decembra 2003 je bil v Državnem zboru sprejet Zakon o dodatnem kolektivnem obveznem pokojninskem zavarovanju, s katerim je vlada del sredstev za plače (2,4 %) namesto povišanja preusmerila v (obvezni dodatni prostovoljni) pokojninski sklad za javne uslužbence. Spomladi 2004 je država izbrala Kapitalsko družbo, ki upravlja s tem zaprtim pokojninskim skladom za javne uslužbence. Bistveno pri tem je, da je DeSUS nasprotoval Aneksu h kolektivni pogodbi julija 2003 ter spremembi Zakona o javnih uslužbencih in prej omenjenega zakona, ki so omogočili ustanovitev tega pokojninskega sklada. Posledica tega je bila nižja uskladitev pokojnin in ostalih socialnih prejemkov s plačami, saj plače javnih uslužbencev od avgusta 2003 (statistično) niso narasle. Kljub temu, da je bil DeSUS pri vseh navedenih zadevah preglasovan, je oblikoval jasno in nedvoumno politično linijo. Sledil je interesom zaposlenih in upokoјencev s ciljem ohranitve realne vrednosti njihovih prejemkov. Pri tem je utrjeval svojo razpoznavno pozicijo levo orientirane politične opcije.

tem zmanjšali število upravičencev oziroma zožili število tistih, ki bi dejansko zamenjali pokojninske bone v police dodatnega zavarovanja.

Prav to pozicijo je stranka utrjevala tudi pri sprejemanju Zakona o zavarovalništvu. Vložila je amandma, s katerim je hotela zagotoviti, da se javni interes na področju dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja izvaja po načelu medgeneracijske solidarnosti. Nasprotovala je uvedbi premijskega sistema, ki bi temeljil zgolj na oceni tveganj pri posamezniku, po katerem bi se premija oblikovala v odvisnosti od spola, starosti in bolezenskega tveganja zavarovanca¹⁰². Predlagala je rešitev, ki bi omogočila uvedbo izravnalnih shem, s čimer bi bil oblikovan temelj za vzpostavitev medgeneracijske vzajemnosti, v kateri mlajši in bolj zdravi prevzamejo večje obveznosti (višje premije), s tem pa omogočajo večjo dostopnost zavarovanja starejšim in težko bolnim. Amandma je dobil potrebno večino v DZ.

Tudi zakon o volitvah v DZ ni bil sprejet zaradi precejšnjega angažmaja poslancev DeSUS-a in ostalih poslancev drugih strank, katerim ni bilo v interesu, da bi ukinili volilne okraje, saj bi tak sistem po prepričanju stranke avtomatično preferiral večje in močnejše stranke. Predlagani zakon ni dobil potrebne politične podpore v DZ.

Zakon o grobiščih je izzval veliko negativne politične energije, vendar je bil sprejet kompromisni predlog, ki ga je v imenu koalicije skoordinal DeSUS. To je bil prispevek k stabilizaciji slovenske politične scene ter eden od pomembnih temeljev pri vzpostavljanju konstruktivnega ozračja pri obravnavanju tako občutljive teme kot so dogodki v zvezi z II. svetovno vojno in tik po njej. V stranki so ocenili, da je s tem del programa stranke vsaj formalno izpolnjen, saj so s tem prispevali h graditvi temeljev za dokončno "pomiritev duhov". To je tisti temelj strankinega programa¹⁰³, ki se zavzema "za strpno in odprto družbo" ob trdnem zavedanju in prepričanju, da se je Slovenija v II. svetovni vojni postavila na stran zmagovite antifašistične koalicije, od koder naša država črpa velik del svoje državnosti in državotvornosti¹⁰⁴.

¹⁰² Četrta točka 11. poglavja koalicijske pogodbe v mandatu 2000–2004 (zdravstveno varstvo) je sicer predvidevala zagotovitev izvajanja določb zakona o zdravstvenem zavarovanju, ki pri določitvi premije za zavarovanca v okviru prostovoljnega zavarovanja zahteva upoštevanje rizičnosti. To pa za DeSUS ni bilo sprejemljivo.

¹⁰³ Spomladi 2005 se je izkazalo, da konsenza kljub temu niso dosegli, saj je nova vladna koalicija Janeza Janše predlagala spremembe tega zakona.

¹⁰⁴ Na tem mestu je potrebno spomniti, da je Slovenija svojo državnost pridobila na II. zasedanju AVNOJ-a 29. 11. 1943 v Jajcu. Takrat je šest jugoslovanskih republik svojo državnost preneslo na federacijo, kar je bilo z zvezno jugoslovansko ustavo potrjeno leta 1946.

Pomembne aktivnosti so potekale tudi glede sprememb Zakona o obrambi, kjer je stranka v zvezi s predlogom o predčasnem upokojevanju zaposlenih na Ministrstvu za obrambo že jeseni 2001 zastopala stališče enakosti vseh pred zakonom, da je za polno pokojnino potrebno imeti zakonsko izpolnjene pogoje oziroma da je do pokojnine upravičen tisti, ki je plačeval prispevke. Kljub nasprotovanju DeSUS-a, ki je zagovarjal načelo, da pokojninske pravice izhajajo iz plačevanja prispevkov v pokojninsko blagajno, so koalicijske partnerice predlog zakona kasneje potrdile.

Istega leta so se pričele priprave na V. Kongres stranke, ki je potekal 22. in 23. marca 2002 v Postojni. V obdobju pred kongresom je bila generalna politična klima ugodna za stranko samo, saj je s septembrsko uskladitvijo pokojnin in plač, ki je znašala 7,2 %, kar je bil rezultat politike DeSUS-a v predhodnem mandatu in aktivnostih na zakonodajnem področju v letu 2001¹⁰⁵. V mesecu decembru 2001 je DeSUS vložil prej omenjeni predlog za spremembo 50. člena Ustave Republike Slovenije¹⁰⁶. Stranka je bila trdno vpeta v takratno levosredinsko koalicijo. V tem političnem kontekstu je potekal kongres stranke, za katerega se je izkazalo, da je bil prelomen v več pogledih. Poleg novega vodstva se je izrazito spremenila kadrovska politika ter nekatere politične in vsebinske odločitve. Novi predsednik in naslednik dotedanjega predsednika Janka Kušarja je postal Anton Rous, ki je premagal protikandidata Stjepana Šauberta. Rezultat volitev je bil tesen, saj je za Antona Rousa glasovalo 92 oziroma 52,3 % delegatov, za Stjepana Šauberta pa 84 oziroma 47,7 % delegatov kongresa.

Poleg predsednika je kongres izvolil še organe stranke in tri podpredsednike¹⁰⁷. Kongres je sprejel novi statut, po katerem svet stranke (po novem) na predlog predsednika¹⁰⁸ voli generalnega sekretarja stranke¹⁰⁹. S tem ko generalni sekretar ni bil več voljen na kongresu, se mu je delno odvzela politična legitimnost in zmanjšala politična moč v primerjavi s predsednikom stranke, kar je bilo v praksi očitno kmalu po kongresu. S tem

¹⁰⁵ S 1. 1. 2002 je pričela veljati kompromisna novela zakona PIZ med vlado in DeSUS-om, ki je spremenila 150. člen omenjenega zakona s ciljem zagotovitve skladnejšega usklajevanja pokojnin in plač.

¹⁰⁶ Pravica do socialne varnosti, 50. člen Ustave RS.

¹⁰⁷ Podpredsedniki stranke so postali Dragica Nenadič, Marija Gjerkeš-Dugonik in vodja poslanske skupine DeSUS-a v mandatu 2000–2004 Ivan Kebrič.

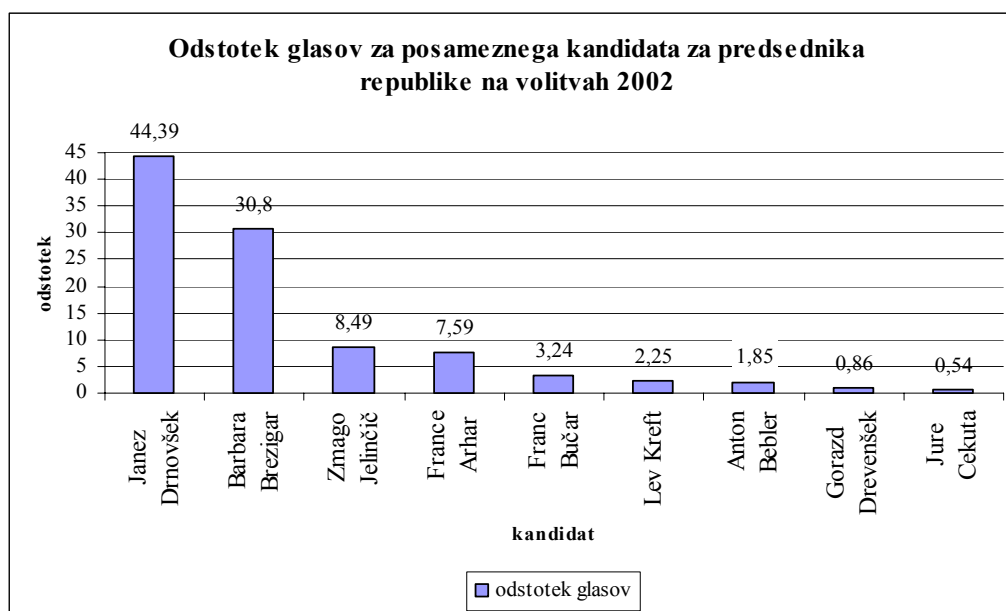
¹⁰⁸ Osemnajsta (18.) alineja tretjega odstavka 16. člena statuta DeSUS.

¹⁰⁹ Zanimivo je, da je enako spremembo sprejela tudi LDS na svojem kongresu po volitvah v Državni zbor leta 2004.

se je okrepila funkcija predsednika stranke¹¹⁰. To se je najizraziteje pokazalo po t. i. aferi Triglav, ko je obstajala možnost, da lahko generalnega sekretarja svet stranke razreši. Takšna možnost v prejšnjem statutu ni obstajala, saj je tako generalnega sekretarja kakor tudi predsednika stranke volil kongres.

V jeseni, 10. novembra 2002, so potekale lokalne in predsedniške volitve. DeSUS je prvič v svoji zgodovini nastopil s svojim predsedniškim kandidatom Antonom Beblerjem¹¹¹. Rezultat predsedniških volitev mu je prinesel 21.165 oziroma 1,85 % glasov (rezultati predsedniških volitev so prikazani v Grafu št. 3.1).

Graf 3.1: Odstotek glasov za posamezne kandidate za predsednika republike v prvem krogu volitev 10. 11. 2002.

Vir: Republiška volilna komisija

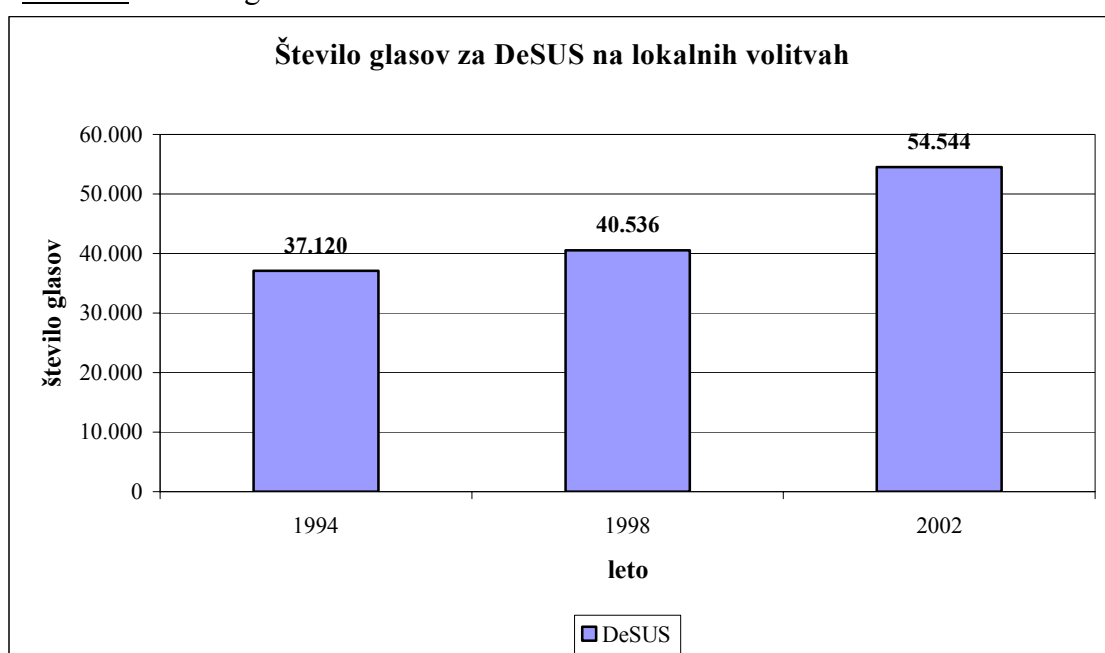
Za razliko od predsedniških volitev, kjer volivci DeSUS-a kandidata Beblerja¹¹² večinoma niso povezali s stranko in je tako dobil relativno malo glasov strankinih volivcev, pa je na lokalnih volitvah stranko podprlo 5,29 % volivcev. Ta odstotek je pomenil najvišjo

¹¹⁰ Mesec dni po izvolitvi je prišlo do t. i. afere Triglav, kjer je bilo ožjemu vodstvu stranke očitano, da je spremenilo stališče do predloga zakona, ki je urejal področje zavarovalnic in zavarovalništva tako, da je novo stališče stranke preferiralo rešitve, ki so bile skladne z interesi takratnega vodstva Zavarovalnice Triglav.

¹¹¹ Vsi štirje poslanci DeSUS-a so svoje podpise v podporo kandidatu Antonu Beblerju vložili na Republiški volilni komisiji (RVK) in mu tako omogočili kandidaturo na predsedniških volitvah.

podporo DeSUS-u do tedaj. Stranka je imela kandidate za župane v 16 slovenskih občinah, od tega v štirih mestnih občinah: Ljubljani, Mariboru, Kopru in Novi Gorici¹¹³. Organizacijska pokritost stranke se je v primerjavi s predhodnimi lokalnimi volitvami še povečala, saj je imel DeSUS kandidate v 135 slovenskih občinah. Izvoljenih je bilo 148 svetnikov ali 5,7 % več kot na volitvah leta 1998. Prav tako je osvojil svetniške mandate v 103 slovenskih občinah in povečal politični vpliv glede na število občin za skoraj 20 odstotkov glede na predhodne lokalne volitve. V celotni Sloveniji je na lokalnih volitvah za DeSUS glasovalo 54.544 glasov (rezultati so prikazani v Grafu št. 3.2).

Graf 3.2: Število glasov za DeSUS na lokalnih volitvah.

Vir: Republiška volilna komisija

Rezultat lokalnih volitev 2002 je potrdil ukoreninjenost stalne baze volilnega telesa DeSUS ter hkrati pokazal trend vztrajnega naraščanja podpore stranki (kot je razvidno iz Grafa št. 3) v zadnjih desetih letih. Opazimo lahko, da se je število glasov za stranko na lokalnih volitvah 2002 povečalo v večjem odstotku v primerjavi z volitvami iz leta 1994. To je posledica dobrega rezultata državnoborskih volitev 2000, ko je stranka DeSUS dobila 55.634 oziroma v absolutnih številkah za skoraj 900 glasov več kot dve leti kasneje. Volitve v letih 2000 in 2002 so bile tako po številu glasov kakor tudi po

¹¹² Sprva je bil mišljen za kandidata DeSUS za predsednika republike predsednik Zveze društev upokojencev Slovenije in član DeSUS Vinko Gobec, ki pa si je julija 2002 zaradi zdravstvenih razlogov premislil.

doseženem odstotku najuspešnejše v vsem času delovanja stranke. Razloge za uspeh je potrebno iskati v omenjenem rezultatu pokojninske reforme, s katero je DeSUS uspel zaščititi interese že upokojene generacije, hkrati pa je dosegel takšen način usklajevanja pokojnin, ki je bil sicer kompromisen, vendar je v 150. členu zakona o PIZ¹¹⁴ predvideval takšno formulo usklajevanja, ki bi čim bolj enakomerno zagotovila skladno rast pokojnin in plač. Nedvomno je bil rezultat lokalnih volitev odsev organizacijske strukture stranke na terenu in njenega angažmaja, podkrepjenega z aktivnostmi v prejšnjih mandatih.

Volilno leto 2004 je prineslo dvojje volitev. Prve volitve so bile v Evropski parlament¹¹⁵, ki so potekale 13. junija 2004 ter redne državnozborske volitve, ki so potekale 3. oktobra istega leta. Na volitvah v Evropski parlament je DeSUS nastopil na skupni listi z LDS, kar je znotraj stranke povzročilo nezadovoljstvo. Nezadovoljni del stranke je izhajal predvsem iz konceptualnih razlogov, ki so temeljili na poziciji, da je DeSUS stranka, ki se zavzema za socialno državo in uveljavljanje socialnih pravic. To je stranka dela in pravic, ki iz dela izhajajo in zatorej ideološko bliže strankam evropskih socialistov, socialdemokratov in laburistov. LDS pa je po njihovem mnenju stranka, ki je bliže kapitalu, saj je članica Evropske liberalne stranke, ki zagovarja interese kapitala pred interesi socialne države. Zato je skupna lista DeSUS-a in LDS-a politično nekompatibilna. Skupina nezadovoljnih je predlagala, da bi oblikovali samostojno listo DeSUS-a, ki bi bila dobra politična popotnica pred državnozborskimi volitvami. Hkrati bi profilirali samostojno politično opcijo na evropskih volitvah, te volitve pa bi bile tudi preizkus podpore v javnosti pred jesenskimi državnozborskimi volitvami. Ideje te skupine so ostale neuresničene, saj je svet DeSUS-a potrdil skupno listo z LDS-om za volitve v Evropski parlament. Na četrtem mestu skupne liste je bil kandidat DeSUS-a, ki je hkrati dolgoletni predsednik Zveze društev upokojencev Slovenije (ZDUS), Vinko Gobec¹¹⁶. Prejel je 4.478 preferenčnih glasov ali 1,03 % vseh veljavnih glasov¹¹⁷. Rezultat volitev je pokazal, da je omenjena skupina pravilno ocenila nekompatibilnost skupne predvolilne liste, saj se

¹¹³ V Ljubljani je kandidiral Branko Omerzu in prejel 2,13 % glasov, v Mariboru Valter Drozg (2,2 %), v Kopru Isabella Flego (5,8 %) v Novi Gorici pa Rudolf Šimac, ki je dosegel 9,9 % glasov.

¹¹⁴ Omenjeni člen zakona je bil v mandatu 2000–2004 nekajkrat spremenjen. To je opisano zgoraj v tekstu.

¹¹⁵ Prvega maja 2004 je Slovenija postala polnopravna članica Evropske unije. 13. junija 2004 so potekale volitve v Evropski parlament. Teh se je prvič v zgodovini udeležila tudi Slovenija, kateri je na podlagi Pogodbe iz Nice pripadlo 7 od skupno 732 mandatov v Evropskem parlamentu.

¹¹⁶ Predsednik ZDUS Vinko Gobec je dolgoletni član tudi stranke DeSUS-a in je na listi DeSUS-a kandidiral za poslanca v Državni zbor leta 1996 in 2000.

volivci DeSUS-a na njej niso prepoznali in zato je za listo niso volili v odstotku, ki ga je DeSUS takrat zasedal v volilnem telesu (med 4 % in 5 %).

Ti dogodki so imeli pomemben vpliv tudi na rezultat državnozborskih volitev oktobra 2004. Koalicija DeSUS-a in LDS-a na evropskih volitvah je volivce DeSUS-a zbegala, saj so pričakovali oblikovanje lastnega političnega profila v skladu s programskimi izhodišči in dosedanjimi aktivnostmi stranke. V predvolilnem obdobju predstavniki stranke niso izpostavljali vsebinskih dosežkov¹¹⁸ stranke, poleg tega pa so pretekle kadrovske rešitve, predvsem ministrica DeSUS-a Zdenka Kovač¹¹⁹, postale politično breme, ki je odvrnil dodaten del volilnega telesa. Poleg tega je DeSUS na zadnji seji Državnega zbora v mandatu julija 2004 predlagal novelo 150. člena zakona o PIZ¹²⁰. S tem je stranka sama zrušila celotno politiko, ki jo je gradila tekom mandata in je temeljila na metodologiji usklajevanja pokojnin s plačami, kot smo to prikazali zgoraj v tekstu. Na ta način je klonila pred politiko NSi in SDS-a, ki sta dokazovali nekatere slabosti obstoječe metodologije usklajevanja pokojnin.

3.2.3.5 Tretji mandat DeSUS-a (2004–2008)

Posledice te politike so se pokazale v rezultatu državnozborskih volitev istega leta. DeSUS je prejel 39.150 oziroma 4,04 % glasov in tako za samo 388 glasov prestopil parlamentarni prag štirih odstotkov. Rezultat je pomenil velik padec zaupanja volivcev v stranko, saj je približno enak odstotku glasov na prvih lokalnih volitvah 1994, ko DeSUS še ni bila parlamentarna stranka¹²¹. Problem, ki se je pokazal, je značilen za male stranke, ki morajo biti pozorne na vsak politični spodrsrljaj, saj jih lahko vsaka motnja pripelje pred parlamentarna vrata. Lep primer tega je Stranka mladih Slovenije, ki na volitvah 2004 ni

¹¹⁷ Vseh veljavnih glasovnic je bilo 435.869. Glasovalo je 461.879 od 1.628.918 volivcev, ki je na dan volitev imelo volilno pravico. Udeležba na prvih volitvah v Evropski parlament je torej znašala 28,35 %.

¹¹⁸ Razen spremembe 50. člena Ustave RS.

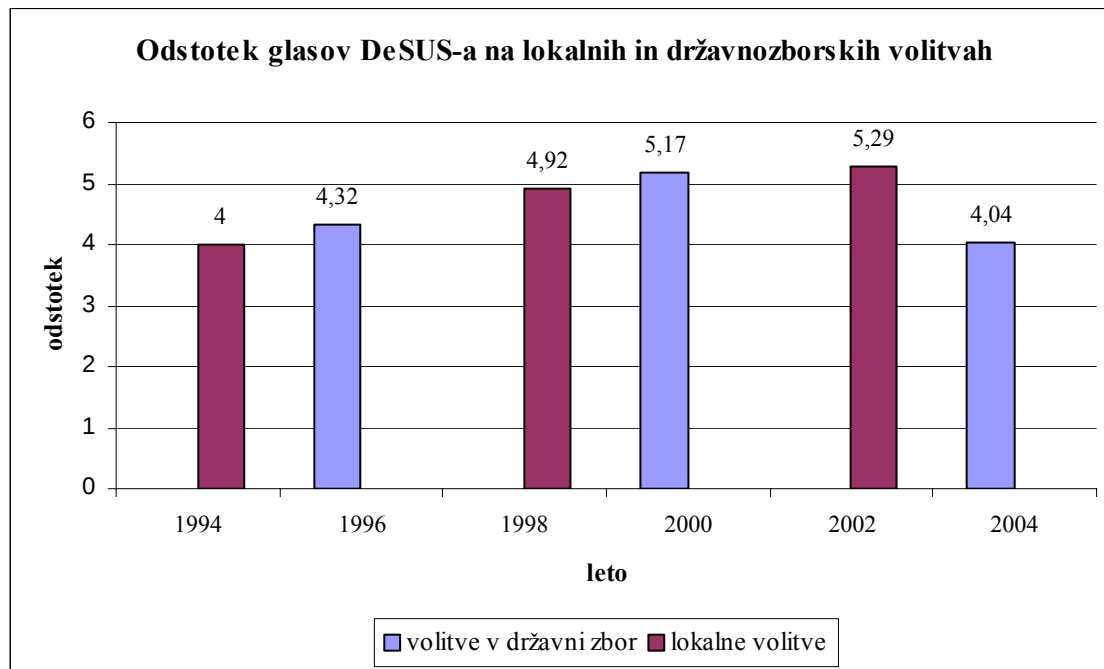
¹¹⁹ Zdenka Kovač je pred volitvami ustanovila društvo Sončnica, ki je bila sprva mišljena kot predhodnica za ustanovitev politične stranke, kasneje pa se je pridružila in kandidirala na listi stranke Aktivna Slovenija (AS), ki je nastala s cepitvijo (*cleavages*) Stranke mladih Slovenije (SMS).

¹²⁰ Prvopodpisani pod predlog zakona je bil poslanec DeSUS Valentin Pohorec.

¹²¹ Predsednik stranke je teden dni pred volitvami izjavil, da v DeSUS-u pričakujejo, "da bomo osvojili najmanj šest do osem poslanskih sedežev" ter da "tokrat glasujemo za socialno državo, višje pokojnine ter regres v višini 13 pokojnine" (STA, 30. 9. 2004). Zanimivo je, da je predsednik stranke tako izjavo dal kljub dejstvu, da je bil DeSUS v tem času že dva polna mandata (razen kratkega obdobja Bajukove vlade v letu 2000) v vladajoči koaliciji in je do julija 2004 zagovarjal obstoječi način usklajevanja pokojnin.

dosegla štirih odstotkov. Rezultat DeSUS-a je bil zaskrbljujoč, saj se je s tem ustavil dotedanji pozitiven trend naraščanja politične podpore (Graf št. 3.3).

Graf 3.3: Odstotek glasov DeSUS-a na lokalnih in državnozborskih volitvah.

Vir: Republiška volilna komisija

Graf kaže naraščanje podpore stranki od prvih lokalnih volitev do leta 2002, ko je stranka dosegla vrhunec. Drastičen upad podpore zasledimo v letu 2004, ko je DeSUS dobil 1,13 odstotne točke manj glasov kot na državnozborskih volitvah 2000 in 1,25 odstotne točke manj glasov kot na lokalnih volitvah 2002. DeSUS je na volitvah jeseni 2004 v primerjavi z volitvami leta 2000 izgubil 21,9 % volivcev, v primerjavi z lokalnimi volitvami 2002 pa 23,6 % oziroma skoraj četrtino svojih volivcev. Predsednik stranke je že prvi teden po volitvah¹²² nakazal možnost vstopa v novo, desnosredinsko koalicijo, s katero je bila stranka programske in ideološke nekompatibilna¹²³. Kljub temu je znotraj stranke dobil zadostno podporo za vstop v koalicijo in vlado¹²⁴.

¹²² Dan po neuradnih rezultatih volitev je predsednik SDS Janez Janša nakazal možnost ponovnega štetja glasov, saj po štetju glasov zaupnikov SDS na voliščih po Sloveniji ter po njihovih evidencah DeSUS ni presegel praga 4 %. Do ponovnega štetja glasov na voliščih ni prišlo.

¹²³ Predsednik stranke Anton Rous je za mariborski dnevnik Večer 27. 1. 2005 izjavil, da upokojenci (DeSUS) "sodijo v vlado in tudi jutri bodo". S tem je ponovno repozicioniral stranko. Prvič jo je repozicioniral na volitvah v Evropski parlament, ko jo je repozicioniral iz socialno upokojenske na liberalno pozicijo, po 3. oktobru 2004 pa jo je repozicioniral na zmerno konzervativno opcijo.

¹²⁴ Svet stranke je na seji dne 19. 11. 2004 vstop v koalicijo in vlado podprl z minimalno večino dveh glasov.

Janez Janša je bil za mandatarja za sestavo nove vlade izvoljen 9. novembra 2004¹²⁵. Nova vlada, v kateri je DeSUS-u pripadlo mesto obrambnega ministra¹²⁶, ki ga je zasedel Karel Erjavec¹²⁷, je bila izvoljena decembra 2004. Poleg obrambnega resorja je stranki po koalicijski pogodbi pripadlo še mesto državnega sekretarja v kabinetu predsednika vlade¹²⁸, državnega sekretarja na ministrstvu za zdravje ter mesto direktorja direktorata na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve.

Na podlagi volilnega rezultata so DeSUS-u pripadli štirje poslanski mandati v Državnem zboru, ki so jih zasedli Vasja Klavora, Franc Žnidaršič, Ivan Jelen in Vili Rezman¹²⁹. Poslanska skupina je bila ustanovljena 22. 10. 2004. Vodja je postal Franc Žnidaršič, njegov namestnik pa Ivan Jelen. Vasja Klavora je postal podpredsednik Državnega zbora in s tem je DeSUS to funkcijo zasedel že tretji mandat zapored. Vlado Janeza Janše je poslanska skupina DeSUS podprla.

Aktivnosti poslanske skupine v prvem kvartalu mandata 2004–2008 so bile vezane predvsem na podporo novi koaliciji pri prevzemanju vzvodov oblasti tako na zakonodajnem kakor tudi na kadrovskem področju¹³⁰. DeSUS je v tem času uspel izpolniti zavezo iz koalicijske pogodbe, ki je predvidevala spremembo načina usklajevanja pokojnin s plačami¹³¹. Franc Žnidaršič je vložil novelo zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki jo je naknadno umaknil, ko je DeSUS uskladil kompromisno besedilo zakona z vlado. Usklajeno novelo zakona o pokojninskem

¹²⁵ Za Janeza Janšo je glasovalo 57 poslancev od skupno 90, 27 poslancev pa je glasovalo proti. Pomenljivo je tudi to, da dva poslanca DeSUS-a (od štirih) v času glasovanja za mandatarja nista bila prisotna v dvorani DZ.

¹²⁶ DeSUS-u je bil ponujen obrambni, pravosodni ali prometni resor. Upokojenska stranka se je odločila za obrambni resor. Pri tem je zanimivo to, da so ji že pred štirimi leti ponujali prevzem obrambnega resorja, katerega bi si delila na pol skupaj z LDS-om. Takrat je vodstvo stranke pod vodstvom Janka Kušarja takšno možnost zavrnilo, saj stranka ni imela programskih prioritet na obrambnem področju.

¹²⁷ Karel Erjavec je politično pot pričel v Demosu kot član Slovenskih krščanskih demokratov. Leta 1995 je postal namestnik varuha človekovih pravic, od 2000 do 2004 pa je bil državni sekretar na ministrstvu za pravosodje ter član SLS-a. Na volitvah v DZ 2004 je kandidiral na listi DeSUS-a.

¹²⁸ To mesto je zasedel Anton Rous, ki je v kabinetu predsednika vlade Janeza Janše, postal državni sekretar, odgovoren za uresničevanje ciljev iz koalicijske pogodbe.

¹²⁹ Vili Rezman je bil v času izvolitve župan občine Ruše in je kandidiral na listi DeSUS-a kot neodvisni kandidat. Po izvolitvi je postal član poslanske skupine DeSUS-a.

¹³⁰ DeSUS je kot koalicijski partner v celoti podprl večino vladnih predlogov, med drugim tudi predlog Sprememb in dopolnitev zakona o javnih uslužbencih. Prav tako je DeSUS podprl predlog novega Zakona o Radioteleviziji Slovenija. Opozicija je za ta predlog zakona zbrala dovolj podpisov poslancev za razpis referenduma. DeSUS je podprl tudi predlog Zakona, ki govori o izravnalnih shemah v zdravstvu.

¹³¹ Franc Žnidaršič je v poslovnem roku prevzel predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki ga je v predhodnem mandatu vložil Valentin Pohorec.

in invalidskem zavarovanju je na predlog vlade sprejel Državni zbor spomladi 2005. S sprejetjem zakona je bila potrjena nova politična pozicija, ki je izhajala iz stališč, ki so jih zagovarjale NSi in SDS pred volitvami, ko so napadale politiko DeSUS-a in prejšnje koalicije v zvezi z usklajevanjem pokojnin. Kljub sprejetju novele zakona, ki predvideva dvakrat letno usklajevanje pokojnin¹³², je bil DeSUS-u zadan neke vrste politični avtogol, ki mu je odvzel del politične energije iz jader. S podpisom koalicijske pogodbe in vstopom v desnosredinsko vlado je stranka svoje dotedanje delo v skoraj dveh mandatnih obdobjih kljub do tedaj naraščajoči podpori volilnega telesa politično definirala kot neuspešno in s tem sebi odvzela del politične legitimnosti.

Posledica tega je opazna v predlogih vidnih predstavnikov stranke, ki so pričeli razmišljati o širitvi volilnega telesa stranke, s spremembo imena in programa DeSUS. Januarja 2005 je del stranke predlagal spremembo imena stranke, ki bi se iz Demokratične stranke upokojencev Slovenije (DeSUS) preimenovala v Delavsko socialno upokojensko stranko s kratico (DeSUS), ki bi jo stranka obdržala. Poleg upokojencev bi po novem pričela zastopati tudi interese delavcev in socialno ogroženih. Kljub temu da so se ideje o spremembi imena že pojavljale, pa se je tedaj prvič zgodilo, da so spremembo imena na kongresu predlagali ljudje z vrha stranke, med katerimi je bil tudi predsednik. Poleg imena so pripravili tudi nov program, ki je odslikaval novo politično realnost. Na tem mestu so odprli novo vprašanje, to je vprašanje temeljnega poslanstva in *raisona*¹³³ obstoja stranke, ki po dobrih petnajstih letih obstoja nakazuje na aspiracije po širjenju volilnega telesa na tisto populacijo, ki je do sedaj pripadala strankama (ZL)SD in SDS.

Na VI. kongresu DeSUS-a, ki je potekal 20. maja 2005 v Ljubljani, so delegati v sklopu statutarnih sprememb s prepričljivo večino (171 glasov proti) zavrnil predlog spremembe imena stranke. Novi predsednik DeSUS-a, ki se je zavzemal za spremembo imena stranke, je postal Karel Erjavec. Prejel je 113 glasov (62,1 % vseh oddanih glasov) delegatov. Njegova tekmeca sta dobila bistveno manj glasov, in sicer Mirko Miklavčič 36 (19,8 %) glasov in Anton Bebler 33 (18,1 %) glasov delegatov¹³⁴. Kongres je z novim vodstvom stranko začasno politično konsolidiral. Glede na okoliščine, v katerih se je

¹³² V kolikor bodo izpolnjeni zakonski pogoji.

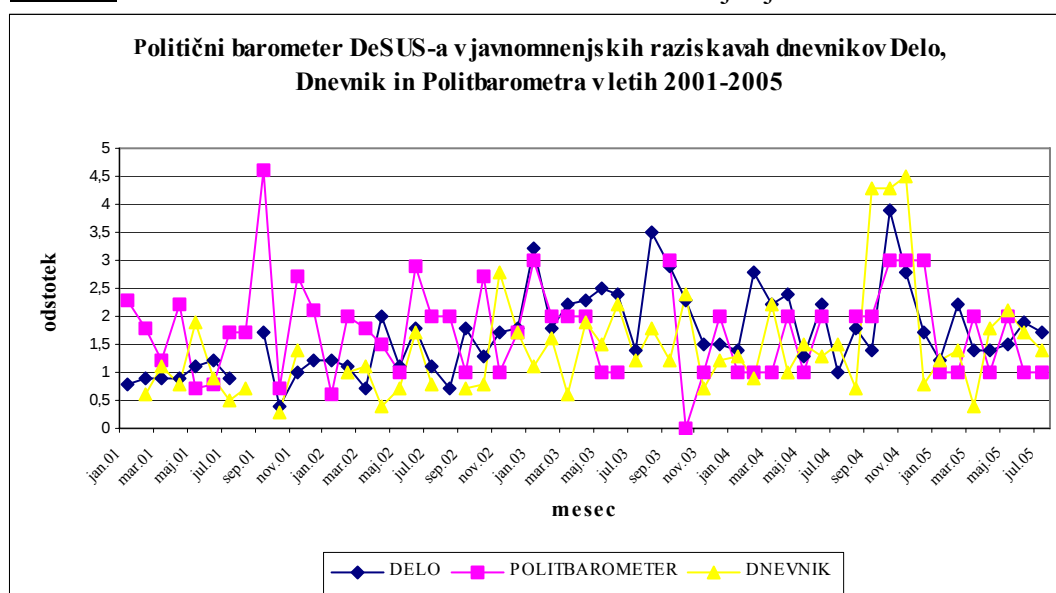
¹³³ Fr. *raison* = razlog.

¹³⁴ Na tri podpredsedniška mesta so bili izvoljeni Valter Drozg, Ivan Nerad in Marija Gjerkeš Dugonik. Na prvem svetu stranke po kongresu je bil za novega generalnega sekretarja DeSUS-a izvoljen Franc Lavrič. Novi predsednik sveta DeSUS-a je postal Valentin Pohorec.

kongres zgodil in glede na politično pozicijo, na kateri se je stranka takrat nahajala, pa obstaja možnost ohranitve latentnega konflikta, ki se lahko ponovno pojavi na lokalnih volitvah leta 2006. V tem času bo pomembno, na kakšen način se bo novo vodstvo lotilo obnove volilnega telesa in lastne identitete, ki jo je DeSUS izgubil v mesecih pred državnoborskimi volitvami 2004 ter po vstopu v vlado Janeza Janše.

Stranka bo morala poiskati nove volivce oziroma nove prijeme, kako obdržati tiste, ki se ne bodo politično preorientirali. Do leta 2008 bo prisiljena nagovoriti določen del novih volivcev, s čimer si bo zagotovila prestop štirih odstotkov kolikor v Sloveniji po veljavni zakonodaji znaša prohibitivna klavzula¹³⁵. V tem smislu bo zanimivo analizirati spremembe v podpori stranki v javnomnenjskih raziskavah.

Graf 3.4: Politični barometer DeSUS-a od leta 2001 do julija leta 2005.

Vir: Delo, Politbarometer, Dnevnik

Pri tem bo pomembno ugotoviti, ali se bo podpora stranki spreminjala ali bo ostala enaka kot je to veljalo do sedaj (Graf št. 3.4 prikazuje podporo DeSUS-u od januarja 2001 do julija 2005). Podpora stranki je v javnosti v času celotnega obdobja štirih let in pol varirala med 0,5 % in 3 %. V tem obdobju je podpora presegla 4 % samo v dveh primerih, in sicer septembra 2001, ko so se pokojnine zvišale za 7,2 % in po državnoborskih volitvah 2004, ko se je DeSUS odločil vstopiti v desnosredinsko koalicijo. Tri mesece po

¹³⁵ Prohibitivna klavzula (ali parlamentarni prag) pomeni višino odstotka glasov, potrebnega za vstop v parlament.

vstopu v desnosredinsko koalicijo je podpora stranki ponovno padla na povprečje iz predhodnih obdobj.

4 AMERIŠKI POLITIČNI KONTEKST

4.1 POLITIČNI SISTEM ZDRUŽENIH DRŽAV AMERIKE

Posebnost Združenih držav Amerike je v nespremenjenem in stabilnem demokratičnem političnem sistemu, ki je bil vzpostavljen po osamosvojitvi Združenih držav izpod britanske krone po letu 1776 ter sprejemu ustave leta 1787, ki je pričela veljati 1790, ko jo je kot zadnja, trinajsta država ratificirala Rhode Island.

Najmočnejši politični akter v ZDA je predsednik ZDA. V primerjavi s slovenskim sistemom združuje funkciji predsednika države in predsednika vlade. Takemu sistemu rečemo predsedniški politični sistem. Predsednik je šef izvršilne veje oblasti. Sistem pozna še podpredsednika ZDA, ki nadomešča predsednika v primeru njegove odsotnosti oziroma nezmožnosti. V kolikor predsednik umre, ga nadomesti podpredsednik¹³⁶. Podpredsednik ZDA hkrati tudi predseduje Senatu, zgornjemu domu ameriškega parlamenta. Senat sestavlja 100 senatorjev, po dva iz vsake od petdesetih zveznih držav. Najmočnejša akterja v Senatu sta vodji senatorskih skupin Demokratske in Republikanska stranke, saj usmerjata glasovanje svojih senatorjev. Spodnji dom parlamenta se imenuje Predstavniški dom¹³⁷ in ga sestavlja 435 predstavnikov (poslancev). Število poslancev, izvoljenih iz vsake zvezne države, je odvisno od številčnosti te države¹³⁸. Predsednika spodnjega doma izvoli večina, zato je predsednik običajno član večinske stranke. Stranki sta tako kot v Senatu dve, Demokrati in Republikanci¹³⁹. Takemu sistemu pravimo dvostrankarski sistem. Zakonodajni postopek poteka v obeh domovih. Ko je akt enkrat potrjen s strani spodnjega doma, ga mora potrditi še senat. Zakonodajni postopek je končan takrat, ko ga podpiše predsednik ZDA. Predsednik po ustavi lahko vloži veto in vrne predlog akta nazaj v parlamentarni postopek. Edina možnost, da parlament obide veto, je ta, da akt ponovno potrdi v obeh domovih z absolutno kvalificirano večino (Waldman, 2000: 152).

Sistem ZDA, tako kot pri nas v Sloveniji temelji na delitvi oblasti na zakonodajno, izvršilno. Vrh sodne oblasti predstavlja Vrhovno sodišče. Vloga Vrhovnega sodišča v

¹³⁶ To eksplicitno določa XXV. Amandma k ustavi, ki je bil ratificiran leta 1967.

¹³⁷ (Ang.) House of Representatives.

¹³⁸ Najštevilčnejša zvezna država je trenutno Kalifornija, najmanj številčna pa Wyoming.

zakonodajnem postopku je preverjanje skladnosti predlaganih zveznih zakonov z ustavo. Je vrhovni arbiter v postopkih, ki zadevajo ustavnopravno materijo. Sestavlja ga devet sodnikov, ki imajo neomejen mandat. To jim omogoča nepristransko sojenje, saj na ta način ne morejo biti pod političnimi ali drugimi pritiski in vplivi.

Omenili smo že, da na zveznem nivoju v ZDA obstaja dvostrankarski sistem, kar pomeni, da sta v spodnjem ali predstavniškem domu ter zgornjem domu ali senatu samo dve stranki, Demokratska in Republikanska stranka. Stranki sta aglomeracija različnih skupin, ki imata v osnovi podobna prepričanja. Strinjata se v stališčih, ki zagovarjajo varnost države, svobodno trgovino, kvalitetno izobraževanje in gospodarsko blaginjo. Med njima ni trenj glede ustavne ureditve države. Njun glavni cilj je enak, in sicer da bi prav njihov kandidat bil izvoljen za predsednika ZDA. Bistvena razlika med njima je v tem, da Demokratska stranka zagovarja bolj aktivno vlogo države v družbi, Republikanska pa je bolj naklonjena avtoritarnemu principu vladanja. Demokrati sledijo levi, liberalni filozofiji, republikanci pa desni, konzervativni opciji. Demokratska stranka se zavzema bolj za pravice srednjega in delavskega razreda, republikanska pa je naklonjena premožnejšemu sloju ameriške družbe. Demokratska stranka zagovarja osebne svoboščine, državljanske pravice in gospodarsko blaginjo za vse, republikanci pa bolj podpirajo interese velikih podjetij in korporacij oziroma zasebnega podjetništva.

Strankarska disciplina v Kongresu odraža specifičnost političnega sistema napram Evropi, saj kongresniki glasujejo v skladu s svojimi načeli in svojo politiko (*policy*), ki ni nujno v skladu s politiko stranke, ki ji pripadajo in jo zastopajo v ameriškem parlamentu. Večinski volilni sistem, po katerem so kongresniki (pa tudi senatorji) izvoljeni, jim neposredno nalaga odgovornost in politične zaveze iz predvolilnih obljub, ki so jih dali volivcem. Ta sistem ne teži k oblikovanju močne, centristične in rigidne politične organizacije evropskega tipa, temveč predstavlja model ohlapne politične grupacije, ki predvideva, da bodo njihovi člani (zaradi lokalnih ali nekih drugih razlogov) imeli različne poglede pri številnih političnih vprašanjih in zato tudi različno glasovali¹³⁹. Sistem je nastavljen tako, da so predstavniki ljudstva v nenehnem stiku z različnimi interesi, ki tangirajo njihovo volilno bazo. Predstavniki interesov so korporacije, interesne skupine itd., ki jih v Kongresu običajno zastopajo poklicni lobisti. Ti interesi postanejo predmet političnega

¹³⁹ Mandat senatorjev traja šest let, medtem ko so predstavniki iz spodnjega doma voljeni na dve leti.

¹⁴⁰ Povzeto po: Ippolito & Walker 1980: 230–231.

boja znotraj Kongresa, v katerem se išče večina za politično podporo za vsak posamezen politični primer (*case*) posebej. Za razliko od Evrope (predvsem Slovenije), politični sistem ZDA omogoča realno uresničitev parcialnih interesov. Predpogoj je dobra organiziranost, program itd. in to brez politične transformacije interesne skupine v politično (parlamentarno) stranko, da bi ta lahko imela dejansko možnost neposrednega vpliva na oblikovanje specialnih (parcialnih) politik (*policies*).

4.2 ZDRUŽENJE AMERIŠKIH UPOKOJENCEV (AARP)

Sedež organizacije AARP je v Washingtonu D.C.¹⁴¹, kjer je sedež vseh pomembnih ameriških zveznih institucij vključno s Kongresom, ki je kot zvezno zakonodajno telo in hkrati vozlišče političnega odločanja tudi stičišče raznoraznih specialnih interesov. Ti specialni interesi, med katere štejemo tudi interese, ki jih predstavlja AARP, si z lobističnimi angažmaji na nivoju Kongresa prizadevajo za uveljavitev svojih programskih ciljev¹⁴². Temeljni programski cilji so od ustanovitve dalje ostali enaki. To so: zagovarjanje in omogočanje neodvisnosti ter ohranjanje dostojnega življenja starejšim, izboljšanje kvalitete življenja za starejše ter vzpodbujanje starejših k aktivnemu življenju¹⁴³. AARP kot ena največjih organizacij civilne družbe v ZDA aktivno participira na političnem polju preko njenih lobistov na Kongresnem griču v obeh domovih ameriškega parlamenta. Interese svojih članov zastopa tako na zveznem kakor tudi na državnem nivoju. Interesi, in politična samopozicija AARP se ujemajo s programskimi izhodišči organizacije, ki se (v ameriškem političnem kontekstu) političnonazorsko uvršča na tisti pol političnega prostora, ki bi ga v Evropi prepoznali kot levega.

¹⁴¹ AARP ima podružnice v vseh zveznih državah vključno z Washingtonom D. C., Portorikom in Deviškimi otoki. AARP ima približno 1800 zaposlenih ter več kot 160.000 prostovoljcev, ki skrbijo, da se programi AARP na terenu izvajajo.

¹⁴² Kot zanimivost naj omenimo, da je samo v Washingtonu D. C. registriranih preko 30.000 lobistov in več kot 1000 think tankov oz. t. i. možganskih centrov.

¹⁴³ Geslo, ki ga AARP uporablja pri tem, se glasi: "To serve, not to be served".

4.2.1 ČLANSTVO AARP-ja

Z več kot 35 milijoni članov je AARP največja neprofitna in nevladna organizacija v Združenih državah Amerike (ZDA), starejših od 50 let¹⁴⁴. Članstvo je odprto za vsakega, ki je starejši od 50 let. Prav tako ni nujno, da je oseba v pokoju¹⁴⁵. Iz teh razlogov se je leta 1999 AARP preimenovala iz Association of American Retired Persons¹⁴⁶ v kratiko tega imena: AARP. Organizacijo AARP je leta 1958 ustanovila upokojena gimnazijska učiteljica Ethel Percy Andrus. Kratica je nastala iz National Retired Teachers Association¹⁴⁷ (NRTA). Ethel Percy Andrus jo je ustanovila že leta 1947 s ciljem širjenja filozofije o produktivni starosti ter ozaveščanju o nujnosti zdravstvenega zavarovanja za upokojene učitelje. Za Američane je bil do leta 1965 sistem dodatnega zdravstvenega zavarovanja nedostopen. Tega leta pa je vlada sprejela program z imenom Medicare, ki zagotavlja zdravstvene usluge starejšim od 65 let. Veliko vlogo pri razvoju sistema zdravstvenega zavarovanja ima ustanoviteljica Andrus, ki je poleg programa dodatnega zdravstvenega zavarovanja starejših, ki so ga na njeno iniciativo vzpostavile mnoge zavarovalnice, razvila tudi druge podobne programe, vključno s popusti na zdravila za starejše, ki veljajo samo za člane AARP.

Organizacija NRTA se je v prvem desetletju svojega delovanja utrdila in uveljavila na celotnem območju ZDA ter hitro prerasla okvire, v katerih je bila ustanovljena. Na pobudo tisočev, ki niso bili upokojeni učitelji in so hoteli koristiti enake ugodnosti kot člani NRTA, je Ethel Percy Andrus ustanovila novo organizacijo, ki bi bila odprta za vse Američane. To se je zgodilo z ustanovitvijo AARP leta 1958¹⁴⁸. Leta 1963 je Andrus ustanovila še mednarodni del AARP, ki se je imenovala Association of Retired Persons International (ARPI)¹⁴⁹. ARPI je imela svoje predstavništvo v Washingtonu D.C. v ZDA in v Lausanni v Švici. ARPI je bila razpuščena šest let po ustanovitvi leta 1969. Njeno delo je prevzela in nadaljevala AARP, ki se je povezovala in sodelovala s programsko sorodnimi organizacijami civilne družbe po vsem svetu s ciljem promoviranja kvalitetnejšega življenja starejših.

¹⁴⁴ Članstvo v AARP predstavlja več kot polovico populacije ZDA, starejših od 50 let. Kljub temu državljanstvo ZDA ni pogoj za članstvo v AARP. Več kot 40.000 članov ni državljanov ZDA.

¹⁴⁵ Pri tem je zanimiv podatek, da je kar 44 % članov AARP zaposleno bodisi polovico delovnega časa bodisi za polni delovni čas.

¹⁴⁶ Ang. Združenje ameriških upokojencev.

¹⁴⁷ Ang. Nacionalna zveza upokojenih učiteljev.

¹⁴⁸ NRTA je danes oddelek znotraj AARP.

¹⁴⁹ Ang. Mednarodno združenje upokojencev.

4.2.2 PROGRAM AARP-ja

AARP je organizacija, ki je prisotna v vseh ameriških zveznih državah. S svojo strukturo in programom skrbi za zaščito interesov svojega članstva in za interese celotne ameriške populacije, starejše od 50 let. AARP v svojem delovanju uporablja programske dokumente, ki jih ažurno dopolnjuje ali spreminja glede na aktualne politične dogodke. Za oblikovanje novih programskih dokumentov oziroma korekcijo obstoječih uporablja ideje in pripombe lastnega članstva in tudi pristojnih organov, ki jih je ustanovila v ta namen. AARP torej ne pozna klasičnega programa, kot ga poznajo politične stranke tako v ZDA kakor tudi v Sloveniji. Organizacija sledi izključno interesom svojega članstva, katere prepozna na osnovi neposredne komunikacije med organizacijo in članstvom ter iz tradicije svojega delovanja in temeljev ameriškega tipa socialne države, osnovanega po drugi svetovni vojni.

Za učinkovitost in realizacijo svojega programa, je AARP v letih svojega delovanja razvila razvejan sistem podorganov, ki usklajujejo in koordinirajo delovanje organizacije in ji omogočajo ažurno odzivanje tako na stanje v družbi v zvezi s politiko socialnega in zdravstvenega varstva na nivoju zvezne vlade kakor tudi na nivojih zveznih držav in njihovih administracij. V ta namen obstajata Fundacija AARP¹⁵⁰ in AARP Servis (ASI)¹⁵¹. Prva je dobrodelna organizacija AARP, katere cilj je ustvariti človeka vredno družbo, ki bo skrbela za ohranitev dostojanstva in kvalitete življenja za populacijo, starejšo od 50 let. Zato Fundacija pomaga pri osveščanju ljudi z različnimi korisnimi informacijami in izobraževanju o kvalitetni starosti. Poleg omenjenega izvaja še razne programe, ki pomagajo starejšim odpravljati težave, na katere naletijo na pravnem in davčnem področju in na drugih nivojih vsakodnevnega življenja. ASI pa je servis, ki članom organizacije zagotavlja najnovejše informacije o delu in aktivnostih AARP, podpira in izvaja programe, ki članom organizacije zagotavljajo popuste v določenih hotelih in motelih, najemih avtomobilov, pri življenskem in zdravstvenem zavarovanju, počitnicah, zabavnih prireditvah in potrošnji nekaterih ostalih dobrin, ki so v življenju starejših pomembni¹⁵².

¹⁵⁰ Ang. AARP Foundation.

¹⁵¹ Ang. AARP Services, Inc. s kratico ASI.

¹⁵² To vključuje tudi članske popuste na določene vrste zdravil, okulistične preglede in okulistično zdravljenje ter pripomočke za oči (očala).

AARP za svoje delovanje pridobiva sredstva iz raznih normativno urejenih virov, s čimer omogoča obstoj, delovanje in razvoj organizacije. Poglavitni vir financiranja predstavljajo članarine številčnega članstva ter sredstva podjetij, ki z donacijami pomagajo organizaciji pri izvedbi njenih programov. Poleg tega so sredstva pridobljena tudi s trženjem publikacij, ki jih AARP izdaja za svoje članstvo, pa tudi širše, s ciljem izmenjave informacij in ozaveščanjem širše javnosti o problemih genegarcije starejših¹⁵³. Člani AARP prejema dvomesečno revijo, ki se imenuje "AARP Magazine" ter "AARP Builten", ki izide vsak mesec razen meseca avgusta. Magazine se ukvarja s potrebami in vsakdanjimi težavami starejše populacije vključno s sistemskimi izzivi, ki jih prinaša bližajoče upokojevanje t. i. baby boom generacije. Builten prinaša redne mesečne novice o stanju na zakonodajnem področju, ki se nanaša na socialno in zdravstveno zavarovanje ter na izvajanje programov, ki se nanašajo na starejše. Kot zanimivost naj omenimo še obstoj časopisa v španskem jeziku "Seguenda Juventud", ki je namenjen vse bolj številčni populaciji hispanskega prebivalstva v ZDA. Vse ostale informacije za širšo javnost so dosegljive preko spletnega naslova organizacije, ki jih objavljajo na straneh www.aarp.org. Vsi strokovni prispevki in publikacije, ki jih AARP objavlja in posreduje javnosti preko svojih informativnih kanalov in ki vsebujejo domače in mednarodne primerjave o problematiki starejših, nastajajo v posebnem Inštitutu za javne politike¹⁵⁴. Vsi izsledki in študije služijo kot osnova za izdelavo konceptov politik AARP, ki jih organizacija zastopa v procesih lobiranja na nivoju zveze in na nivojih posameznih zveznih držav. Poleg Inštituta ima organizacija strokovno logistično podporo še v Raziskovalno informativnem centru AARP, ki je največja knjižnica v ZDA¹⁵⁵ specializirana za področje socialne gerontologije¹⁵⁶. Poleg vsega omenjenega ima AARP kot pomembna nevladna organizacija tudi lastno radijsko produkcijo, katere program dveh radijskih postaj¹⁵⁷ je skoncentriran izključno v interese ljudi, ki so starejši od 40 let. Radio oddaja v angleškem in španskem jeziku, poleg tega pa AARP proizvaja tudi produkte za oblikovanje javnega mnenja o stanju starejše populacije s pomočjo izobraževalnih dokumentarnih filmov in oblikovanjem televizijskih novic o starejših. Poglavitni namen te infrastrukture in hkrati eden temeljnih ciljev AARP je informiranje in izobraževanje mnenjskih voditeljev ter javnosti o problematikah in izzivih starejše

¹⁵³ Proračun AARP letno znaša več kot 600 milijonov ameriških dolarjev.

¹⁵⁴ Originalno ime je "Public Policy Institute".

¹⁵⁵ Znana je po svoji bogati bazi podatkov, ki se imenuje AgeLine.

¹⁵⁶ Gerontologija je veda o starosti.

¹⁵⁷ To sta "Prime Time Radio" in "Mature Focus Radio".

generacije. Z ozaveščanjem javnosti in prepričevanjem tistih, ki sprejemajo odločitve¹⁵⁸ na nivoju zakonodajne in izvršilne veje oblasti, se v politični zavesti vzpostavlja in ohranja klima, ki obe največji stranki prisili, da upoštevata politično pozicijo AARP.

Vsebinsko delovanje, ki predstavlja *raison d'être*¹⁵⁹ ali samo bistvo organizacije AARP najdemo v politikah (policies)¹⁶⁰, ki predstavljajo operacionalizacijo programa. Politike AARP presegajo okvirje 35 milijonskega članstva, saj so člani tudi delavci. To so ljudje, ki živijo sami ali s svojimi družinami, ljudje z različnimi potrebami, različno finančno sposobni itd. AARP oblikuje osnutke politik na podlagi ekspertiz in raziskav, ki jih opravljajo strokovnjaki na Inštitutu za javne politike. Poleg naštetega zbira vse prispevke, ideje in pobude s strani članstva. To običajno poteka na sestankih s članstvom po ZDA, preko telefonskih pogovorov, pisem, elektronske pošte, raziskav ter javnomnenjskih analiz. Na podlagi tako zbranih podatkov (primarnih in sekundarnih) AARP razvija javne politike, ki odsevajo potrebe in interese članstva. Postopek selekcije in oblikovanja politik poteka preko *Nacionalnega zakonodajnega sveta*¹⁶¹ (v nadaljevanju: Svet). Ta Svet je posebno posvetovalno telo organizacije, ki ga sestavlja 25 prostovoljcev, ki selekcionirajo pridobljene podatke. Na podlagi selekcije Svet pripravi predlog politik, ki ga predstavi 21 članskemu Upravnemu odboru AARP (v nadaljevanju: Uprava). Uprava na podlagi predloga Sveta ter ostalih opravljenih raziskav, ekspertiz, povratnih informacij, pogovorov s predstavniki zakonodajne veje oblasti na zvezni in na državnih ravneh, vladnih predstavnikov ter predstavnikov gospodarstva, industrije in političnih analitikov odloči o vsebini in vrstah javnih politik. Ko je proces sprejemanj politik s strani Uprave končan, Javne politike (letno) objavijo v posebni brošuri, ki se imenuje *Knjiga politik*, letno poročilo pa se imenuje *Javne politike AARP*¹⁶² s pripadajočo letnico izida. V krajši verziji izdajajo tudi *Knjigo prioritet*¹⁶³, ki predstavlja krajši oris politik v aktualnem koledarskem letu. Knjiga vsebuje odnos in stališče organizacije do proračunov (zveznega in državnih), davčne politike, dohodkov upokojencev (višina pokojnin in ostalih prispevkov upokojencev), do politike zaposlovanja, do pomoči ljudem z nizkimi dohodki, zdravstvenega varstva (zavarovanja), do dolgotrajnih pomoči na domu, socialnih pomoči

¹⁵⁸ V angleškem prevodu "decision makers".

¹⁵⁹ Fr. Razlog za obstoj.

¹⁶⁰ Množina od policy (ang.) in pomeni politiko(-e) na posameznem(-ih) področju(-ih).

¹⁶¹ *National Legislative Council*.

¹⁶² *Knjiga politik* ali *The Policy Book* z naslovom: *AARP Public Policy* s pripadajočo letnico izida.

¹⁶³ *Knjiga prioritet* ali v originalu *The Priority Book*.

in izobraževanj, do nastanitvene politike (starejših), prevoza, potrošniških in finančnih uslug, vse do ostalih pomembnih vladnih zadev, ki se tičejo interesov ter potreb članstva.

4.2.3 DELOVANJE AARP-ja

Posebnost razvoja ameriškega modela socialnega zavarovanja v primerjavi z evropskim je v tradiciji dojemanja socialne pomoči, ki se je razvijala skozi stoletja in je plod razlike v svetovnonazorskem pogledu na svet v Ameriki in v Evropi. V Ameriki za razliko od Evrope niso poznali plemstva, zato je tudi ni bilo plemiških obveznosti oz. ''*noblesse oblige*'' (LeLoup, 2002: 185). *Noblesse oblige* je bil svetovnonazorski pogled, po katerem so tisti, ki so bili vplivni in premožni¹⁶⁴ imeli nalogo, da pomagajo revnim. V Ameriki pa so okoliščine v razvoju družbe pripeljale do svetovnonazorskega prepričanja, da je vsak odgovoren samo zase. ''Zato ni presenetljivo, da je v 80-ih letih XIX. stoletja, ko je nemški kancler Oto von Bismarck uveljavljal sistem socialne zaščite, kateremu so kmalu sledile tudi ostale evropske države, še zmeraj obstajalo v Ameriki prevladujoče prepričanje, da je revščina privatna in ne javna zadeva¹⁶⁵'' (LeLoup, 2002: 185).

To se je spremenilo v 30-ih letih XX. stoletja med veliko gospodarsko krizo z New Dealom pod vodstvom predsednika Franklina D. Roosevelta. Kongres je leta 1935 sprejel t. i. *Social Security Act* oz. Zakon o socialni zaščiti. Bistvena novost, ki jo je zakon uvedel je bila ta, da je zakon uveljavil program socialne zaščite, ki je zagotavljal mesečno izplačilo upokojencem, nezmožnim za delo in njihovim bližnjim. Program imenovan OASDI¹⁶⁶ je predvideval pridobitev sredstev za izplačevanje pokojnin na osnovi prispevkov zaposlenih, pri čemer je vsak, ki je prispeval v pokojninski sklad imel svoj račun in številko pokojninskega zavarovanja, na kateri so bili zapisani vsi prispevki. S tem so demokrati zagotovili prihodnost socialnemu zavarovanju in preprečili, da bi bodoča republikanska večina v Kongresu in Beli hiši zakon ukinila. Novosti iz tega zakona so bile tudi finančne pomoči brezposelnim v času iskanja zaposlitve. Uvedeni so bili tudi programi, ki niso bili vezani na prispevke posameznikov, temveč so bila sredstva zagotovljena s strani držav in/ali s strani zvezne države. Države in zveza so tako skrbeli

¹⁶⁴ Vplivni in premožni v srednjem veku pa so bili večinoma plemiči.

¹⁶⁵ V tem smislu smo podpoglavju dali naslov ''Razvoj socialne države ameriškega tipa'', saj družbeno-politične okoliščine v ZDA ravno na nivoju definicije revščine kot zasebne zadeve vsako finančno intervencijo države na področje socialne percepirajo kot znak socialne države.

¹⁶⁶ *Old Age Survivors Disability Insurance* ang. - Zavarovanje za primer nezmožnosti v starosti.

za program AFDC¹⁶⁷ (Pomoč družinam z otroki, zaostalimi v razvoju), ki so ga poimenovali *Welfare*, poleg tega pa še programe OAA (*Old Age Assistance*), AB (*Aid to the Blind*) and Aid to the Disabled. Te programe je od leta 1974 dalje financirala zvezna vlada. V 60-ih letih je vlada Lyndona Johnsona napovedala vojno revščini¹⁶⁸ in sprejela *Economic Opportunity Act*,¹⁶⁹ s katerim je posegla v reševanje problema naraščajoče revščine, ki se je pojavila prvič po veliki depresiji v 30-ih letih in II. svetovni vojni. Zakon, ki je zaradi vietnamske vojne, ki se je razplamtela konec 60-ih veljal le kratek čas, je uveljavljal mehanizme, s katerimi so revni dobivali neposredno pomoč od zvezne vlade. Poleg tega je ameriška vlada v letu 1965 sprejela Medicare Act¹⁷⁰, ki je s svojim programom zdravstvenega varstva za starejše (Medicare), za čigar sprejem si je aktivno prizadevala tudi AARP, postavila temelje enemu največjih dolgoročnih javnofinančnih transferjev v ZDA. Poleg programa Medicare je predsednik Johnson v Kongresu uspel pridobiti podporo tudi za program Medicaid, ki je zagotavljal finančno pomoč zvezne vlade tistim slojem prebivalstva, ki finančno niso mogli pokriti stroškov zdravstvenih storitev (LeLoup, 2002: 187). V 70-ih letih so programi socialnega in zdravstvenega zavarovanja v ZDA doživeli razcvet. Tako se je v obdobju desetih letih (od leta 1970 do 1980) delež izdatkov v proračunu povečal iz 33 % na 47 %¹⁷¹. Vojna proti revščini je, kljub velikim izdatkom v zvezi z vojno v Vietnamu in dveh naftnih krizah v 70-ih letih dajala pozitivne rezultate.

To rast je zaustavil Ronald Reagan v skladu s svojo politiko deregulacije, ki se je pričela v 80-ih letih, ko si je prizadeval znižati državne stroške na račun socialne politike¹⁷². Zanimivo pri tem je, da je debata o višini proračuna in obdavčevanju postala poglobljena politična ločnica v 80-ih letih na politični sceni ZDA. Problem, ki je v osemdesetih razgrel ameriški politični prostor, je bilo visoko povišanje stroškov za zdravstveno nego starejših ljudi. Kljub temu, da je veliko državljanov plačevalo dodatno zdravstveno zavarovanje, so bili stroški nastanitve v zdravstvenih ustanovah, ki jih je sofinancirala država še zmeraj zelo visoki. Kongres je v drugi polovici 80-ih sklenil, da reši ta problem

¹⁶⁷ Aid to Families with dependent children.

¹⁶⁸ Vlada Lyndona Johnsona je razglasila vojno proti revščini (*War on Poverty*) leta 1964.

¹⁶⁹ Zakon o ekonomski priložnosti.

¹⁷⁰ Zakon o zdravstvenem varstvu.

¹⁷¹ Finančna sredstva v proračunu za izvajanje določenih socialnih programov so se zvišala iz 65 milijard USD v letu 1970 na kar 267 milijard USD, kar predstavlja 400 % povečanje v obdobju desetih let.

¹⁷² Zanimivo pri tem je, da je Reaganova administracija uspela ukiniti nekaj programov socialnega varstva, nekaj poizkusov ukinitve pa so mu preprečili Demokrati ter vplivne in številne organizacije civilne družbe, med katerimi je bila tudi AARP.

in je skupaj s Senatom predlagal kompromisni predlog zakona, ki je predvideval uvedbo zdravstvenih premij, po katerih bi tisti z nižjimi dohodki plačevali manj, tisti z višjimi pa več. Zakon je bil leta 1987 sprejet in podpisan s strani predsednika Reagana. Zanimivo pri sprejemanju tega zakona je, da je politično razdelil civilno družbo, ki je zastopala interese starejših. AARP je omenjeni predlog zakona podpirala, druga vplivna organizacija, ki predstavlja interese starejših Nacionalni komite za ohranitev sistema socialnega varstva,¹⁷³ pa je temu zakonu ostro nasprotovala (LeLoup, 2002: 199). Z aktivnim lobiranjem je omenjena organizacija dosegla, da sta Kongres in Senat 16 mesecev kasneje, leta 1989 zakon preklicala. Tako je (brez podpore AARP omenjeni organizaciji) padel poskus intervencije v obstoječi sistem zdravstvenega zavarovanja. Podobni dogodki, ki pa so pripeljali do določenih sprememb, so sledili tudi v devetdesetih. Kljub absolutni večini, ki so jo demokrati imeli v Kongresu v začetku 90-ih, tudi demokratiški predsednik Bill Clinton ni mogel speljati reforme zdravstvenega zavarovanja s ciljem zagotoviti zdravstveno varstvo vsem Američanom¹⁷⁴. Cilj njegovega predloga reforme, ki ga je vodila njegova žena Hillary Rodham Clinton, je bil zakonsko prisiliti delodajalce, da zagotovijo zdravstveno zavarovanje za svoje zaposlene, vzpostavitev Nacionalnega sveta za zdravstvo, ki bi nadziral sistem in cene v zdravstvu, v kolikor bi to bilo potrebno (LeLoup, 2002: 189). Reforma je predvidevala razširitev programa Medicare tudi na revne in nezaposlene ter državno sofinanciranje zdravil na recept za starejše, za kar si je aktivno prizadevala tudi AARP. Glede na njeno politično usmeritev, ki je bliže demokratom kakor republikancem je logično, da je Clintonova administracija v predlogu reforme upoštevala tudi interese AARP in starejše populacije, hkrati pa je, kljub pritiskom s strani republikanske večine poskušala nadaljevati tradicionalno demokratiško politiko, ki jo je na socialnem področju začrtal že Franklin D. Roosevelt ter jo nadaljevali Truman in Johnson (demokratiški predsedniki). Proti temu predlogu so ostro nastopili republikanci in s tezo, da hočejo demokrati doseči, da zvezna administracija vzpostavi državni monopol nad zdravstvenim zavarovanjem. S tem so republikanci ustvarili široko koalicijo zavarovalnih korporacij, bolnic in zdravniških združenj, ki so z aktivno medijsko propagando uspeli preprečiti sprejetje te reforme. Posledica nesprejetja reforme zdravstvenega zavarovanja je bil padec podpore Clintonovim demokratom, kar se je

¹⁷³ Nacionalni komite za ohranitev sistema socialnega varstva ali National Committee to Preserve Social Security (Ang.) je vodil James Roosevelt, sin pokojnega predsednika Franklina D. Roosevelta. Omenjena organizacija je tistega leta štela 5 milijonov članov.

¹⁷⁴ V letu 1993 38 milijonov ali 15 % vseh državljanov ZDA ni imelo nikakršnega zdravstvenega zavarovanja.

pokazalo na volitvah leta 1994, ko so demokrati izgubili večino v Kongresu. Republikanci so takoj po volitvah vložili nov predlog zakona o socialnem varstvu, saj so pričakovali, da se bo trend v njihovo podporo nadaljeval tudi v prihodnje in da bo do večje politične polarizacije, katere osnovno vprašanje bo socialno in zdravstveno zavarovanje, bo prišlo tudi na predsedniških volitvah jeseni leta 1995. Predlog republikancev je predvideval vrsto odprav socialnih pomoči¹⁷⁵, s čimer se Clinton ni mogel strinjati. Predlog zakona je bil sprejet v obeh domovih parlamenta, zato je Clinton uporabil ustavno možnost in vložil veto na sprejet zakon. Po predsedniških volitvah 1995, na katerih je Clinton ponovno zmagal, je na republikanskem in demokratskem polu prišlo do spoznanja, da bi bilo za obe strani politično modro sprejet novi zakon¹⁷⁶, zato je prišlo do kompromisnega predloga zakona, ki je pritegnil nekaj demokratskih poslancev in senatorjev. Zakon, ki ga je predsednik Clinton podpisal 22. 8. 1996, je po 61 letih ukinil na zveznem nivoju zagotovljeno pravico do pomoči družinam s prizadetimi otroki (AFDC). Kljub sprejetju tega zakona se je število prejemnikov socialne pomoči znižalo, vendar je bila to predvsem posledica cvetočega gospodarstva v ZDA v 90-ih letih. Ob prihodu recesije v letu 2001 pa je število prejemnikov znatno naraslo. Zanimiv je tudi podatek, da je Clinton ustanovil dvostrankarsko komisijo, ki je leta 1997 podala predloge pokojninske reforme, ki je med drugim predvidevala zviševanje starostne meje za upokojitev¹⁷⁷. Predlog zaradi ustavne obtožbe predsednika Clintona ni bil nikoli predlagan Kongresu v sprejem.

Demokrati so z uspešnim prepričevanjem javnosti igrali na karto strahu pred republikanci, ki bi v primeru prevzema oblasti zmanjšali ali celo ukinili pomoč države na socialnem in zdravstvenem področju. Z izvolitvijo Georga W. Busha za predsednika ZDA leta 2000 pa so tako demokrati kakor tudi republikanci zagotavljali, da ne bodo posegali v pozitivne bilance poslovanja sistema socialnega zavarovanja. Leta 2001 je sistem socialnega zavarovanja predstavljal 23 % vseh zveznih izdatkov. Skupaj s programoma Medicare in Medicaid pa se odstotek povzpne na 48,3 % vseh zveznih izdatkov¹⁷⁸, s tem da ne smemo zanemariti ameriških zveznih držav, ki prav tako izvajajo svoje programe zdravstvenega

¹⁷⁵ Med drugimi spremembami je predlog predvideval odpravo pomoči neporočenim materam in otrokom, ki so se rodili prejemnikom socialne pomoči.

¹⁷⁶ Za republikance je bilo bistveno, da se vsaj delno oklesti del zveznih proračunskih sredstev za socialno zavarovanje, za demokrate pa je bilo pomembno sprejetje zakona, ker je to bila ena od predvolilnih obljub predsednika Clintona.

¹⁷⁷ Eden od predlogov komisije je bil, da se 5 % zneska od prispevkov za socialno zaščito naloži na zasebne račune. Takšen predlog, ki so ga leta 2001 predlagali Republikanci in je doživel ogromno kritik, je bil prvi takšen predlog, ki ga je predlagala ena od vladnih komisij.

¹⁷⁸ V konkretnih številkah znaša cifra izdatkov 798 milijard ameriških dolarjev.

in socialnega zavarovanja. Z 11. septembrom 2001 in dogodki povezanimi z njim pa so se zadeve spremenile. Po tem datumu je nastopilo obdobje ekonomske recesije in napovedi vojne proti terorizmu, kar je zadeve, povezane z vprašanji socialnega in zdravstvenega varstva in vojne proti revščini postavilo v drugi plan. Poleg tega projekcije upokojevanja v prihodnosti napovedujejo drastično povišanje izdatkov za socialno zavarovanje, v kolikor ne bo prišlo do reforme tega sistema¹⁷⁹. Leta 2000 so za enega prejemnika socialnega (pokojninskega) zavarovanja plačevali 3,4 zaposleni, razmerje pa se bo postopoma nižalo in sicer v letu 2030 bo predvideno razmerje 1 : 2,1 v letu 2075 pa samo še 1,9 zaposlenega na enega prejemnika socialnega (pokojninskega) zavarovanja¹⁸⁰.

V maju mesecu 2001 je predsednik Bush ustanovil posebno komisijo, ki se je ukvarjala s predlogom reforme socialnega zavarovanja, tako da bi del sistema privatizirali in s tem omogočili mlajšim zaposlenim, da bi v sistem socialnega zavarovanja plačevali nižje zneske, razliko pa bi vložili tja, kjer bo višji donos. Predsednik tega predloga ni predložil Kongresu v sprejem, saj bi povzročil prevelik politični odpor. Politična klima se je kmalu spremenila, saj je bila vlada po 11. septembru, ki je ob terorističnih napadih v New Yorku in Washingtonu povzročil politični šok, imela visoko javno podporo za izvedbo projekta Vojna proti terorizmu¹⁸¹, ki je ob predpostavki obstoječe gospodarske recesije zahtevala realokacijo finančnih sredstev (v škodo socialnega zavarovanja) v podporo izvedbi tega projekta. Predsednik George W. Bush je v začetku svojega drugega mandata v letu 2005 predlagal spremembo sistema socialnega zavarovanja in naletel na velik politični odpor s strani demokratov in interesnih skupin, med katerimi je bila najbolj aktivna prav AARP. Delovanje organizacije na Kongresnem griču v Washingtonu je torej živahno in permanentno. AARP nenehno spremlja predloge in potek sprejemanja zakonov, za realizacijo in dosego ciljev iz programa pa se povezuje z drugimi nevladnimi organizacijami, s katerimi skupaj tvorijo koalicije in vplivajo na potek zakonodajnega postopka. Poleg tega odvetniki AARP prevzemajo tudi tiste sodne procese, za katere ocenijo, da bi njihova razsodba precedenčno vplivala na sodno prakso v vseh tistih primerih, ki so pomembni s stališča zaščite interesov starejše generacije. Čeprav kot

¹⁷⁹ V letu 1996 je za sistem socialnega in zdravstvenega zavarovanja zvezna administracija porabila 7 % bruto družbenega proizvoda (BDP), po makroekonomskih projekcijah za leto 2030 pa se bo odstotek zvišal na 14 % BDP.

¹⁸⁰ Za primerjavo navedimo, da je po podatkih Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (ZPIZ) Slovenije razmerje med zaposlenimi in upokojenci v letu 2003 znašalo 1 : 1,6 (torej je za enega upokojenca delalo 1,6 zaposlenih). Še v letu 1984 je to razmerje znašalo 1 : 3, do leta 1990 se je znižalo na 1 : 2,3, od leta 1998 pa se je to razmerje še bolj znižalo in pristalo na 1 : 1,7.

¹⁸¹ Ang. War on Terrorism.

organizacija civilne družbe ne more nastopati na volitvah, kljub temu sodeluje v predvolilnih kampanijah kot najpomembnejšem političnem procesu, kjer se za naslednje mandatno obdobje vsakič na novo nariše politični zemljevid in porazdeli politična moč, ki posledično vpliva na vse segmente družbe. V predvolilnih kampanijah AARP spremlja in s svojega interesnega vidika ocenjuje programe posameznih kandidatov in jih predstavlja svojim članom. S tem vpliva tako na članstvo, katero izobražuje in informira o njihovih programsko – življenjskih prioritetah. Hkrati vpliva tudi na programe kandidatov, saj člani AARP s svojo številčnostjo predstavljajo pomembno in nezanemarljivo volilno bazo¹⁸².

AARP je aktivna tudi na mednarodnem področju. Svoj program in poslanstvo širi preko meja ZDA z organizacijo mednarodnih konferenc o problematikah, ki pestijo starejše ter aktivno participacijo na ostalih konferencah in okroglih mizah širom po svetu. Stalna dejavnost je značilna zlasti za seje organov Organizacije Združenih Narodov (v nadaljevanju: OZN), kjer v zavezništvih z drugimi programsko podobnimi organizacijami (podobno kot na nivoju zvezne in državnih administracij v ZDA), državami članicami in specializiranimi agencijami vpliva na sestavo vsebine aktov, ki jih OZN sprejema. Na ta način poskuša AARP svoj program internacionalizirati, promovirati in udejanjiti do te mere, da s pravnim aktom neke naddržavne institucije (npr. OZN) postane zavezujoč za države članice, torej tudi za ZDA. Vse navedeno dokazuje, da je AARP organizacija, ki se upravičeno šteje med vodilne dejavnike civilne družbe v ZDA in tudi drugod po svetu. Je organizacija, ki odpira vprašanja¹⁸³ in jih tudi v skladu s svojimi možnostmi, izvaja.

Poglavitna skrb AARP ostaja osredotočanje na problematiko, ki je povezana s kvalitetno in preskrbljeno starostjo. Ta je sestavljena iz štirih stebrov: pokojnin in prihrankov, zaslužkov, socialne zaščite¹⁸⁴ ter zdravstvenega zavarovanja¹⁸⁵ (<http://www.aarp.org/legislative/elections/>, 26. 4. 2005). Medtem ko sta prva dva stebra (pokojnine in prihranki ter zaslužki) odvisna od vsakega posameznika, kar velja še posebej za prvega, sta socialna zaščita in zdravstveno zavarovanje v večji meri odvisna od državne regulative in sta zato objekt vseh večjih političnih razprav, ki so povezane z

¹⁸² Pri tem je pomembno tudi to, da se starejši v povprečju v večjem številu udeležujejo volitev kakor druge generacijske skupine.

¹⁸³ T. i. *Agenda setting* ali postavljanje dnevnega reda.

¹⁸⁴ Ang.: *Social Security*.

¹⁸⁵ V večini primerov gre za programa Medicare in/ali Medicaid.

ameriškimi javnimi financami. Pokojnine in prihranki so tisti del prihodkov posameznega upokojenca, ki so rezultat njegovih individualnih pokojninskih ali kapitalskih naložb. Zasluzki predstavljajo zasluzke iz dela, ki ga upokojenec opravi z namenom, da si zviša prihodke, ne glede na to, ali je upokojen. Po podatkih ameriškega Statističnega urada za delo¹⁸⁶ je za pripadnike t. i. baby boom generacije značilno, da so v primerjavi s predhodnimi generacijami v manjši meri in v nižjih zneskih vlagali v pokojninske sklade. Poleg tega imajo nepremičnine, v katerih živijo, v številnih primerih pod hipoteko, zato bo veliko ljudi iz omenjene generacije delalo tudi po upokojitvi (<http://www.bls.gov>, 2. 5. 2005). V ta namen nudi AARP vsem starejšim posebne programe, ki jim pomagajo pri iskanju zaposlitve in s tem dodatnega zasluzka, dodatne programe izobraževanj, popustov pri poklicnih prekvalifikacijah ipd.

Prispevke za Socialno zaščito plačuje 96 % vseh zaposlenih v ZDA. Višina prispevka je normativno določena in znaša 12,4 % od bruto plače na zaposlenega, pri čemer polovico zneska oziroma 6,2 % plača delojemalec in 6,2 % delodajalec¹⁸⁷. V letu 2005 je socialno zaščito prejelo 47 milijonov ameriških upokojencev (<http://www.bls.gov>, 2. 5. 2005). Sistem je naravnano tako, da tisti z nižjimi plačami (in posledično nižjimi vplačanimi prispevki) dobijo relativno višje pokojnine kot tisti z višjimi plačami. Razlog je v tem, da imajo tisti z višjimi plačami možnost vplačevanja v dodatne, individualne pokojninske sklade, medtem ko si tisti z nižjimi plačami tega finančno ne morejo privoščiti. Višina pravic iz socialne zaščite je odvisna od let delovne (zavarovalne) dobe, višine vplačanih prispevkov ter starosti ob upokojitvi.

Tako kot socialna zaščita tudi zdravstveno zavarovanje Medicare (v nadaljevanju: Medicare) temelji na prispevkih. Medicare je zvezni program zdravstvenega zavarovanja, ustanovljen leta 1965¹⁸⁸, ki zagotavlja zdravstveno varstvo starejšim od 65 let ter tistim mlajšim od 65 let, ki imajo hujše zdravstvene težave. Program Medicare je sestavljen iz podprogramov A, B, C in D. Prispevke za podprogram A v višini 2,9 % od bruto plače plačajo polovico delodajalci (1,45 %), drugo polovico pa (1,45 %) zaposleni¹⁸⁹.

¹⁸⁶ Ang.: *Bureau of Labor Statistics*.

¹⁸⁷ Prispevki za socialno varnost niso proporcionalni glede na višino plače. Obstaja zgornja meja (cenzus), do katere se plačujejo prispevki. Nad to mejo se prispevki ne plačujejo. Za leto 2005 določena zgornja meja znaša 90.000 \$.

¹⁸⁸ Normativno je utemeljen v Poglavju XVIII. Zakona o socialnem varstvu (*Social Security Act*).

¹⁸⁹ Tako vplačana sredstva so vložena v državne obveznice zvezne vlade ZDA. Donosnost teh obveznic v letu 2003 je bila 6,2 %.

Podprograma B in D (po letu 2005) pa sta financirana s strani proračunskih izdatkov zvezne vlade ter premij, plačanih s strani uporabnikov zdravstvenih storitev (<http://www.aarp.org/bulletin/medicare/Articles/>, 26. 4. 2005). Podprogram A zagotavlja osnovno zdravstveno zavarovanje in vključuje tudi bolnišnično oskrbo. Podprogram B zagotavlja dodatno zdravstveno zavarovanje. Podprogram C vključuje individualno zdravstveno zavarovanje (preko zasebnih zavarovanj) in pravice, ki izhajajo iz njega in so vključene v program Medicare. Podprogram D bo stopil v veljavo leta 2006, ko bo pričel veljati leta 2003 sprejeti Zakon o dopolnitvah zakona o zdravstvenem zavarovanju (MMA)¹⁹⁰. Ta podprogram predvideva proračunsko sofinanciranje zdravil na recepte za upokoјence¹⁹¹ ter nekatere druge novosti znotraj sistema zdravstvenega zavarovanja¹⁹². Zakon so predlagali republikanci. Podprla ga je tudi AARP in s tem oblikovala širši politični konsenz o tem vprašanju. Proti sprejemu zakona so bili demokrati, ki so dokazovali, da zakon, ki predvideva sredstva za zasebne zdravstvene zavarovalnice, s pomočjo katerih bi se te vključile v poslovanje s starejšimi, pomeni začetek konca programa Medicare, saj bodo zasebne zavarovalnice sklepale police samo z najbolj zdravimi zavarovanci, Medicare pa bo ostal obremenjen s hudo bolnimi in siromašnimi, ki si ne bodo mogli privoščiti sodelovanja v načrtu sofinanciranja zdravil na recept (STA, 18. 11. 2003). Poleg omenjenega se v različnih državah (Missouri, Arkansas) pojavljajo tendence po znižanju finančne udeležbe posameznih zveznih držav v programu Medicaid, ali pa privatizacija le tega, za kar se zavzema aktualni guverner Floride¹⁹³. Obstaja tudi primer države Mississippi, ki si prizadeva dvigniti davek na tobak, s čimer bi pridobili sredstva za izvajanje programa Medicaid. V AARP, kljub politično nerazumni potezi podpore republikanskemu predlogu omenjenega zakona, stojijo na stališču ohranitve programov Medicare in Medicaid (ki zagotavlja najnujnejšo zdravstveno zavarovanje 53 milijonom siromašnim, starim in onemoglim Američanom), saj so prepričani, da tudi v primeru znižanja prispevkov za Medicaid država ne bo znižala stroške za zdravstveno varstvo svojih državljanov, temveč bo morala sredstva preusmeriti in porabiti drugje. V takem primeru bi se ljudje brez zdravstvene zaščite in zavarovanja (ki ga sedaj dobivajo v okviru programa Medicaid) v primeru bolezni znašli v lokalnih bolnišnicah, javnih

¹⁹⁰ Ang.: *Medicare Prescription Drug, Improvement and Modernization Act*.

¹⁹¹ Stroške do 275 \$ plačujejo zavarovanci sami, do 2200 \$ krije država v višini 75 % stroškov, med 2200 in 3600 \$ krije zavarovanec sam, od 3600 \$ navzgor pa spet krije država in zasebne zavarovalnice v višini 75 % stroškov.

¹⁹² Pred sprejemom tega zakona so upokoјenci na črno kupovali cenejša zdravila v Kanadi. Ameriška farmacevtska in zavarovalniška industrija sta lobirali za prepoved nakupa zdravil v Kanadi.

¹⁹³ Guverner Floride Jeb Bush je brat aktualnega ameriškega predsednika Georga W. Busha.

hiralnicah in drugih javnih ustanovah. V takšnem primeru bi stroški narasli zaradi številčnosti prejemnikov pomoči v teh institucijah ter predvsem zaradi slabšega zdravstvenega stanja te populacije državljanov. Iz omenjenih razlogov AARP podpira sedanji sistem, ki ohranja zdravstveno stanje ogroženih populacij (starejših in revnih) na (po mnenju organizacije same) še sprejemljivem nivoju (<http://www.aarp.org/bulletin/medicare/Articles/>, 26. 4. 2005).

Natanko 70 let po sprejetju Zakona o socialnem zavarovanju (*Social Security Act*) se ZDA soočajo s prihajajočimi problemi, ki postavljajo obstoječi sistem, ki ga je leta 1935 načrtoval demokratični predsednik Franklin D. Roosevelt, pod vprašaj. Osnovno vprašanje, ki si ga tako strokovnjaki kakor tudi politiki postavljajo je, ali je obstoječi sistem socialnega zavarovanja, v perspektivi finančno dovolj trden, da ob sicer počasnem, a vztrajnem upadanju razmerja med delavno aktivnimi (zaposlenimi) in upokojenimi, absorbira in finančno vzdrži upokojitev skoraj 77 milijonov Američanov, ki so bili rojeni v t. i. povojni *baby boom* generaciji¹⁹⁴. Postavlja se tudi vprašanje financiranja in oblike nadaljnjega obstoja programov zdravstvenega zavarovanja Medicare in Medicaid. Kljub poizkusom reševanja teh vprašanj že v času administracije demokrata Billa Clintona, je problem pokojninske in zdravstvene reforme na dnevni red postavila republikanska večina ob podpori administracije predsednika Georga W. Busha.

Demografske analize kažejo trend zniževanja razmerja med aktivnimi in upokojenci v škodo zaposlenih. Po predvidevanjih zveznega Statističnega urada za delo¹⁹⁵ se bo do leta 2041 razmerje med zaposlenimi in upokojenimi znižalo iz sedanjih več kot tri zaposlene na enega upokojenega na dva proti ena¹⁹⁶ (<http://www.bls.gov>, 2. 5. 2005). Sredstva, ki jih zaposleni vplačujejo v pokojninski sklad, so vložena v zvezne državne obveznice, ki v povprečju trenutno prinašajo 6 % rast. Za vsa sredstva, naložena v obveznice, odgovarja in jamči zvezna vlada, ki izplačuje pokojnine upravičencem. Analitiki ocenjujejo, da bo razmerje med izdatki za pokojnine ter tekoča sredstva, ki jih zaposleni mesečno odvajajo od plače v pokojninski sklad in so trenutno višja od izdatkov za pokojnine, izenačeno okrog leta 2017.¹⁹⁷ Po tem letu bodo zaradi velikega števila upokojencev sredstva za

¹⁹⁴ Baby boom generacija je povojna generacija, rojenih med letoma 1946 in 1964.

¹⁹⁵ *Bureau of Labor Statistics* (<http://www.bls.gov>, 2. 5. 2005).

¹⁹⁶ Za primerjavo naj ponovimo, da je bilo v Sloveniji v letu 2004 razmerje 1,6 zaposlenega na enega upokojenega.

¹⁹⁷ Po podatkih CBO pa leta 2020.

sistem socialnega zavarovanja črpana iz glavnice in ne več iz obresti, kar bo velik strošek za državo, ki garantira in izplačuje socialno zavarovanje. Po predvidevanjih naj bi kapitalske rezerve iz socialnega zavarovanja pošle leta 2041. Od takrat dalje bodo (ob predpostavki, da sistem ostane nespremenjen) tekoči prilivi s strani zaposlenih predstavljali samo še 74 % sredstev, potrebnih za mesečna izplačila socialnega zavarovanja.

S ciljem preprečitve javnofinančne krize v prihajajočih obdobjih se poraja mnogo rešitev, ki bodo imele vpliv ne samo na izdatke zaposlenih ter prejemke upokojenih, temveč tudi na makroekonomsko situacijo v celotni državi in posledično, globalno gledano, tudi za svetovno ekonomijo¹⁹⁸. Med različnimi pogledi na rešitev iz omenjene situacije najdemo zamisli kot so: zvišanje cenusa, do katerega se plačujejo prispevki iz sedanjih 90.000 \$ na 140.000 \$, na kar zagotovo ne bi pristali Republikanci, ki oponirajo obdavčitvi tistih z višjimi prejemki, druga možnost je zvišanje prispevne stopnje iz sedanjih 6,2 % na 6,45 % (za delodajalce in delojemalce). Nasprotniki te ideje opozarjajo, da bodo v tem primeru zaposleni odvajali manj za prostovoljno pokojninsko zavarovanje, kar lahko spet negativno vpliva na investicijsko politiko. Obstaja tudi predlog rešitve, po kateri bi postopoma, do leta 2083 zvišali prag upokojitve za polno pokojnino na 70 let starosti. Druga varianta je zvišanje števila let delovne dobe, potrebnih za pridobitev polne pokojnine. Busheva administracija je na podlagi poročila, ki ga je pripravila Komisija za socialno zavarovanje spomladi 2001 (torej pred dogodki, povezani z 11. 9. 2001 v New Yorku in Washingtonu), podala predlog sprememb, ki predvideva možnost, da zaposleni, ki še niso dopolnili 55 let starosti, 4 % od celotne (bruto) plače (kar znaša skoraj četrtino sedanjih prispevkov za socialno varnost)¹⁹⁹, nakažejo na posebne, zasebne račune. Sredstva na tem zasebnem računu bi se predvidoma oplojevala na prostem trgu in bi se vlagala v vrednostne papirje, s čimer bi ob pogoju višje donosnosti zapolnili predvideno finančno vrzel v sistemu socialnega zavarovanja. V začetni fazi bi prišlo do velike finančne luknje, saj bi del sredstev, ki bi bila odvedena na privatne račune povzročila manjko pri prihodkih, kar bi v naslednjih 50 letih morala zapolnjevati vlada z

¹⁹⁸ Na tem mestu mislimo predvsem na spremembo v konkurenčnosti ameriškega gospodarstva v primeru zvišanja prispevnih stopenj ali davkov, po drugi strani pa, posledično, znižanja sredstev, ki bi jih zaradi morebitnega zvišanja davkov državi zaposleni investirali v zasebne investicijske pokojninske sklade. To bi imelo za posledico nižanje investicij v proizvodnjo, ter nižji BDP ter v končni fazi (kot najbolj črn scenarij) gospodarsko stagnacijo. V tem smislu je bila Busheva izjava, da bo "razmislil o vsaki rešitvi razen o višanju prispevkov", razumljena kot potrjevanje tradicionalne republikanske politike, ki stremi k čim manjši obremenitvi kapitala (<http://www.aarp.org/bulletin/socialsec/>, 26. 4. 2005).

zadolževanjem. Posamezniki bi omenjena sredstva nalagali v vrednostne papirje v dobri veri, da bodo donosi dovolj visoki, da bodo v prihodnosti pokrili stroške vzdrževanja sistema socialnega varstva.

Stališče AARP do predloga pokojninske reforme in uvajanja zasebnih računov se od vladnega razlikuje v samem pristopu, v AARP namreč ne nasprotujejo uvedbi zasebnih računov. Razlika je v tem, da administracija predlaga t. i. *model Carve-outs*, ki predvideva zasebne račune znotraj sistema socialnega varstva. AARP pa zagovarja nedotakljivost obstoječega sistema socialnega varstva, saj zagovarjajo model, po katerega bi se zasebni računi uvedli kot nadgradnja (t. i. *Add-on model*). Ne strinjajo se s predlogom o povišanju starostne meje za upokojitev ter vladnim poskusom, da bi zmanjšali pravice iz sistema COLA²⁰⁰. AARP podpira predlog o univerzalnem socialnem sistemu, kjer bi vsi delili pravice in obveznosti²⁰¹. Podpira tudi predlog, da se del sredstev, ki se sedaj vlagajo v obveznice države, vloži na prostem trgu, s čimer bi dosegli višji donos²⁰² (<http://www.aarp.org/bulletin/socialsec/>, 26. 4. 2005). Zaradi tega stališča doživljajo, skupaj z demokrasko manjšino v Kongresu, močne napade z vladne strani ter s strani republikanske večine. Pri tako občutljivem političnem vprašanju je interes Republikancev pridobiti politično podporo vsaj dela demokraskke strani ter organizacij civilne družbe (npr. AARP kot največje upokojenske organizacije), ki imajo vpliv na volilno telo. S tem bi zagotovili delni nacionalni konsenz in tako ne bi tvegali negativnih političnih posledic po sprejemu zakona, ki bi bil podprt s takšno strukturo večine v Kongresu²⁰³. AARP je v podkrepitev svojega stališča marca 2005 opravila raziskavo mnenja svojih članov in ugotovila, da bi 60 % njenih članov nasprotovalo uvedbi zasebnih računov, 46 % članov pa bi uvedbi zasebnih računov izrazilo nasprotovalo. Po tej raziskavi bi samo 29 % članov AARP uvedbo zasebnih pokojninskih računov podprlo

¹⁹⁹ Celotna sredstva za socialno varnost znašajo 12,4 %.

²⁰⁰ COLA – Cost-of-living adjustment – sistem za zagotavljanje pravic iz popustov na podlagi valorizacije osnovnih življenjskih stroškov za cca. 48 milijonov upravičencev, ki imajo, zaradi svojega socialnega položaja, nizko kupno moč.

²⁰¹ AARP podpira predlog, ki predvideva, da bi v sistem socialnega zavarovanja vključili do 90 % vseh zaposlenih v ZDA.

²⁰² Donos državnih obveznic je v letu 2004 znašal 6 %.

²⁰³ Z namenom oblikovanja javnega mnenja v prid podpori uvedbe zasebnih pokojninskih računov je zvezna administracija objavila, da bo angažirala lobistično skupino "*America Next*", ki bo javnost prepričala o zmotnem stališču AARP do uvajanja zasebnih pokojninskih računov. Na ta način bo zvezna administracija poskušala vplivati na preoblikovanje javnega mnenja z napadom na oblikovalce javnega mnenja (<http://www.aarp.org/socialsec/>, 26. 4. 2005).

²⁰⁴ (<http://www.aarp.org/research/reference/memberopinions/>, 3. 5. 2005). Politika AARP (policy) se na tem problemu (issue) ne odraža samo na podlagi mnenja članov, temveč sledi programskim izhodiščem, ki temeljijo na principu kolektivnega zbiranja in porabe sredstev socialnega zavarovanja. Model, ki ga predlaga vlada, pa sledi individualnemu principu, pri čemer brani privilegije bogatega sloja, katerega prispevki bi s to reformo prešli na zasebne račune. Na ta način bi v starosti dobivali višje premije kakor manj premožni. Hkrati bi manj prispevali v skupni (kolektivni) sistem socialnega zavarovanja, s čimer bi vlada zaradi likvidnostnih težav sklada socialnega zavarovanja uveljavljala razloge za postopno zamenjavo (ukinitve) obstoječega sistema socialnega zavarovanja in njegovo nadomestitev z individualnim modelom, ki temelji na popolnoma zasebnih računih. Zaradi bojazni takega scenarija, ki bi odpravil obvezni pokojninski model, katerega temelje je postavil Franklin D. Roosevelt v tridesetih letih prejšnjega stoletja, AARP nasprotuje uvedbi zasebnih pokojninskih računov, ki bi posegla v obstoječo strukturo izdatkov v sistemu socialnega zavarovanja, ki je v osnovi temeljil na principu kolektivnosti in solidarnosti (<http://www.aarp.typepad.com/socialsecurity/>, 26. 4. 2005).

Ne glede na razplet v prihodnosti in na obstoječo politično debato okrog uvajanja zasebnih pokojninskih računov je z vidika dosežene civilizacijske stopnje v dvajsetem stoletju nedvomno jasno, da bi socialno zavarovanje lahko odigralo vidnejšo vlogo pri zagotavljanju socialnega standarda. Ali kot je dejal Eugene Steuerle, raziskovalec na Urban Institute v ZDA: "Socialno zavarovanje mora biti, ne glede na uvedbo ali ne-uvedbo zasebnih pokojninskih računov, prvenstveno osredotočeno na starejše ter na tiste, ki so socialne pomoči resnično najbolj potrebni". To pa je cilj in hkrati *raison d'être* vseh organizacij, ki se s temi problemi ukvarjajo, vključno z AARP.

²⁰⁴ Ista raziskava je pokazala, da v primeru, da so anketiranci seznanjeni s posledicami uvedbe zasebnih računov, nasprotovanje njihovi uveljavitvi naraste na 70 % anketiranih članov.

5 PRIMERJAVA DeSUS-a IN AARP-ja

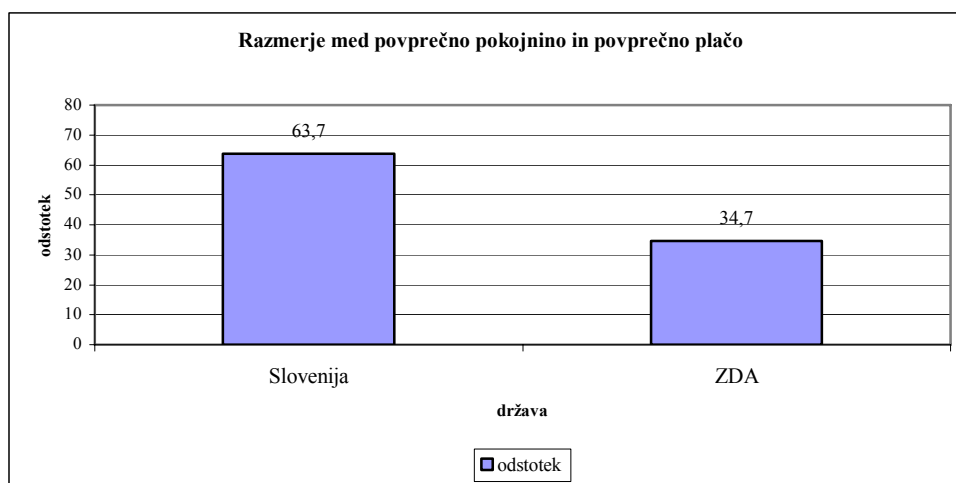
Kljub politično sistemski različnosti med Slovenijo in Združenimi državami Amerike obstajata dve programsko podobni organizaciji, katerih volivci in člani so večinoma upokojenci ali starejši od 50 let. Obe organizaciji sta nastali z namenom zagovarjanja in zaščite interesov starejših in upokojencev. Vendar ta cilj dosejata po različnih poteh. DeSUS ga dosega neposredno na nivoju zakonodajne in izvršilne veje oblasti, AARP pa posredno z vplivanjem na vse tri veje oblasti. Pri uveljavljanju svojih interesov mora AARP bolje organizirati kar zadeva strokovne ekspertize in prepričevanjem ostale politične javnosti, saj je primorana gledati tako na interes, ki ga zagovarja (interes starejših), kakor tudi na interese tistih, ki jo bodo v njenih projektih podprli. Pri tem mora angažirati ves intelektualni in organizacijski potencial, kot so inštitut AARP, knjižnica AARP, radio AARP, članstvo, publikacijsko dejavnost, lobiste in ostale vzvode, ki vplivajo na javnost in odločevalce. Pri tem mora vse te mehanizme neprestano izboljševati in slediti vsem relevantnim političnim dejavnikom na zvezni in (državnih) lokalnih ravneh. Njena politična moč se mora neprenehoma obnavljati tako na nivoju zakonodajne in izvršilne veje oblasti kakor tudi na nivoju sodne veje oblasti.

Za razliko od interesne skupine AARP, lahko politična stranka DeSUS (kot vladna in koalicijska stranka) v okviru razmerja političnih sil v državi uveljavlja svojo voljo skozi koalicijsko pogodbo in mehanizme političnega trgovanja znotraj vlade in parlamenta. Ta način je v primerjavi z delovanjem AARP lažji, saj ne zahteva toliko strokovnega in intelektualnega potenciala organizacije. Njeni parlamentarni predstavniki so namreč soodločevalci ne samo v zadevah, ki se neposredno tičejo starejših in upokojencev, temveč tudi vseh ostalih zadev, za katere je potrebna parlamentarna in vladna (koalicijska) večina. To stranki omogoča maneverski prostor, znotraj katerega obstajajo možnosti za doseganje političnih kompromisov v zameno za doseganje parcialnih interesov v funkciji reelekcije na prihodnjih parlamentarnih volitvah. Njena funkcija je zaradi narave politične stranke širša. Posledično tudi program obsega področja, ki niso neposredno povezana s problematiko starejših oziroma upokojencev. Sistemsko razliko med obema organizacijama lahko definiramo tako, da AARP označimo kot *policy* dejavnik, medtem ko DeSUS označimo kot politični (*political*) dejavnik.

Podobnosti med AARP in DeSUS-om v političnem smislu opozarjajo na samopercepcijo in svetovnonazorsko pozicioniranje obeh organizacij na tisti pol političnega prostora, ki bi ga v Evropi generalno prepoznali kot levega. Ob tem naj poudarimo, da sta v procesu pokojninskih reform obe organizaciji nastopili proti uvedbi čileanskega pokojninskega modela²⁰⁵, ki ga je Sloveniji kot model pokojnske reforme ponujala Svetovna Banka in Mednarodni denarni sklad (*IMF*), v ZDA pa ga je v okviru predloga reforme, ki bi predvideval uvedbo zasebnih pokojninskih računov v okviru naložb sistema socialne varnosti, predlagala zvezna republikanska vlada.

Bistvo prizadevanj obeh organizacij je zagotoviti možnost dostojnega socialnega standarda za čas upokojitve posameznika. Pri tem si organizaciji prizadevata za čim višji finančni prispevek iz državne (zvezne) blagajne, ki je v Sloveniji za obstoječe upokojence edini vir dohodka. V ZDA obstaja možnost, da poleg sistema socialnega zavarovanja²⁰⁶ posamezniki prejemajo premije iz že obstoječih zasebnih pokojninskih skladov. Zaradi te systemske razlike so pglavitna prizadevanja DeSUS-a usmerjena v spremljanje zakonske formule za izračun višine pokojnin²⁰⁷ in eventualne spremembe tega člena zakona v primeru večjih zaostankov povprečnih pokojnin s povprečnimi plačami (Graf št. 5.1).

Graf 5.1: Razmerje med povprečno pokojnino in povprečno plačo v Sloveniji in ZDA v letu 2004.

Vir: Finance, 30. 3. 2005, Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje

²⁰⁵ V Čilu so t. i. *Čileanski pokojninski model* uvedli leta 1981.

²⁰⁶ Ki ga izplačuje država.

²⁰⁷ 150. člen ZPIZ.

Pri tem je zanimiva primerjava z ZDA, kjer v povprečno pokojnino (v primerjavi s povprečno plačo) niso zajete vse prej omenjene pokojnine, ki jih posamezniki prejemajo iz naslova prispevkov v zasebne pokojninske sklade.

6 PRISPEVEK DeSUS-a V SLOVENSKI POLITIČNI KONTEKST

Demokratska stranka upokojencev Slovenije – DeSUS je že skoraj desetletje (od leta 1996) prisotna v Državnem zboru kot samostojna poslanska skupina²⁰⁸ in 13 let kot politična stranka, ki ima v najvišjem zakonodajnem telesu države svoje predstavnike.

V tem času je ne glede na svojo velikost, odigrala pomembno vlogo v slovenskem političnem prostoru in tudi zunaj njega. Nedvomno je najpomembnejšo vlogo odigrala v drugi polovici 90-ih let pri sprejemanju pokojninske reforme, ki je stopila v veljavo leta 2000. Pred reformo in po njej je vseskozi imela pomemben vpliv na makroekonomski položaj države, saj je kot vladna stranka imela možnost iskanja najugodnejšega modela za usklajevanje pokojnin s plačami. Kljub temu je po načelu medgeneracijskega sporazuma do volitev leta 2004 iskala najugodnejše rešitve, ki so temeljile na ohranitvi makrofinančne stabilnosti v državi, s čimer je Slovenija lahko vstopila v t. i. "čakalnico" za evro oziroma sistem ERM II. Sprememba zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju iz leta 2005 pa omogoča takšno usklajevanje pokojnin, ki lahko ogrozi makroekonomsko situacijo v državi in predvidene roke za prevzem evra. To pozicijo ji je omogočila politična konstalacija sil po volitvah jeseni 2004, ko je stranka izkoristila t. i. izsiljevalski potencial in vstopila v vlado, v kateri sama zagotavlja tiste glasove, ki ji manjkajo do absolutne večine v parlamentu. DeSUS je v petnajstih letih prehodil pot od izvenparlamentarne stranke, stranke, ki je igrala vlogo "mediatorja" v koaliciji med LDS-om in SLS-om (v mandatu 1996–2000), do opozicijske stranke (pol leta v letu 2000 v času Bajukove vlade). V mandatu 2000–2004 je igrala vlogo konstruktivne koalicijske stranke v koaliciji z LDS-om, ZLSD in SLS-om, pri čemer ji je uspelo spremeniti ustavni člen in vriniti v ustavo pravico do pokojnine.

Pojav DeSUS-a na političnem polju Slovenije pa ni ostal brez odmeva. Stranka mladih Slovenije (SMS) je idejo za ustanovitev našla v obstoju DeSUS-a, kot stranke zagovornice interesov določene populacije, vezane na generacijo. Po letu 1996, ko je DeSUS-u uspel preboj v parlament, je to leta 2000 uspelo le še SMS-u²⁰⁹. Prav tako so po

²⁰⁸ Oziroma kot politična stranka, ki je na volitvah prestopila parlamentarni prag in ustanovila lastno poslansko skupino v Državnem zboru.

²⁰⁹ Stranka mladih Slovenije (SMS) je na volitvah jeseni 2004 izpadla iz parlamenta. Na teh volitvah se v parlament ni uspelo uvrstiti nobeni novi izvenparlamentarni stranki.

zgledu DeSUS-a na Hrvaškem ustanovili Hrvaško stranko upokojencev²¹⁰ (HSU), ki je na parlamentarnih volitvah leta 2003 prestopila parlamentarni prag s tremi poslanci. Ta stranka je z vstopom v parlament postala pomemben politični dejavnik²¹¹, saj je s takrat največjo hrvaško stranko, tj. Hrvaško demokratično zvezo²¹² (HDZ), podpisala pogodbo o sodelovanju in ji zagotovila absolutno večino v hrvaškem parlamentu²¹³.

Prav tako je ravnal DeSUS po volitvah 2004, ko je vstopil v nenaravno koalicijo s strankami desnega centra (SDS, Nsi in SLS) in prevzel resor obrambnega ministrstva, ki je programsko nekompatibilen in nima direktne politične povezave z interesi upokojencev. S tem se je politično repozicioniral iz levega političnega pola, kamor je do tedaj programsko, zgodovinsko in po političnih dejanjih spadal. Interes DeSUS-a se je od volitev 2004 premaknil od želje po participaciji pri oblasti v željo po oblasti. Bistvena razlika je v dojetanju lastne politične percepcije, iz česar lažje razumemo prevzem obrambnega resorja in izvolitev neupokojenca za predsednika stranke. Želja po participaciji pri oblasti namreč pomeni, da si stranka prizadeva imeti vpliv na (izvršilno) oblast, s čimer bo nadzorovala in zaščitila svoje interese. Željo po oblasti pa razumemo kot željo klasične parlamentarne stranke, ki si prizadeva osvojiti oblast in pri tem nagovoriti čim širši krog ljudi. Na tej točki pa interesi posamezne populacije (generacije) postanejo sekundarnega političnega pomena.

Samo politično preživetje DeSUS-a je postavljeno pod vprašaj. Prvi odgovori bodo dani na lokalnih volitvah leta 2006, na prihodnjih parlamentarnih volitvah, predvidoma 2008, pa bo znano, kako so volivci DeSUS-a sprejeli vstop v koalicijo desnega centra ter kakšni bodo rezultati spremembe pokojninskega zakona. Pri tem bodo odločilne tudi politične teme, ki se bodo do konca mandata odpirale (konceptualne, ideološke, zgodovinske, makrofinančne, evropske itd.) ter kakšna bo morebitna nova pozicija DeSUS-a. Postavilo se bo vprašanje, ali lahko stranka nagovarja isto volilno telo ne glede na spremembe političnega pola. Če bodo odgovori na ta vprašanja pozitivni, bomo lahko govorili o novi kvaliteti dela slovenskega volilnega telesa (neobremenjenega z ideologijo). Nenazadnje se

²¹⁰ Hr.: *Hrvatska stranka umirovljenika* (HSU).

²¹¹ Na hrvaških lokalnih volitvah, ki so potekale 15. 5. 2005, je Hrvaška stranka upokojencev (HSU) dosegla znatno boljši rezultat kot na predhodnih volitvah, saj je bilo na njeni listi izvoljenih 39 občinskih svetnikov, v primerjavi z devetimi, ki so bili izvoljeni na lokalnih volitvah leta 2001. Indeks uspeha je tako znašal 433, s čimer se je stranka trdno zasedla v hrvaškem političnem prostoru, kar nakazuje, da ima realne možnosti za ponoven vstop v parlament na naslednjih parlamentarnih volitvah.

²¹² Hr.: *Hrvatska demokratska zajednica* (HDZ).

nam postavlja še vprašanje, ali lahko stranka, ki je s pokojninsko reformo in tekočimi spremembami pokojninskega zakona zagotovila sedanjim upokojencem relativno dober standard²¹⁴, nagovarja populacijo mladih, do katere nima izoblikovane politike (*policy*). Glede na trenutno gospodarsko recesijo, ki vlada v Evropi in drugod po svetu, lahko ocenimo, da obstaja možnost, še posebej ob političnih pritiskih koalicijske stranke DeSUS-a po zviševanju pokojnin upokojencem, da na političnem prizorišču Slovenije pride do medgeneracijskega konflikta.

Glede na spremembo politične pozicije, preteklih dejanj in poskusom zamenjave (oziroma širitve) volilnega telesa ter sprememnenih okoliščin, je lahko DeSUS na naslednjih volitvah prepoznan kot stranka, ki je izgubila svoje temeljno poslanstvo – skrbeti za interese upokojencev in za medgeneracijsko solidarnost.

²¹³ Hrvaški Sabor.

²¹⁴ Še posebej v primerjavi z upokojenci v drugih republikah nekdanje Jugoslavije ter ostalih državah nekdanjega vzhodnega bloka.

7 ZAKLJUČEK

Vsak politični kontekst je unikum *per se*²¹⁵, ki je težko primerljiv z drugim kontekstom. Razlogi za njegovo posebnost tičijo v zgodovinskih, kulturnih, verskih in drugih dejavnikih, ki so pomembno sooblikovali njegovo naravo. Kljub konceptualno enakemu političnemu sistemu (npr. demokratični politični sistem) obstaja širok diapazon variacij tega sistema. Med drugimi obstajata tudi slovenski in ameriški model.

Kljub razlikam med sistemi je medsebojna primerjava izvedljiva, v kolikor primerjamo možnosti delovanja subjektov znotraj primerjanih sistemov. Takšna sekundarna primerjava omogoča vpogled v različna stanja subjekta in njegovo pot od izraženega interesa do njegove realizacije (cilja). V nalogi smo prikazali prav to. Primerjali smo predstavnico slovenskega političnega konteksta, slovensko politično stranko, nosilko interesa upokojencev, z ameriško interesno skupino, predstavnico ameriškega političnega konteksta, ki prav tako predstavlja enak interes, to je interes starejših od 50 let in upokojencev. Obe različni organizaciji sta nastali zaradi enakega razloga in težita k enakemu cilju (socialni varnosti starejših in upokojencev). Pokazali smo, da je ta ideja živa ne glede na obliko političnega sistema in lahko deluje v obliki politične stranke (direktna parlamentarna in vladna participacija) ali pa v obliki interesne skupine (indirektna parlamentarna in vladna participacija).

Prednosti angažmana s pomočjo politične stranke ocenjujemo predvsem kot možnost neposrednega uveljavljanja interesov, vpetost v tokove političnih informacij ter možnost vplivanja na postavljenje političnega dnevnega reda²¹⁶ preko vzvodov parlamenta ali koalicije ter izvršilne veje oblasti (vlade). Slabosti tega modela vidimo v možnosti izpada iz parlamenta, pri čemer izgubi vso dotedanjo politično moč. Poleg tega lahko politična stranka v znotrajfrakcijskih bojih opusti program, ki predstavlja samo določeno skupino, in prične nagovarjati širše volilno telo, ali pa poskuša le še ostati na oblasti in sprejemati takšne odločitve, ki niso povezane v skladu s programom stranke ali interesi volilnega telesa, kljub temu pa ji kratkoročno omogočajo ohraniti politični položaj. V tem primeru postane omenjeni interes sekundarnega pomena. Prednosti interesne skupine pa lahko označimo kot zavezanost enemu interesu, pri čemer je možnost, da ta skupina radikalno

²¹⁵ Slo.: Za sebe.

spremeni programska izhodišča, minimalna. Takšna organizacija, sicer mora nenehno vzdrževati svoje intelektualne in profesionalne resurse, vendar obstaja manjša verjetnost, da bi nenadoma izgubila politično moč, ki jo je izgradila, kakor je to možno pri političnih strankah. Pomanjkljivost interesnih skupin je ta, da težje vpliva na postavitve dnevnega reda ter težje sklepa politične kompromise kakor politična stranka, ki v parlamentu odloča o vseh stvareh in ne samo o parcialnem interesu.

Prav zato so tudi programi političnih strank napisani splošno, da zajamejo vse aspekte življenja. Tudi program DeSUS-a deloma sledi temu konceptu, vendar kljub temu daje poudarek na interes upokojencev. Zato bi lahko domnevo, ki govori o tem, da politični program Demokratične stranke upokojencev Slovenije nagovarja vse generacije volivcev in ne samo upokojene generacije, dokumenti AARP pa izključno populacijo starejših ter tiste, ki se ukvarjajo z njenim delovanjem, deloma potrdili in deloma zavrgli.

V programu stranke DeSUS-a najdemo tudi elemente vseh klasičnih političnih ideologij, med katerimi izstopajo elementi socialistične ideologije. Tudi analiza delovanja DeSUS-a v parlamentu je pokazala, da stranka v praksi sledi temu svetovnemu nazoru, zato lahko sprejmemo domnevo, ki govori o tem, da se Demokratična stranka upokojencev Slovenije na kontinuumu levo – desno uvršča med leve stranke, AARP pa se v dvopolnem ameriškem sistemu uvršča na demokratiški politični pol. Za AARP je značilno, da svetovnonazorsko pripada tistemu polu ameriške politike, ki bi bila v primerjavi z evropsko politično prakso primerljiva s politično levico. Te ideje pa so (v ameriškem kontekstu in na ameriški način) bližje demokratiški kakor republikanski stranki.

Kot izrazito leva stranka je (do volitev jeseni 2004) nedvomno pripomogla k učvrstitvi levega pola slovenske politične scene ter s političnim kompromisom v procesu sprejemanja nove pokoninske reforme v mandatu 1996–2000 izpolnila velik del takratnih programskih izhodišč, vendar ne v celoti. Ta prizadevanja je nadaljevala in uresničevala tudi v mandatu 2000–2004. AARP pa je kot interesna organizacija zagovarjala in predstavljala izključno parcialne interese, pri čemur je v procesu odločanja sodelovala tako z demokrati kakor tudi z republikanci. Zato lahko domnevo, ki govori o tem, da je Demokratična stranka upokojencev Slovenije s svojo intervencijo v slovenski politični

²¹⁶ T. i. *Agenda Setting*.

prostor okrepila levi pol slovenske politične scene, tako da je z izsiljevalskim potencialom, ki ga je imela kot koalicijska stranka v mandatu 1996–2000, dosegla spremembe pokojninske reforme v skladu s svojimi programskimi usmeritvami, medtem ko AARP uresničuje politične cilje, ne da bi krepila katerega od političnih polov v ZDA, skoraj v celoti potrdimo.

Povprečni volivec DeSUS-a je rojen pred letom 1945 in je upokojen. Uvršča se v srednji oziroma delavski razred, njegovi prihodki pa nekoliko presegajo najnižjo pokojninsko osnovo za polno delovno dobo. Podobna struktura je tudi v okviru članstva AARP, ki je organizacija, odprta za članstvo, starejše od 50 let (rojene pred letom 1945), zato lahko domnevo, ki govori o tem, da je Demokratična stranka upokojencev Slovenije stranka, ki jo volijo izključno upokojenci in je po strukturi volivcev enaka članstvu Ameriškega združenja upokojencev (AARP), v glavnem potrdimo. Govorimo namreč o povprečnem volivcu, podatki o volilnem telesu DeSUS-a kažejo, da je del volilnega telesa DeSUS-a rojen tudi po letu 1945.

8 LITERATURA IN OSTALI VIRI

LITERATURA

1. Bobbio, Norberto (1995): Desnica in levica. Razlogi in pomeni političnega razlikovanja. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
2. Della Porta, Donatella (2003): Temelji politične znanosti. Založba Sophia, Ljubljana.
3. Cvetko, Aleksej (2000): Pravice iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja po novem zakonu in Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Bonex založba, Ljubljana.
4. Fink-Hafner, Danica (2001): Politične stranke. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
5. Freedon, Michael (2003): Ideology: A Very Short Introduction. Oxford University Press, New York.
6. Grad, Franc (1996): Volitve in volilni sistemi. Inštitut za javno upravo, Ljubljana.
7. Grad, Franc, Kavčič, Igor, Ribičič, Ciril, Kristan, Ivan (1999): Državna ureditev Slovenije. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
8. Hinich J., Melvin & Munger C., Michael (1994): Ideology and the Theory of Political Choice. The University of Michigan Press, Michigan.
9. Ippolito S., Dennis, Walker G., Thomas (1980): Political Parties, Interest Groups and Public Policy. Group Influence in American Politics. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey.
10. Johnson W., Charles (2000): How our laws are made. U. S. Government Printing Office, Washington, D. C..
11. Krašovec, Alenka (2000): Moč v političnih strankah. Odnosi med parlamentarnimi in centralnimi deli političnih strank. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
12. Kropivnik, Samo (1998): Slovenski volivci v geografskem, družbenem in ideološkem prostoru, Analize volitev v letih 1990 in 1992. Znanstvena knjižnica, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
13. LeLoup, Lance T., Shull, Steven A. (2002): The President and Congress. Collaboration and Combat in National Policymaking. Longman, New York.

14. Lešnik, Avgust (2000): Od despotizma k demokraciji. Razvoj ustavnosti in parlamentarizma. Založba Modrijan, Ljubljana.
15. Lukšič, Igor (ur.) (2000): Nova socialdemokracija – opredelitve in kontroverze tretje poti (zbornik). Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
16. Machiavelli, Niccolo (2003): Politika in morala. Slovenska matica Ljubljana, Ljubljana.
17. Marx, Karel & Engels, Frderich (2004, 1848): The Communist manifesto. Penguin books – great ideas, London.
18. Pikalo, Jernej, Pertinač, Aljuš, Tovornik, Uroš (2003): Eine politische Vertretung von SeniorInnen: die Demokratische Partei der Pensionisten Sloweniens. Ost – West informationen. Center for the Study of Balkan Societies and Cultures Graz. Vierteljahresschrift Nr. 4/2002 Marz 2003, 14. Jg.
19. Ravlić, Slaven (2003): Suvremene političke ideologije. Politička kultura, Zagreb.
20. Sartori, Giovanni (1976): Parties and Party Systems: A Framework for Analysis. Cambridge University Press, Cambridge.
21. Tocqueville, Alexis (1997): Študije o demokraciji v Ameriki. Knjižna zbirka Krt, Ljubljana.
22. Tovornik, Uroš (2001): DeSUS – študij primera. Diplomsko delo. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
23. Waldman, Tom (2000): The Best Guide to American Politics. Renaissance books, Los Angeles.

OSTALI VIRI

1. <http://www.aarp.org>, 18. 12. 2004.
2. <http://www.aarp.org/bulletin/medicare/Articles/>, 26. 4. 2005.
3. <http://www.aarp.org/bulletin/socialsec/>, 26. 4. 2005.
4. <http://www.aarp.org/legislative/elections/>, 26. 4. 2005.
5. <http://www.aarp.org/research/intl/comparisons/>, 3. 5. 2005.
6. <http://www.aarp.org/research/medicare/coverage/Articles/>, 26. 4. 2005.
7. <http://www.aarp.org/research/reference/memberopinions/>, 3. 5. 2005.
8. <http://www.aarp.typepad.com/socialsecurity/>, 26. 4. 2005.
9. http://www.aarp.org/socialsecurity/a_background_briefing/, 24. 3. 2005.
10. <http://www.bls.gov>, 2. 5. 2005.

11. <http://www.cms.hhs.gov/medicarereform>, 2. 5. 2005.
12. <http://www.desus.si>, 1. 5. 2005.
13. <http://www.desus.si/PSPorocilo2005.pdf>, 10. 6. 2005.
14. <http://www.dz-rs.si>, 25. 10. 2004.
15. <http://www.finance-on.net/shop.php?id=120376>, 18. 5. 2005.
16. <http://www.rvk.si>, 25. 10. 2004.
17. http://www.siol.net/Novice/ZDA_2004/, 18. 7. 2005.
18. <http://www.sta.si>, 21. 5. 2005.
19. <http://www.zpiz.si>, 10. 2. 2005.
20. Balažic Milan (2005): "Postaja DeSUS nacionalsocialistična stranka?" Finance, 9. 5. 2005, str. 8–9.
21. Brščić Bernard, Kešeljević Aleksandar (2005): "Upokojenci, grešni kozli tranzicije? Pokojninska zakonodaja." Delo, Sobotna priloga, 30. 4. 2005, str. 26–27.
22. DeSUS, 1. kongres, Program in Statut. Demokratična stranka upokojencev Slovenije. Maribor, 29. september 1994.
23. DeSUS, 4. kongres, Program in Statut. Demokratična stranka upokojencev Slovenije. Celje, 23. junij 1998.
24. DeSUS, 5. kongres, Program in Statut. Demokratična stranka upokojencev Slovenije. Postojna, 22. - 23. marec 2002.
25. DeSUS, 6. kongres, Program in Statut. Demokratična stranka upokojencev Slovenije. Ljubljana, 20. maja 2005.
26. Intervju z Ivanom Kebričem, nekdanjim poslancem (v mandatih 1996–2000 in 2000–2004) in podpredsednikom DeSUS (v obdobju 2002–2005), dne 10. 4. 2005.
27. Kebrič Ivan (1998): Kebričev zakon. Pozitivne strani sprejema zakona za upokojence in stranko DeSUS. 28. 5. 1998.
28. Kovač Stanislav (2005): "Medgeneracijska vojna." Finance, 30. 3. 2005, str. 8–9.
24. Poslovnik Državnega zbora Republike Slovenije. Državni zbor Republike Slovenije, 2002.
29. Repovž Grega (2005): "Velike spremembe po skrajšanju postopku. Predlog novele pokojninskega zakona." Delo, 5. 4. 2005, str. 2.
30. Repovž Grega (2005): "Ekonomisti enotni: to je velika napaka! Po sprejetju sprememb pokojninskega zakona." Delo, 30. 4. 2005, str. 3.

31. Repovž Mija (1994): ''Pokojnine kot ''Catch The Cash''. Pokojninski sistem pred zlomom?'' Delo, Sobotna priloga, 30. 7. 1994, str. 19–20.
32. Slovenska tiskovna agencija: ''ZDA: Upokojenci za republikanski načrt financiranja zdravil na recept.'' STA, 18. 11. 2003.
33. Slovenska tiskovna agencija: ''Razprava o reformi pokojninskega sistema v ZDA se nadaljuje.'' STA, 14. 2. 2005.
34. Sruk Vlado (1995): Leksikon politike. Založba Obzorja Maribor, Maribor.
35. Štrovs Marko (1994): ''Idile ni, žal. Pokojnine kot ''Catch The Cash''.'' Delo, 20. 8. 1994, str. 19.
36. Toš Niko, ur. (1997): Vrednote v prehodu I. Slovensko javno mnenje 1968–1990. Fakulteta za družbene vede, IDV – CJMMK, Ljubljana.
37. Toš Niko, ur. (1999): Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1990–1998. Fakulteta za družbene vede, IDV – CJMMK, Ljubljana.
38. Toš Niko, ur. (2004): Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 1999–2004. Fakulteta za družbene vede, IDV – CJMMK, Ljubljana.
39. Ustava Republike Slovenije. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana, 1992.
40. Žager Rafko (2004): Dopolnilni podatki o ustanovitvi stranke DeSUS. Maribor, 30. 6. 2004.

9 PRILOGA

VPRAŠANJA IZ SJM 98/2:

1 - 5.09 Navedite prosim, katero stranko ste volili na prvih demokratičnih volitvah leta 1990, katero na drugih volitvah, leta 1992, in katero stranko na zadnjih parlamentarnih volitvah, decembra 1996?

0 – DeSUS

1 – Druge stranke

2 – 9.02 Katerega leta ste bili rojeni? (starost)

1 – do 30 let

2 – od 31 do 45 let

3 – od 46 do 60 let

4 – nad 61 let

3 – 9.07 Kakšna je vaša sedanja delovna aktivnost; ali ste zdaj zaposleni ali kaj?

0 – aktivni

1 – upokojeni

4 - 9.15 Ali prejimate redne mesečne dohodke? (če da) Kolikšen je bil zadnji redni mesečni dohodek (po odbitju davkov, obveznega socialnega zavarovanja in drugih dajatev)? Seštejte vse oblike: osebni dohodek, pokojnina, štipendija, dohodek od dela v obrti, kmetijstvu ...

Najnižja pokojninska osnova za polno delovno dobo je v povprečju znašala 60.000 SIT.

5 – 9.22 Kateri družbeni skupini – sloju ali razredu – se vam zdi da pripadate? Ali je to čisto spodnji, ali delavski, ali srednji, višji srednji, ali zgornji družbeni sloj ali razred?

1 – čisto spodnji

- 2 – delavski*
- 3 – srednji*
- 4 – višji srednji*
- 5 – zgornji*
- 6 – neopredeljen*

VPRAŠANJA IZ SJM 00/1:

- 1 - 3.26** In kako ste ravnali ob zadnjih volitvah v Državni zbor oktobra letos? Ali ste volili? (Če da) Se morda še spomnite, za katero stranko oziroma kandidata katere stranke ste volili?

- 0 – DeSUS*
- 1 – Druge stranke*

- 2 – 8.17** Starost

- 1 – 18 do 30 let*
- 2 – 31 do 45 let*
- 3 – 46 do 60 let*
- 4 – 61 let in več*

- 3 – 8.05** Kakšna je vaša sedanja delovna aktivnost; ali ste zdaj zaposleni ali kaj?

- 0 – aktivni*
- 1 – upokojeni*

- 4 - 8.15** Ali prejimate redne mesečne dohodke? (če da) Kolikšen je bil zadnji redni mesečni dohodek (po odbitju davkov, obveznega socialnega zavarovanja in drugih dajatev)? Seštejte vse oblike: osebni dohodek, pokojnina, štipendija, dohodek od dela v obrti, kmetijstvu ...

Najnižja pokojninska osnova za polno delovno dobo je v povprečju znašala 74.000 SIT.

5 – 8.26 Kateri družbeni skupini – sloju ali razredu – se vam zdi da pripadate? Ali je to čisto spodnji, ali delavski, ali srednji, višji srednji, ali zgornji družbeni sloj ali razred?

1 – čisto spodnji

2 – delavski

3 – srednji

4 – višji srednji

5 – zgornji

6 – neopredeljen

TABELE:

Tabela P1: Leto rojstva (vsi slovenski volivci).

Leto rojstva (SJM98/2)	
Veljavni odgovori	1018
Povprečna vrednost	1952,6

Vir: Slovensko javno mnenje

Tabela P2: Sloj oziroma razred (vsi slovenski volivci).

Sloj oziroma razred (SJM98/2)	
Veljavni odgovori	973
Povprečna vrednost	2,61

Vir: Slovensko javno mnenje

Tabela P3: Ali ste aktivni ali upokojeni (vsi slovenski volivci)?

Ali ste zaposleni (aktivni) ali upokojeni? (SJM98/2)		
	ŠTEVILO	ODSTOTEK
0 - Aktivni	726	71,8%
1 - Upokojeni	285	28,2%
SKUPAJ	1011	100,0%

Vir: Slovensko javno mnenje

Tabela P4: Dohodek (vsi slovenski volivci).

Dohodek (SJM98/2)	
Veljavni odgovori	881
Povprečna vrednost	1,56

Vir: Slovensko javno mnenje

Tabela P5: Leto rojstva (vsi slovenski volivci) .

Leto rojstva (SJM00/1)	
Veljavni odgovori	1097
Povprečna vrednost	1954,7

Vir: Slovensko javno mnenje

Tabela P6: Ali ste aktivni ali upokojeni (vsi slovenski volivci)?

Ali ste zaposleni (aktivni) ali upokojeni? (SJM 00/1)		
	ŠTEVILO	ODSTOTEK
0 - Aktivni	799	73,2%
1 - Upokojeni	293	26,8%
SKUPAJ	1092	100,0%

Vir: Slovensko javno mnenje

Tabela P7: Sloj oziroma razred (vsi slovenski volivci) .

Sloj oziroma razred (SJM00/1)	
Veljavni odgovori	1044
Povprečna vrednost	2,60

Vir: Slovensko javno mnenje

Tabela P8: Dohodek (vsi slovenski volivci).

Dohodek (SJM00/1)	
Veljavni odgovori	869
Povprečna vrednost	1,54

Vir: Slovensko javno mnenje